magazin istoric

ANUL XI Nr. 1 (118) IANUARIE 1977

magazin istoric

Revistă de cultură istorică
Anul XI - Nr. 1 (118)
ianuarie 1977

Redactor şef
CRISTIAN POPIŞTEANU

Redactor şef adjunct
NICOLAE MINEI

Colegiul redacţiei
DUMITRU ALMAŞ
CONSTANTIN ANTIP
ADOLF ARMBRUSTER
VIRGIL CĂNDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ŞTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DÎMBOVIŢA
ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU

COPERTELE NOASTRE

① ④ ② ③

① De la revoluţia lui Tudor Vladimirescu la războiul pentru independenţa absolută din 1877-1878...

④ ...şi patru mari voievozi — Mircea cel Bătrîn, Ştefan cel Mare, Mihai Viteazul şi Constantin Brîncoveanu — luptători pentru libertatea românilor. Detalii din fresca pictorului Costin Petrescu de sub cupola Ateneului Român, ce ilustrează momente semnificative din istoria poporului nostru **(Drumul de lupte şi jertfe al Independenţei, p. 2)**

② La Nôtre Dame de Paris, delegaţii Elveţiei şi regele Franţei, Ludovic XIV, reînnoiesc alianţa parafată anterior între cele două ţări. **În medalion:** 1 august 1291. Trei cantoane încheie un tratat, considerat actul de întemeiere a Confederaţiei Helvetice **(Ţăranii cantoanelor înfruntă pe feudalii imperiului, p. 42)**

③ Tapiserie din mătase şi fire de aur comandată în 1560 de Eric XIV al Suediei celor mai buni meşteri ţesători ai atelierelor regale. În prim plan, legendarul rege Sveno — primul suveran al Suediei. Lateral, două versiuni ale stemei suedeze. Cea din stînga le include şi pe cele ale Danemarcei şi Norvegiei, replică dată regelui danez care, în ciuda dezmembrării care a urmat Uniunii de la Kalmar, mai păstra încă, în blazonul său, cele trei coroane din stema Suediei **(Trei regate şi un singur monarh, p. 39)**

sumar

Drumul de lupte şi jertfe al Independenţei: CONSTANTIN C. GIURESCU 2
Sentimentul demnităţii naţionale: GEORGE MACOVESCU ● **Pretenţiile otomane — „o pură ficţiune":** CRISTIAN POPIŞTEANU, IONEL GAL 6
Dorobanţul: FLORIAN TUCĂ 14
1877 — „Interesele ţării înainte de toate": BEATRICE MARINESCU, ŞERBAN RĂDULESCU-ZONER 15
Ioan de Hunedoara — „Un om născut din popor, cu suflet mîndru şi doritor de fapte mari": P.P. PANAITESCU 18
Nepotul lui Talleyrand printre români: L. BOICU 22
14 iulie 1948 — patru gloanţe pentru Togliatti: MARIO SPALLONE 26
Cititorii scriu istorie 30
Lumea tracilor în aria marilor lumi ale antichităţii europene 33
Neamuri şi triburi tracice: AL. BARNEA, BUCUR MITREA 35
Nici un penny mai puţin, nici un minut mai mult!: CONSTANTIN BOTORAN.... 36
1397: Uniunea de la Kalmar. Trei regate şi un singur monarh: DUMITRU ALMAŞ 39
Ţăranii cantoanelor înfruntă pe feudalii imperiului : VICTOR IONESCU 42
Oameni schimbaţi pe fier sau dantelă: ROBERT CORNEVIN 48
Pagini de istorie trăită: JOSEPH PAUL-BONCOUR 51
Misiunea „doctorului" Kersten: JOSEPH KESSEL 57
● **Cărţi sosite la redacţie...29** ● **Concursul** Magazin istoric **ediţia 1977...46**
● **Poşta** Magazin istoric**...62**

Cucerirea independenței în 1877, plătită cu sînge de ostașii și dorobanții români în redutele de la Smîrdan, Plevna și Griviția, a deschis calea unor noi împliniri ale idealurilor de libertate și progres ale poporului român.

NICOLAE CEAUȘESCU
(Cuvîntare la ședința jubiliară a M.A.N. consacrată celei de-a XXV-a aniversări a proclamării Republicii)

DRUMUL DE LUPTE ȘI JERTFE AL INDEPENDENȚEI

Academician
CONSTANTIN C. GIURESCU

Armata română în războiul pentru independență, 1877-1878, **este titlul unei monografii aflată în pregătire la Editura Militară. Lucrarea va apare sub egida Academiei Republicii Socialiste România, a Centrului de studii și cercetări de istorie și teorie militară, a Academiei de Științe Sociale și Politice. Ea a fost realizată sub îndrumarea unei comisii de coordonare formată din general-colonel** Ion Coman **(coordonator principal), acad.** Ștefan Pascu, **acad.** Constantin C. Giurescu, **general-maior dr.** Constantin Olteanu, **colonel dr.** Ilie Ceaușescu, **general-maior** Eugen Bantea, **general-maior** Constantin Antip, **colonel dr.** Al. Gh. Savu.

Pentru cititorii revistei noastre, am reținut în avanpremieră, ample fragmente din primul capitol intitulat, Premise istorice ale redobîndirii independenței de stat a poporului român.

Titlul și subtitlurile aparțin redacției.

Este o caracteristică esențială a istoriei poporului român străduința de a asigura o dezvoltare liberă alcătuirilor sale de stat. După cum specific este și faptul că țările române n-au dus niciodată o politică de cuceriri, de expansiune teritorială, în detrimentul altor popoare. Cele mai strălucite bătălii purtate de români au avut ca scop apărarea vetrei lor împotriva armatelor invadatoare, a tentativelor expansioniste ale unor imperii și regate vecine.

Dacă acțiunea din 1273 sau 1277 — opiniile variază în privința datei — a voievodului Litovoi, de a cuceri prin arme independența voievodatului său oltean s-a terminat prin moartea, cu sabia în mînă, pe cîmpul de luptă, a acestui viteaz înaintaș[1], în schimb Basarab I Întemeietorul, în urma războiului purtat împotriva lui Carol Robert, regele angevin al Ungariei, și a strălucitei biruințe de la Posada din zilele de 9, 10, 11 și 12 noiembrie 1330, a asigurat neatîrnarea țării sale[2]. Această mare victorie obținută pe calea unui război cu caracter popular, întreprins de o armată iscusită și susținută de întreaga suflare a țării, a demonstrat puterea noului stat român, hotărîrea lui de a se dezvolta de sine stătător. Nepotul lui Basarab I, Vladislav I sau Vlaicu vodă[3], repurtează și el o biruință similară, totală, împotriva oștirii ungare la finele lui octombrie 1368. Românii din Moldova, tot prin luptă, și anume o luptă repetată, izbutesc, sub Bogdan Întemeietorul, să în-

[1-3] Vezi **Magazin istoric**, nr. 11/1971 și 4/1976; 4/1970 și 1, 10, 11/1971; 11/1975.

frîngă oștile lui Ludovic cel Mare, urmașul la tron al lui Carol Robert, și să asigure independența celui de-al doilea stat românesc[1].

„Pentru ca să să odihnească țara cu pace“

Cînd, la finele secolului XIV, Imperiul otoman — care, în decursul celei de-a doua jumătăți a acestui veac, cucerise cea mai mare parte a Peninsulei Balcanice — își concentrează forțele împotriva Țării Românești, începe o nouă luptă îndelungată pentru apărarea independenței împotriva acestei noi amenințări. Timp de trei decenii, Mircea cel Bătrîn[2] apără linia Dunării — unde construise o cetate de piatră în insula din fața orașului Giurgiu — și izbutește să ferească statul său de a avea soarta statelor de la sud de Dunăre, transformate succesiv în pașalîcuri. Vlad Dracul, fiul lui Mircea cel Bătrîn, a afirmat, în timpul asediului cetății Giurgiu, în campania din 1445, că nu era piatră din această cetate care să nu-l fi costat pe tatăl său un bolovan de sare. Piatra se aducea de pe malul drept al Dunării, din cariera de la Ruse (Rusciuk). Spiritul politic al lui Mircea este recunoscut chiar de aprigii săi adversari care îl numesc „principe, între creștini, cel mai viteaz și cel mai ager“. Lupta muntenilor continuă sub urmașii săi, sub Dan II, sub Vlad Dracul[3], sub Vlad Țepeș[4]. Cel dintîi repurtează două victorii asupra turcilor, în 1423 și 1425, și e cunoscut în folclorul balcanic sub numele de „Dan cel Viteaz“. Vlad Dracul participă cu oaste, alături de Iancu de Hunedoara[5], la campania cea lungă din 1443, ajungînd dincolo de Sofia, apoi la expediția cruciată din 1444, terminată în chip tragic la Varna și, în sfîrșit, la expediția de pe Dunăre, din 1445. Vlad Țepeș, la rîndul lui, se luptă cu turcii în 1461 și în 1462, în acest din urmă an avînd ca adversar și conducător de oaste pe însuși cuceritorul Constantinopolului, Mehmed II. O luptă asemănătoare duce, timp de două decenii, Iancu de Hunedoara, apărătorul ținuturilor românești de la vest de Carpați, dar care își întinde influența politică și militară și asupra Țării Românești și Moldovei. Iar cînd acest vajnic luptător își încheie glorioasa sa viață odată cu victoria de la Belgrad (1456), apare celălalt erou al luptei pentru independență, **Ștefan cel Mare**[6]. Decenii la rînd, cu arma în mînă, rezistă marele voievod asalturilor otomane și repurtează victorii cum e aceea de la Vaslui (10 ianuarie 1475)[7] — una dintre cele mai mari biruințe obținute de armata română, în toată istoria ei — care îi fac pe aceștia să înțeleagă că nu vor putea desființa statele româ-

nești, ca state autonome.

Într-adevăr, îndelungata apărare, timp de aproape un secol, de la începutul domniei lui Mircea cel Bătrîn pînă spre finele domniei lui Ștefan cel Mare, apărare la care au luat parte cele mai de seamă figuri ale românilor de pretutindeni, bucurîndu-se de o largă susținere populară, a asigurat existența statelor ro-

---

[1-7] Vezi **Magazin istoric**, nr. 3/1967, 1/1972 și 2/1973; 1/1973 și 9/1976; 8/1970; 6/1970 și 3/1974; 7/1967 și 6/1972; 6/1968, 2/1971 și 1/1974; 1/1975.

mânești. Cînd, din cauza disproporției de forțe și a lipsei de înțelegere și de solidaritate a statelor vecine, țările române trebuie, în cele din urmă, să recunoască suzeranitatea otomană, aceasta se face, grație luptei de apărare duse pînă atunci, în condiții care asigură nu numai o deplină autonomie internă, dar și interzicerea pentru turci de a-și face

case și
lăcașuri
de rugă-
ciune pe te-
ritoriile țări-
lor române.
Concluzii intere-
sante, sub acest
raport, se desprind
chiar din primele ac-
te, din sec. XV, referi-
toare la relațiile politice
dintre țările române, de o
parte, și Imperiul otoman, de
alta. Primul act este scrisoa-
rea din 5 octombrie 1456 —
după alți cercetători 1455 —
a lui Mehmed II, supranumit El Fatîh (Cuceritorul), adresată lui Petru Aron (1454-1455; 1455-1457), domnul Moldovei, prin care îl anunță că primise pe solul acestuia — Mihul logofătul — „și cu el cuvintele din care am înțeles că vei trimite domniei mele haraci două mii de ducați de aur, în fiecare an. Așadar să fie pace făcută și acesteia îi punem termen peste trei luni. Dacă haraciul va sosi la acest termen, atunci să fie pace făcută cu domnia mea". Așadar, scrisoarea e clară: haraciul de 2 000 ducați aur înseamnă **garantarea păcii**; nu e vorba de nimic altceva: țara Moldovei rămîne cu hotarele ei, cu domnul ei, cu organizarea ei administrativă, judecătorească și militară, cu clasele ei sociale, cu toată viața de pînă atunci, turcii neamestecîndu-se în treburile ei interne.

Același e înțelesul și al celui de-al doilea act, un tratat de pace — **sulhnâme** — încheiat între Mehmed II și Ștefan cel Mare, la 1479, după cît se pare; sultanul arată mai întîi că „haraciul pus de mine odinioară care era de trei mii de bani frîncești, florini, în fiecare an" — avusese așadar loc o sporire a lui, între timp, de la două mii de florini cît era sub Petru Aron, conform scrisorii din 1456, la trei mii — se dublează acum, devenind șase mii de florini; se adaugă apoi o nouă îndatorire a domnului moldovean: „să se considere prieten prietenului și dușman dușmanului Porții". În schimb, sultanul făgăduiește lui Ștefan că atît el personal, cît și „averea și țara lui nu vor mai suferi nici un atac din partea mea și a beilor, sangeacurilor și din partea celorlalți robi ai mei". Așadar, și aici rostul haraciului e limpede arătat, ca și în actul precedent către Petru Aron: el înseamnă **menținerea păcii,** asigurarea că Moldova nu va fi atacată de armatele turcești. Încolo, cu excepția clauzei de politică externă — clauză obișnuită în tratatele vremii și moștenită prin bizantini de la romani — tratatul nu amintește nimic altceva; țara rămîne cu vechile ei rînduieli interne, bucurîndu-se de o totală autonomie. Desigur, s-a introdus, de data aceasta, o mărginire în ce privește politica externă, dar nici ea nu va fi acceptată fără o serie întreagă de reacții.

Pentru Țara Românească nu s-a păstrat un act **autentic,** contemporan cu cele din Moldova. Probabil însă că va fi

fost sau vor fi fost asemenea acte, redactate într-un chip asemănător. Indicii în acest sens există atît în cronicile românești, cît și în una turcească.

Astfel cronicarul Radu Popescu, după ce relatează izbînda de la Rovine[1] și o alta pe apa Ialomiței, adaugă: „Deci, după ce au făcut Mircea vodă aceste izbînde, văzînd obrăzniciea turcilor, s-au împăcat cu ei și **i-au fost dînd plocon, pentru ca să să odihnească țara cu pace**". Așadar același motiv ca și în Moldova: răscumpărarea păcii, asigurarea că țara nu va fi atacată de oștile turcești. Același cronicar, povestind apoi domnia lui Laiotă Basarab, spune că acest voievod „au închinat țara turcilor, să dea haraciu". Știrea se repetă sub o formă cvasi-identică în Letopisețul cantacuzinesc: „Laiotă Basarab vodă cel bătrîn, care au închinat țara turcilor". La aceste știri se adaugă mărturia cronicarului turc Așîk pașazade, care, în cursul anului 1475, după înfrîngerea de la Vaslui, a fost trimis de către sultan în Moldova, în fruntea unei delegații, spre a încerca să convingă pe Ștefan să se supună. Solia nu a avut nici un succes. Interesantă **este însă relatarea lui Așîk pașa**zade care reproduce cuvintele sultanului la adresa lui Ștefan: „De astă dată adu tu însuți haraciul, căci Munteanul — adică domnul Țării Românești — îl aduce singur". Sultanul a adăugat: „Beyul Țării Românești e al nostru". Bineînțeles Ștefan nu a satisfăcut dorința sultanului; dimpotrivă, s-a pregătit pentru campania următoare, din 1476. Din afirmația că domnul Țării Românești **aducea singur haraciul la Poartă** rezultă că exista o înțelegere — probabil în genul aceleia stabilite cu Aron vodă al Moldovei — care preciza **suma** haraciului și termenul în care el trebuia adus la Constantinopol. Concluzia este aceeași: plata haraciului muntean urmărea, ca și în Moldova, obiectivul ca **pacea să fie păstrată,** să nu se producă atacuri ale armatelor turcești.

Fapte săvîrșite cu înțelepciune și vitejie

Dar și după crearea noii situații de tributare, ideea independenței politice românești nu încetează și ea își găsește exponenți în cîțiva voievozi reprezentativi. Așa este Radu de la Afumați[2], voievodul Țării Românești. Inscripția de pe lespedea frumoasă de marmură ce-i acoperă mormîntul în biserica episcopală din Curtea de Argeș, amintește de cele douăzeci de „războaie" pe care le-a purtat acest viteaz voievod. Războiul „cel mai iute și mai vîrtos din toate" — sînt înseși cuvintele inscripției — a fost cel de la satul Grumazi, „cu șapte sangeacuri turcești". Asemenea lui, Ion vodă Viteazul[3], domnul Moldovei, care — arată cronica — „gîndea să ție țara cu sabia". **Dar voievodul care întruchipează în gradul cel mai înalt ideea de independență politică și, totodată, de unitate statală românească, unitate pe care o va și înfăptui în 1600-1601, este Mihai Viteazul[4].** Către el își întorc privirile cu admirație popoarele creștine din Balcani, sperînd că le va reda libertatea și le va scăpa din robie.

Luptînd pentru independența țărilor române, toți marii lor cîrmuitori au avut în același timp în mod clar conștiința că luptau pentru apărarea întregii „Creștinătăți" adică a Europei Centrale și a Poloniei; că țările române constituiau **o pavăză a acestora** în fața înaintării otomane. Ștefan cel Mare a spus-o limpede: Moldova „e poarta creștinătății" și „dacă această poartă va fi pierdută, atunci toată creștinătatea va fi în mare primejdie". La rîndul lui, Mihai Viteazul scria în 15 iulie 1595 — după primele lupte, victorioase, cu turcii și în preajma campaniei lui Sinan pașa — polonilor astfel: „Ceea ce am făcut, toate le-am făcut pentru credința creștinească, văzînd eu ce se întîmplă în fiecare zi cu bieții creștini. M-am apucat să ridic această mare greutate, cu această țară săracă a noastră **ca să fac un scut al întregii lumi creștine**". Sînt cuvinte simbolice, pornite din inimă, luminînd puternic întreaga acțiune a eroului și atestînd emoționant conștiința misiunii sale europene. Sub acest raport, Mihai Viteazul stă alături de Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hunedoara și Ștefan cel Mare.

Dar conștiința misiunii acestor domnitori, de apărători nu numai ai independenței românești, ci și ai Europei creștine, au avut-o și străinii, prieteni sau adversari. Papa de la Roma îl numea pe Iancu de Hunedoara „atletul cel mai puternic — unic — al lui Cristos", iar despre Ștefan cel Mare, după lupta de la Vaslui (1475) spunea: „Faptele tale săvîrșite [...] cu înțelepciune și vitejie împotriva turcilor infideli, inamicii comuni, au adus atîta celebritate numelui tău, încît ești în gura tuturor și ești în unanimitate foarte mult lăudat". Sultanul Mehmed II, pe de altă parte, spunea: „Cîtă vreme românii stăpînesc Chilia și Cetatea Albă, iar ungurii Belgradul sîrbesc, nu vom putea birui pe creștini".

Continuare în nr. viitor

[1-4] **Vezi Magazin istoric, nr. 1 și 10/1971; 6/1975; 11/1969 și 7/1974; 3/1972, 4 și 11/1973, 5, 7, 8, 10/1975 și 8/1976.**

SENTIMENTUL DEMNITĂȚII NAȚIONALE

Prof. univ. GEORGE MACOVESCU

Piatră de hotar în istoria poporului român, cucerirea independenței absolute de stat a României, în 1877 — plătită cu sînge de ostașii români în redutele de la Smîrdan, Plevna și Griviția — a constituit o încununare a unor năzuințe și lupte seculare[1], o continuare în șirul marilor acte ale istoriei noastre naționale din veacul trecut: revoluția de la 1848 și Unirea Principatelor de la 1859.

Alături de jertfa ostașilor români pe cîmpul de luptă, în cucerirea și recunoașterea independenței pe plan internațional, diplomația română, reprezentată cu strălucire de Mihail Kogălniceanu, Vasile Boerescu, I.C. Brătianu, generalul I. Ghica și mulți alți diplomați de prestigiu, și-a adus o contribuție de seamă, atestată, între altele, de numeroasele acțiuni și inițiative întreprinse pe cale diplomatică[2].

Unirea Principatelor, în 1859, a deschis noi căi și perspective luptei diplomatice pentru promovarea intereselor românești pe plan extern și, în primul rînd, intensificării acțiunilor diplomatice în vederea dobîndirii independenței naționale. Anii de domnie a lui Alex. I. Cuza, politica sa europeană, au marcat o nouă etapă în lupta de afirmare și consolidare pe plan internațional a tînărului stat național român. Dovedind deplina cunoaștere a drepturilor istorice ale românilor, a ideilor politice europene, cu tactul diplomatic, dîrzenia și mîndria patriotică ce l-au caracterizat, domnitorul Cuza a apărat cu demnitate prestigiul țării sale, pregătind totodată calea spre deplina independență a României.

În anii ce au urmat Unirii, diplomația română și-a intensificat eforturile în direcția promovării unei politici externe, care să asigure țării prestigiul și demnitatea atît în raporturile sale cu Imperiul otoman, cît și cu celelalte puteri europene, pentru crearea unor condiții de natură să faciliteze obținerea independenței[3].

A fost perioada în care s-au avansat diverse proiecte vizînd realizarea deziderатului major al poporului român — dobîndirea neatîrnării — prin convingerea marilor puteri, inclusiv a puterii suzerane, Poarta, de legitimitatea revendicărilor românești, a drepturilor istorice recunoscute prin tratate internaționale. Se spera că, „bazîndu-se pe stipulațiile acordurilor internaționale referitoare la statul național român și reînviind capitulațiile[4], vechile tratate ale voievozilor noștri cu Poarta, era posibilă înfăptuirea noului statut

---

[1] Vezi în acest număr articolul **Drumul de lupte și jertfe al Independenței.**

[2] Cu prilejul împlinirii unui secol de la cucerirea independenței absolute de stat, Editura Academiei R.S. România va publica un amplu volum intitulat **Documente diplomatice privind independența de stat a României.** El se referă la perioada 1873-1881 și reconstituie acțiunea complexă a diplomației române în slujba nobilului ideal al neatîrnării. Documentele întregesc imaginea de ansamblu a luptei poporului nostru pentru realizarea mărețului deziderat al independenței, subliniază virtuțile unei diplomații realiste și patriotice, a cărei activitate a fost pusă în slujba poporului și a progresului istoric.

Volumul va apare în limbile română și franceză și a fost pregătit de un colectiv format din: **Aurelian Paraipan, Alexandru Popescu** și **Constantin Turcu.** Documentele sînt precedate de un amplu studiu introductiv semnat de prof. univ. **George Macovescu** — membru al Academiei de Științe Sociale și Politice, sub coordonarea căruia a fost realizată această lucrare.

În avanpremieră, revista noastră va publica un număr de grupaje din aceste documente, precum și alte documente din Arhiva M.A.E. reunite sub genericul **Curierul diplomatic al Independenței.**

[3-4] Vezi **Magazin istoric,** nr. 1-12/1976 și 3/1975.

internațional al țării, care să-i asigure individualitatea politică și deplina suveranitate".

Pe atari considerente, încălcarea drepturilor istorice consfințite prin tratate internaționale a fost combătută cu multă însuflețire de către exponenții de frunte ai diplomației românești. În nota din 2/14 noiembrie 1873 adresată de Vasile Boerescu, ministrul Afacerilor Străine al României, reprezentanților Puterilor garante la București, ca urmare a circularei otomane din 24 septembrie, același an, înaintată acelorași Puteri garante, prin care contesta dreptul țării noastre de a încheia tratate și convenții cu puterile străine, se sublinia: „Dacă cele două Principate române n-ar fi avut dreptul de a trata, capitulațiile pe care le-au încheiat cu Sublima Poartă în secolele XIV, XV și XVI ar fi nule și Convenția din 1858 le-ar fi menționat la art. 2 ca acte fără nici o valoare legală.

Totuși, tocmai aceste acte pe care se bazează garanția Marilor Puteri, fiind în vigoare și valabile și atîta timp cît nici una din clauzele lor nu conține o renunțare expresă din partea românilor la vreunul din drepturile lor suverane, cum poate susține Sublima Poartă că românii, care din secolul al XIV-lea pînă în al XVI-lea au tratat valabil cu ea, nu mai au astăzi dreptul să încheie tratate și cu alte puteri?".

Pentru generalul I. Ghica — agentul guvernului român la Constantinopol — restricțiile impuse de Poartă afectau interesele și drepturile României, fiind lipsite de orice fundament: „În toate epocile și chiar în perioadele cele mai dureroase ale trecutului său — declara el — România s-a bucurat de o întreagă libertate comercială, dovadă tratatele pe care le-a încheiat la diferite date cu diverse state ale Europei. În capitulațiile noastre, dreptul nostru este clar recunoscut și niciodată, nici chiar în timpurile cele mai lugubre ale istoriei noastre, tratatele de comerț turco-europene nu au fost în vigoare la noi. Acest drept imemorial a fost consacrat din nou prin Tratatul de la Paris și Convenția din 1858. Clauza sacramentală inserată în actele turco-europene pentru a stipula aplicarea lor în România a rămas totdeauna și va rămîne în veci literă moartă".

Acțiunea diplomatică, neobosită, pentru apărarea drepturilor istorice românești, consfințite prin tratate internaționale, inclusiv dreptul țării noastre de a încheia convenții comerciale cu alte state, a fost încununată de succes. La scurt timp, aceasta s-a concretizat prin semnarea unei convenții comerciale cu Austro-Ungaria, în 1875, urmată de o altă convenție de comerț și navigație, cu Rusia, în 1876.

Promulgarea constituției otomane la 11/23 decembrie 1876, prin care statele autonome vasale imperiului erau declarate „provincii privilegiate", făcînd parte integrantă din Imperiul otoman, a dus la o înrăutățire evidentă a relațiilor dintre România și Poartă, întrucît și țara noastră era inclusă în această categorie. Dar încercările guvernului otoman de a modifica statutul internațional al țării noastre prin stipulațiile noii constituții au fost întîmpinate cu puternice proteste întreprinse pe cale diplomatică, iar agenții români au desfășurat o vie activitate atît în capitala Imperiului otoman, cît și în alte capitale europene în sprijinul apărării drepturilor suverane ale României, consfințite prin tratate internaționale.

În convorbirea pe care agentul diplomatic român la Constantinopol, generalul I. Ghica a avut-o cu ministrul Afacerilor Externe al Porții, Savfet Pașa, la 20 decembrie 1876/1 ianuarie 1877, cu privire la neutralitatea României, sub garanția specială a puterilor Europei, precum și la cuprinsul notei transmisă de Dimitrie Brătianu participanților la conferința de la Constantinopol, ministrul otoman continua să pretindă că „această notiță pare a insinua că Principatele se găsesc în afara imperiului, că se bucură de o deplină independență, de o suveranitate desăvîrșită. Or, această teză nu este justă: pretențiile acestea sînt potrivnice tratatelor în ființă. Principatele sînt provincii ale imperiului din care ele fac parte integrantă. Ca atare, ele nu pot susține nici deschis, nici implicit, cauza independenței și suveranității". Accentuarea pretențiilor de dominație asupra țării noastre, cu prilejul promulgării noii constituții otomane, indignarea generală ce a cuprins opinia publică românească față de caracterul jignitor al prevederilor acestei constituții, au determinat guvernul român să adopte o poziție și mai categorică în relațiile sale cu guvernul otoman. În ziua de 8/20 ianuarie 1877, agentul român la Constantinopol a înaintat o notă guvernului otoman, cuprinzînd sinteza tuturor demersurilor cabinetului din București în legătură cu noul curs al relațiilor româno-otomane. Copii ale aceleiași note au fost înmînate generalului Ignatiev, baronului de Werther, conților Zichy și de Bourgoing, lui Sir Henry Elliot și contelui Corti — ambasadori ai Rusiei, Germaniei, Austro-Ungariei, Franței și Angliei, respectiv, ministrul Italiei la Constantinopol.

Cu ocazia dezbaterilor din Adunarea deputaților asupra prevederilor constituției otomane, primul ministru român a declarat, exprimînd profunda indignare ce a cuprins țara, că „niciodată sabia lungă a lui Baiazet și Mohamet nu a putut să pătrundă în munții României, unde cutează astăzi să străbată Midhad Pașa cu constituția lui". Susținînd atitudinea guvernului român, ziarul **Românul** scria, la 24 decembrie 1876/5 ianuarie 1877, despre agitația care a domnit în acele zile la București și în toată România: „Această suflare, în fine, ale cărei vibrațiuni erau un curent de indignațiune patriotică, pe care nimeni n-a cutezat a-l înfrunta în față, era proba cea mai vădită că reprezentațiunea națională, în modul în care trata chestiunea și în rezoluțiunea ce a luat, răspundea simțămîntului unanim al tuturor românilor".

*
* *

Documentele publicate pînă acum de revista **Magazin istoric** au rememorat momente semnificative ale luptei poporului român pentru conservarea atributelor autonomiei și independenței. În acest număr, ne-am oprit asupra cîtorva episoade ale acțiunii diplomatice premergătoare dobîndirii independenței absolute a României. Documentele pe care le reproducem în continuare au fost pregătite pentru tipar după originalele aflate în Arhiva Ministerului de Externe al Republicii Socialiste România.

I

EXCELENȚEI SALE DOMNULUI V. BOERESCU MINISTRUL AFACERILOR STRĂINE

AGENȚIA DIPLOMATICĂ A ROMÂNIEI Nr. 140

Constantinopol, 19/31 octombrie 1873

DOMNULE MINISTRU,

Ieri seara generalul Ignatiev[1] m-a invitat să vin să-l văd pentru a citi circulara turcă din 24 septembrie, care face obiectul raportului meu nr.139. După ce am luat cunoștință de conținutul acesteia, l-am rugat insistent să-mi permită să scot o copie, asigurîndu-l de discreția mea. El îmi încuviință cu amabilitate cererea și o copiai în mare grabă chiar sub ochii lui. I-am mulțumit călduros pentru această dovadă de încredere. Această piesă[2] pe care Excelența Voastră o va găsi alăturat, diferă foarte puțin de versiunea pe care i-o dădusem prin curierul precedent. Pe scurt, circulara spune că tratatele încheiate de Sublima Poartă cu puterile străine sînt obligatorii pentru Principate, fără să țină cont de condiția restrictivă stipulată la art. 8 al Convenției din 1858; ea neagă Principatelor dreptul de a trata direct cu puterile; implicit, nu recunoaște convențiile deja încheiate; face rezerve împotriva oricărui act prezent sau viitor cu caracter internațional care ar emana de la țara noastră. În ceea ce privește pasajul relativ la infracțiunile comise de noi și care ar fi dăunătoare intereselor unor terți, aceasta se referă, se pare, la tratatele încheiate de Turcia, pe care noi refuzăm să le recunoaștem ca aplicabile la noi, promulgînd legi contrare spiritului acestor tratate. Turcia se preface că se teme de reclamații pecuniare din partea puterilor ai căror supuși ar fi lezați în interesele lor prin legile în chestiune. Sir Henry Elliot[3], inspiratorul acestei circulare, este cel care a ținut să se pună această frază în zisa piesă.

În raportul meu nr. 139 am uitat să spun Excelenței Voastre că dl. Westerman, în răspunsul său la circulara turcă, ar fi relevat în mod deosebit pasajul care se referă la stipulația care declară obligatorii pentru principatele României și Serbiei tratatele încheiate de Poartă cu puterile garante, neacceptînd sensul absolut ce se urmărea a i se da și reamintind că această stipulație conținea o rezervă, trecută sub tăcere de Turcia și care hotăra **că aceste tratate le vor fi aplicabile în măsura în care nu vor prejudicia imunitățile lor.**

Rog pe Excelența Voastră să binevoiască a primi asigurarea înaltei mele considerații.

General GHICA

P.S. Cum vă spuneam în telegrama mea din această dimineață, am pus mîna pe un rezumat al memoriului cu nemulțumirile Porții în privința noastră. El mai trebuie lucrat și dezvoltat. Mă ocup de aceasta.

---

[1] Ambasadorul Rusiei la Constantinopol — **n.r.**

[2] Deoarece agentul român îi prezintă conținutul, nu am reprodus-o — **n.r.**

[3] Ambasadorul Angliei la Constantinopol — **n.r.**

II

EXCELENȚEI SALE DOMNULUI V. BOERESCU MINISTRUL AFACERILOR STRĂINE

AGENȚIA DIPLOMATICĂ A ROMÂNIEI Nr. 69

Constantinopol, 24 aprilie /6 mai 1874

Chestiunea tratatelor de comerț

DOMNULE MINISTRU,

Primul secretar al ambasadei Franței, domnul de Montgascon, a venit recent să mă sondeze asupra intențiilor guvernului meu în chestiunea pusă pe ordinea de zi de către Sublima Poartă, a tratatelor de comerț.

În lipsa unui răspuns al Excelenței Voastre la precedentele mele rapoarte asupra problemei, a trebuit, cum era firesc, să mă limitez la generalități și la aprecieri personale. Am susținut în plus teza că situația creată României prin denunțarea tratatelor de comerț turco-europene este în orice caz și orice s-ar întîmpla excelentă, chiar dacă puterile, dînd ascultare unor motive pe care nu-mi permit pentru moment să le apreciez, ar ezita sau ar refuza să încheie convenții comerciale separate cu noi.

Este de prevăzut, am spus, că țara noastră care nu s-a temut să refuze aplicarea la teritoriul său a tratatelor de comerț turco-europene, într-o epocă cu totul diferită de cea actuală și cu toată slăbiciunea care părea să-i garanteze docilitatea, va avea grijă acum, să invoce, într-un mod mai hotărît încă, principiul separării în materie comercială. Și cînd Turcia va fixa noile sale tarife, România, refuzînd să le lase a intra în vigoare la ea, nu va lipsi, în virtutea drepturilor sale de autonomie, să decreteze de asemenea, pe cale legală, o modificare a tarifelor sale și să stabilească pentru comerțul exterior taxe mult mai ridicate decît cele existente. Puterile nu ar avea motive întemeiate să reclame împotriva acestui mod de a proceda. Dacă tac, situația noastră materială nu va putea decît să se îmbunătățească și tezaurul nostru își va spori resursele, grație măririi taxelor. Dacă ele consideră că această măsură prejudiciază în mod prea sensibil interesele lor comerciale, se vor hotărî să-și sacrifice scrupulele politice, în definitiv puțin serioase, pentru a încheia, fără întîrziere, cu România, aranjamente separate. Deci puterile trebuie să ia inițiativa, să înceapă negocierile cu noi și nu noi să preîntîmpinăm intenția lor. Rolul nostru nu poate fi decît de expectativă.

Dreptul de a încheia tratate de comerț ne-a fost păstrat de capitulații și noi am uzat de el timp de secole. Dacă Puterile, pentru motive pe care numai ele le pot aprecia, se abțin să profite de toate avantajele pe care le pot avea din acest drept, noi nu avem nici un mijloc direct, nici o acțiune sigură pentru a le determina să trateze cu noi. Ele trebuie să-și dea seama exact de pierderile pe care le-ar suferi, negreșit, interesele lor comerciale.

Aceste cuvinte au produs, desigur, o anumită impresie asupra interlocutorului meu, căci el se grăbi să-mi răspundă: Franța, care dintotdeauna a nutrit pentru dumneavoastră cele mai bune sentimente, nu ar putea protesta contra revendicării drepturilor pe care le dețineți prin tratate și Capitulații. Ea ține prea mult să păstreze simpatiile pe care a știut să și le atragă în România. Dacă situația sa actuală o obligă să menajeze susceptibilitățile Turciei și chiar ale celorlalte puteri, ea urmărește cu cel mai viu și mai cordial interes demersurile pe care le faceți în chestiunea tratatelor de comerț. Dl. de Montgascon a adăugat apoi că **ambasada franceză de la Constantinopol primise de la Petersburg știrea sigură că între Rusia și România începuseră negocieri pentru încheierea unei convenții asupra taxelor vamale și că aceste negocieri erau pe cale să reușească.** Împărtășindu-mi cît este de fericit să vadă România angajată pe această cale, el îmi spuse în mare taină, că **Franța nu va lipsi să urmeze exemplul Rusiei, la momentul oportun.**

Prin cele de mai sus, Excelența Voastră poate să-și dea seama că la marea importanță a chestiunii tratatelor de comerț vine să se adauge și urgența. Nu aș putea deci solicita destul de insistent din partea Excelenței Voastre trimiterea promptă de instrucțiuni amănunțite asupra unui subiect pe care reprezentanții străini nu lipsesc să-l abordeze cu mine oricînd se ivește ocazia.

Terminînd, rog pe Excelența Voastră să binevoiască a primi asigurarea înaltei mele considerații

General GHICA

III

DOMNULUI GENERAL ION GHICA AGENTUL ROMÂNIEI LA CONSTANTINOPOL

MINISTERUL AFACERILOR STRĂINE Nr. 4111 Confidențială

București, 27 aprilie / 9 mai 1874

DOMNULE AGENT,

Tocmai am primit scrisoarea dv. din 24 aprilie curent, împreună cu anexele referitoare la chestiunea tratatelor de comerț.

Nu pot decît să aprob, domnule agent, în această chestiune, ca și în multe altele, ideile pe care le-ați exprimat în convorbirea dv. cu dl. de Montgascon, primul secretar al ambasadei Franței.

Puteți, într-adevăr, să declarați peste tot și în orice împrejurare, că guvernul nostru nu va recunoaște și nu va aplica niciodată tratatele de comerț, sau oricare alt tratat, ce Turcia va putea încheia cu Puterile străine. Acestea vor fi pentru noi lucruri neavenite și fără forță obligatorie.

În ceea ce privește dreptul nostru de a trata, am dovedit existența și exercitarea acestui drept prin circulara mea din 2 noiembrie trecut. Nu mai am deci de vorbit despre aceasta [...]

De aceea, cum eu am ferma convingere că noi vom sfîrși prin a învinge în această chestiune, căci interesele materiale sînt un ghid sigur în hotărîrile guvernelor, lucrez de cîtva timp deja la elaborarea unui mic proiect tip de tratat de comerț.

Prin acest proiect noi acordăm avantaje sigure puterii care va trata cu noi, protejînd de asemenea, într-o limită moderată și rațională, industria noastră națională născîndă.

Dar pînă acum noi nu am început încă negocieri cu nimeni. Nu am avut decît convorbiri abstracte asupra acestui subiect la Viena, la Petersburg și la Paris, cum ați avut și dv. la Constantinopol. Trebuie mai întîi

să sondăm terenul, să provocăm discuții, să convingem și apoi să acționăm [...].

Astfel că, așa cum vedeți, domnule agent, dificultatea este de a ști cine va începe să semneze primul tratat. Trebuie să acționăm pentru a găsi pe acest cineva încă necunoscut.

Nu sînt tocmai de acord cu dv. asupra ideii că rolul nostru trebuie să fie de expectativă și că revine puterilor să ia inițiativa. Am lua noi inițiativa, numai să putem ajunge la un rezultat favorabil.

Trebuie pentru moment să acționăm pe lîngă Austria și Rusia. În mod sigur una din aceste două puteri va semna prima un asemenea tratat. Acționați la rîndul dv. în acest sens la Constantinopol; mărginiți-vă pentru moment să provocați conversații asupra acestui subiect cu ambasadorii acestor două state. Mențineți permanent cele mai bune relații cu reprezentantul Austriei, vă va fi util în multe ocazii; aceasta este conform de altfel cu vechea noastră politică de echilibru. Îmi veți raporta și vom vedea apoi ce este de făcut. Nu vom avansa decît în măsura în care vom cîștiga teren. De altfel, ar fi foarte curios să vedem Marile Puteri creștine, mai ales Rusia, recunoscînd acest drept pașei Egiptului și nerecunoscîndu-l unui suveran creștin aproape independent [...] Dar, repet, acțiunea noastră trebuie să se mărginească a trata chestiunea numai din punct de vedere teoretic și de drept. Mai tîrziu vom intra în chestiunile de detaliu.

Iată, domnule agent, ceea ce aveam să vă spun astăzi, asupra acestei importante chestiuni.

Primiți, domnule agent, asigurarea considerației mele celei mai distinse.

V. BOERESCU

IV

[CIRCULARĂ A MINISTRULUI DE EXTERNE CĂTRE AGENȚII ROMÂNI DIN STRĂINĂTATE]

București, 18 decembrie 1876

DOMNULE AGENT,

Agentul nostru la Constantinopol a comunicat Ministerului Afacerilor Străine vestea promulgării Cartei constituționale otomane, atrăgîndu-mi atenția asupra articolului 7 al acestui act care, cu prilejul enumerării **drepturilor suverane** ale sultanului, spune textual că acesta „**dă învestitura șefilor** provinciilor privilegiate în formele determinate de **privilegiile** ce le-au fost concedate".

Această dispoziție, făcînd obiectul unei serioase deliberări din partea Consiliului de Miniștri, am adresat generalului Ghica avisul dat de Consiliu și totodată depeșa al cărei conținut urmează[1]:

Comunicîndu-vă cuprinsul acestei depeșe, vă rog, domnule agent, să binevoiți a sublinia în cursul întrevederilor ce veți avea cu [membrii] guvernului pe lîngă care sînteți acreditat atingerea gravă pe care enumerarea despre care este vorba o aduce tratatelor și altor acte internaționale care au garantat existența noastră politică, dacă cumva în enumerare s-ar viza relațiile existente între România și Înălțimea Sa Stăpînul și Suveranul constituțional al otomanilor [...]

Aștept comunicările dv. în legătură cu impresia ce conversațiile dv., în sensul corespondenței de față, vor fi produs asupra bărbaților politici din...

Vă rog să primiți... etc.

[1] Aici în documentul original mențiunea „A se reproduce depeșa din 17/29 decembrie a.c.", prin care se cerea agentului român să obțină precizări din partea guvernului otoman cu privire la interpretarea acelor articole din constituție care priveau și România — **n.r.**

V

[*TELEGRAMĂ*]
Nr. 583

Pera, 20 decembrie 1876/ 1 ianuarie 1877

Telegrama D-voastră din douăzeci și nouă decembrie a sosit abia în seara de treizeci și unu. I-am cerut explicații lui Savfet Pașa asupra sensului articolului șapte al Constituției. Mi-a răspuns că pasajul despre care este vorba are legătură cu țara noastră, astfel că cuvîntul șefi însemnează domnitorii Principatelor Unite și al Serbiei și kedivul și că cuvintele de provincii privilegiate înseamnă de asemenea Egiptul, Serbia și Principatele Unite.

I-am atras atenția asupra importanței declarației sale, dat fiind că trebuie s-o raportez textual guvernului meu.

El mi-a repetat-o întocmai cum vi-o transmit, demonstrîndu-mi că România este o provincie a imperiului.

(Semnat) **General GHICA**

VI

CONSTANTINOPOL
Nr. 242

[*TELEGRAMĂ*]

București, 22 decembrie 1876/ 3 ianuarie 1877

Am primit telegrama d-voastră din 20 decembrie 1876/1 ianuarie 1877, prin care îmi comunicați declarațiile date de Excelența Sa Savfet Pașa asupra sensului și importanței articolului 7 al Cartei constituționale otomane.

Aceste declarații au produs o impresie penibilă asupra guvernului Alteței Sale Prințul Carol.

Capitulațiile domnitorilor români cu sultanii otomani au stabilit între Înalta Poartă și Principatele române raporturi bine definite, care nu au schimbat cu nimic poziția lor de stat suveran. Existența legală a acestor raporturi a fost consacrată prin Tratatul și Convenția de la Paris. Aceste capitulații fac astăzi parte din dreptul public european. Tocmai în virtutea acestor drepturi a făcut România, de douăzeci de ani, diferite acte politice și de suveranitate națională, recunoscute de către puterile garante și de către Înalta Poartă însăși [...]

Afirmația Excelenței Sale Savfet Pașa, anume că România este una din provinciile privilegiate ale imperiului, este deci de natură să dea cea mai gravă lovitură drepturilor noastre seculare. Din totdeauna țara noastră a alcătuit un stat distinct de provinciile și posesiunile Turciei, și suveranul nostru nu poate fi comparat cu un șef de provincie otomană.

Guvernul Alteței Sale Principele Carol îndeplinește o îndatorire imperioasă declarînd ca nule și neavenite dispozițiunile Cartei otomane în tot ceea ce privește România și protestînd în modul cel mai formal împotriva violării drepturilor noastre garantate prin tratate:

Răspunderea și consecințele unei violări atît de flagrante revin în întregime guvernului otoman, care rupe niște legături pe care românii au știut întotdeauna să le respecte.

Guvernul Alteței Sale Principele Carol, sigur pe dreptul său și încrezător în sentimentele de dreptate ale Europei, speră că puterile garante vor aviza pentru a face respectate drepturile națiunii române.

Vă autorizez să înmînați copia acestui protest Excelenței Sale Savfet Pașa, ca și reprezentanților puterilor garante.

N. IONESCU

VII

AGENȚIA DIPLOMATICĂ A ROMÂNIEI Nr. 251

Constantinopol, 22 decembrie 1876/ 3 ianuarie 1877

CONVORBIRE CU SAVFET PAȘA ASUPRA ARTICOLULUI 7 AL CONSTITUȚIEI OTOMANE

DOMNULE MINISTRU,

Mă grăbesc să completez prin cîteva amănunte lămuritoare telegrama mea cifrată Nr. 98 din 20 decembrie 76/1 ianuarie 77, cu privire la articolul 7 al Constituției otomane [...]

Am expus Excelenței Sale Savfet Pașa faptul că guvernul meu, a cărui atenție a fost atrasă de articolul 7 al Constituției recent promulgate, mi-a transmis ordinul de a mă informa pe lîngă Înalta Poartă asupra sensului exact pe care-l comportă paragraful acestui articol în care se vorbește de învestitura conferită de către Maiestatea Sa Imperială Sultanul „șefilor provinciilor privilegiate, în formele hotărîte de privilegiile care le-au fost acordate". Am insistat asupra importanței pe care guvernul român în deplină cunoștință de cauză și mai ales în actuala conjunctură, o acordă cunoașterii părerii miniștrilor Maiestății Sale Imperiale asupra acestui punct și aflării dacă paragraful în chestiune vizează România. Savfet Pașa mi-a răspuns fără ocol și cu cea mai bună credință din lume că dispozițiunile articolului 7 erau foarte clare și că se refereau la ansamblul țărilor vasale imperiului, că cuvîntul „șefi" însemna principii Principatelor Unite și Serbiei, și kedivul Egiptului, și că cuvintele „provincii privilegiate" se aplicau, fără distincțiune și firesc, Egiptului, Serbiei și Principatelor Unite.

Limpezimea acestei declarații era de natură să risipească orice nesiguranță [...]

Totuși, pentru a preciza caracterul convorbirii, trebuie să mai subliniez

un aspect. Mi s-a întîmplat de mai multe ori în cursul întrevederii să spun, vorbind despre Alteţa Sa Serenisimă Principele Carol, „suveranul meu". De îndată, domnul ministru al Afacerilor Străine al Înaltei Porţi relua fraza şi înlocuia cuvîntul „suveran" cu cel de „principe".

De aci, printr-o asociaţie de idei a căror intenţie am priceput-o pe dată, Savfet Paşa a întors convorbirea spre neutralitatea României cu garanţie specială a Europei şi asupra notei remise de Dl. D. Brătianu[1] membrilor Conferinţei. Nemulţumit de a exprima cît de puţine şanse de izbîndă avea cererea noastră, m-a determinat, prin cîteva fraze vagi, să presupun că el se va abţine poate de a-i sesiza pe plenipotenţiarii ai căror reuniuni le prezida. În curînd bănuielile mele au fost coroborate prin comentariile făcute de Domnul Ministru al Afacerilor Străine al Înaltei Porţi în legătură cu nota D-lui D. Brătianu. „Această notă, mi-a spus el, pare să insinueze că Principatele sînt în afara imperiului, că ele se bucură de o deplină independenţă, de o totală suveranitate. Or, această teză este inexactă; aceste pretenţii sînt contrarii Tratatelor existente. Principatele sînt provincii ale imperiului, din care fac parte integrantă. Ca atare, ele nu pot, nici deschis, nici implicit să susţină cauza independenţei şi suveranităţii lor".

Am combătut afirmaţiile interlocutorului meu, dezvoltînd din nou argumentele care mi-au slujit atît de des ca temă în discuţiile mele cu miniştrii otomani, aşa cum o dovedesc majoritatea rapoartelor mele către Departamentul Excelenţei Voastre. [...]

Înainte de a încheia, îmi voi permite să semnalez Excelenţei Voastre că, dacă susceptibilităţile pe care le-au putut trezi actualmente articolele 1,7 şi 8 ale Constituţiei otomane sînt dintre cele mai legitime, aluziile acestor articole la ţara noastră, ideile pe care ele le ascund sau le pun în lumină asupra modului în care Înalta Poartă înţelege şi vrea să menţină poziţia noastră faţă de ea, în fine, explicaţiile pe care mi le-a oferit Excelenţa Sa Savfet Paşa nu constituie, în ansamblul lor, un fapt deloc nou, ci doar înnoit, sau mai degrabă tinzînd să garanteze împotriva unei prescripţii posibile o teorie scumpă Înaltei Porţi, teorie a cărei permanenţă am avut de nenumărate ori prilejul s-o constat şi împotriva căreia protestele, într-o măsură prudentă, nu au întîrziat să se ridice la timpul potrivit, însă fără a produce vreodată efectul dorit [...]

România, legată pînă acum numai faţă de sultani prin vechile sale capitulaţii, ar fi poate în curînd considerată, în virtutea unor deducţii specioase, ca angajată faţă de întreaga naţiune otomană. Legăturile care există între România şi guvernul imperial s-ar vedea prin urmare schimbate în esenţa lor şi despuiate de caracterul lor special. Contractul ar devia de la adevărata sa destinaţie şi victimile acestei devieri ar putea cu greu să ştie cine este răspunzător.

Mă mulţumesc să indic în linii mari Excelenţei Voastre această latură a problemei, convins că Excelenţa Voastră îi va studia toate aspectele.

Rog pe Excelenţa Sa să binevoiască a primi asigurarea înaltei mele consideraţiuni.

General GHICA

[1] Trimis special al guvernului român spre a obţine din partea Conferinţei întrunită la Constantinopol neutralitatea României sub garanţia marilor puteri.

VIII

Berlin, 25 decembrie 1876/ 6 ianuarie 1877

DOMNULE MINISTRU,

La 3 ianuarie m'am prezentat la Ministerul Afacerilor Străine d-aici unde fiind primit de domnul de Bülov am expus noile noastre gravamine [plîngeri] în contra Sublimei Porţi, arătîndu-i că guvernul otoman, departe de a ţine samă de legitimile reclamări a creştinilor oprimaţi în Bosnia şi Herzegovina, a găsit cu cale a atinge prin art. 7 a constituţiunei recente ce a promulgat, înseşi drepturile de suveranitate a statului român consacrate prin tractate şi tradiţiune. România nu se poate clasa între provinciile Turciei şi românii nu se pot numi otomani, fără o transgresiune [infracţiune] manifestă a drepturilor dobîndite şi a principiilor sacre de echitate. Domnul de Bülov n-a hesitat a recunoaşte legitimitatea protestului ce-l interjectăm. Expresiunea „**provincie privilegiată**" **nu** e, zise domnia lui, termenul tehnic exact pentru a caracteriza raportul între România şi Sublima Poartă. Domnul de Bülov, relevînd cu această ocasiune utilitatea observării religioase a tractatelor în vigoare în care se găsesc garanţii eficace în contra întreprinderilor otomane, a promis că nu va întîrzia a esamina această dificultate, declarînd că se aşteaptă la o soluţiune în favoarea noastră [...]

Agent A. DEGRÉ

IX

EXCELENŢEI SALE DOMNULUI N. IONESCU MINISTRU AL AFACERILOR STRĂINE

AGENŢIA DIPLOMATICĂ A ROMÂNIEI Nr. 252 O ANEXĂ

Constantinopol, 27 decembrie 1876/ 8 ianuarie 1877

DOMNULE MINISTRU,

Am onoarea să vă trimit alăturat o copie a notei care mi-a fost adresată la 7 ianuarie prin Excelenţa Sa Savfet Paşa şi al cărei conţinut l-am telegrafiat de îndată textual Excelenţei Voastre.

Nu am nimic de semnalat în afară de informaţiile transmise prin telegramele mele din 6 şi 7 ianuarie, Nr. 1173, 1196 şi 1392.

Domnul Ministru al Afacerilor Străine al Înaltei Porţi a ascultat-o şi a primit copia documentului al cărei purtător eram, fără a trăda nimic din impresia pe care putea s-o facă asupra lui demersul meu [...]

În aceeaşi zi, am împărţit copii ale acestui protest domnilor reprezentanţi ai puterilor garante şi nu am avut de susţinut legitimitatea susceptibilităţilor guvernului nostru şi Camerelor noastre decît în faţa domnului ambasador al Angliei. După obiceiul său, Sir Henry Elliot a apărat teoriile Înaltei Porţi cu o fervoare mai mult decît otomană.

În fine, a doua zi, 7 ianuarie, am primit din partea Înaltei Porţi comunicarea aci anexată, din care pare să rezulte că guvernul imperial, fără a se tulbura şi fără a ţine seamă în nici un mod aparent de protestul nostru care ar rămîne prin urmare nul şi neavenit şi rezervînd explicit anumite principii teoretice formulate de nenumărate ori, îndepărtează consecinţele practice care ar putea fi deduse în ceea ce ne priveşte, din termenii Constituţiei otomane [...]

Rog pe Excelenţa Voastră să binevoiască a primi asigurarea înaltei mele consideraţiuni.

General GHICA

ANEXA
MINISTRUL AFACERILOR STRĂINE AL ÎNALTEI PORŢI CĂTRE AGENTUL DIPLOMATIC AL ROMÂNIEI LA CONSTANTINOPOL

Constantinopol, 7 ianuarie 1877

Domnule Agent, anumite expresii folosite în Constituţia otomană părînd să fi fost interpretate într-un sens eronat, considerăm necesar să vă declarăm că Înalta Poartă nu a avut niciodată intenţia să lovească, direct sau indirect, în situaţia Principatelor Unite, aşa cum rezultă ea din tratate.

Constituţia nefiind un act internaţional care să ducă la modificarea tratatelor sau schimbarea condiţiilor de existenţă politică a vreuneia din ţările care fac parte integrantă din Imperiul otoman, este suficient dacă Înalta Poartă afirmă că situaţia Principatelor Unite rămîne aşa cum era înainte de Constituţie, pentru ca guvernul Alteţei Sale Principele Carol să fie pe de-a-ntregul lămurit şi asigurat în această privinţă.

Primiţi, domnule agent, asigurarea distinsei mele consideraţiuni.

(Semnat) **SAVFET**

PRETENȚIILE OTOMANE — „O PURĂ FICȚIUNE"

CRISTIAN POPIȘTEANU, IONEL GAL

Prezența diplomatică a românilor și a strămoșilor acestora în intimitatea treburilor diplomatice ale marilor spații politice ale antichității[1] și mai tîrziu la diferitele momente europene ale evului de mijloc[2] avea să-și găsească o încununare în deceniile realizării și consolidării Unirii[3], ale cuceririi Independenței absolute de stat. Devenit subiect al politicii europene, statul modern român a știut să lanseze în toată această perioadă, începînd cu Congresul de pace de la Paris ce a urmat războiului Crimeei și pînă la Congresul de la Berlin ce statua rezultatele războiului dintre Imperiul otoman pe de-o parte, Rusia aliată cu România pe de alta, succesive desfășurări diplomatice în sprijinul afirmării și consacrării drepturilor românilor într-o Europă devenită a națiunilor. Determinată de interesele naționale ale poporului român acțiunea de politică externă din cei 20 ani (1858-1878) se insera cu iscusință prin raportul de forțe dintre marile puteri, sesiza cu inteligență situațiile de flux și reflux fără a lăsa să scape nici un prilej pentru a promova pas cu pas aceste interese. Sub acest unghi se poate considera că procesul dobîndirii independenței de stat s-a manifestat încă de la realizarea, pe o cale originală și îndrăzneață, a unirii Moldovei cu Țara Românească prin politica faptului împlinit.

Tot astfel, în anii și lunile premergătoare războiului pentru independență, o serie de acte diplomatice au făcut din aria politicii externe domeniul unor intense confruntări în care țara noastră și-a afirmat drepturile suverane.

Magazin istoric **publică în acest număr cîteva documente din Arhiva M.A.E. privitoare la conflictul diplomatic izbucnit între România și Imperiul otoman prin promulgarea unei noi constituții a acestuia, ca și la afirmarea răspicată a dreptului guvernului român de a încheia în mod independent tranzacții comerciale cu celelalte state[4]. Le însoțim de prezentarea altor documente inedite din colecțiile de microfilme ale Arhivelor Statului București. Sînt documente provenind de la diferite guverne și diplomați străini acreditați la București sau în alte capitale. Ele dau la iveală încă odată locul pe care-l ocupa țara noastră în preocupările cancelariilor europene, sinuozitatea liniei urmate de acestea față de România, convergențele și divergențele acestei linii izvorîte în primul rînd din interesele marilor imperii învecinate. Ele ilustrează, totodată, vigoarea și suplețea cu care tînăra diplomație modernă română se prezenta în confruntări ale căror obstacole supuneau la grele încercări situația internațională a țării.**

Într-o audiență acordată la 22 decembrie 1873 lordului Odo Russel, ambasadorul englez la Berlin, cancelarul german Otto von Bismarck declara că „independența României este o chestiune care nu-l interesează", arătîndu-se, totodată, surprins de o eventuală acceptare de către guvernul de la Constantinopol a independenței țării noastre. În instrucțiunile contelui F. Zichy, ambasadorul Austro-Ungariei la Constantinopol, din ianuarie 1875, către cavalerul de Kasjek, prim-secretar și consilier al acestei ambasade, se sublinia că prin încheierea de aranjamente vamale, tarifare și comerciale directe și speciale cu România, aranjamente lipsite de orice caracter politic, „nu dorim nici să slăbim, nici să strîngem legăturile care unesc aceste principate vasale de curtea suzerană. Dimpotrivă, înțelegem să nu le aducem nici un prejudiciu".

Am citat aceste documente pentru a remarca complexitatea dificultăților pe care politica externă românească le avea de depășit.

Diplomații străini acreditați la București, fie că dezaprobau, în baza orientării guvernelor lor, o acțiune a României — ca în cazul protestului față de unele prevederi ale noii constituții otomane ce atingeau drepturile țării noastre, fie că o sprijineau — ca în cazul acordurilor comerciale, corespunzătoare și intereselor unora dintre marile puteri — erau conștienți de faptul că diplomația română urma constant linia afirmării independenței, folosind în vederea atingerii acestui obiectiv chiar și ocazii ce puteau părea colaterale.

Iată ce scria, la 6 ianuarie 1875, agentul diplomatic și consulul general al Franței la

---

[1-3] Vezi **Magazin istoric**, nr. 4/1972, 5, 12/1973, 2, 6, 7, 9/1976; 4, 6/1972, 7, 11/1974, 1, 3, 4, 5, 11/1975, 9, 11/1976; 5, 6/1973, 4-12/1975, 1-12/1976.

[4] Vezi în acest număr prima parte a rubricii **Curierul diplomatic al Independenței.**

București, baronul des Michels, ministrului de Externe, ducele Decazes: „Teoria care prevalează actualmente în consiliile principelui Carol, aceea care pare a fi devenit de acum înainte baza programului lor politic, constă în a susține că Principatele se află în posesia tuturor imunităților statelor autonome. Potrivit acestui sistem, prerogativele suzeranității Porții se limitează la perceperea tributului anual. Această formalitate îndeplinită, guvernul român înțelege să trateze cu puterile străine și chiar cu Poarta pe picior de deplină egalitate și de independență. El declară că nu va accepta de la Constantinopol nici firmanul, nici vreo altă declarație, care ar putea fi interpretată ca o atingere a drepturilor sale. El se comportă ca și cînd nu s-ar crede angajat de nici unul din tratatele încheiate de Turcia, nu recunoaște agenții comerciali otomani decît dacă au obținut aprobarea sa și refuză să admită pe teritoriul său pe acei care nu i-au solicitat acest lucru. El nu s-a mulțumit doar la legea sa vamală, prin care a adus un grav prejudiciu situației noastre comerciale, ci a prezentat Camerelor [Camera deputaților și Senatul — n.r.] și un proiect de taxe municipale pentru orașul București, proiect care vine în contradicție cu acordurile internaționale anterioare. Într-un cuvînt, se simte sigur de impunitate și, cu condiția de a nu se elibera de tribut și de a nu-și proclama în mod solemn independența, el consideră că și-a îndeplinit toate obligațiile.

Principele și-a însușit acest program cu tot sufletul și trebuie să recunoaștem că opinia publică i se alătură tot mai mult pe zi ce trece. În timpul acestei sesiuni, în cele două camere nu s-a găsit nici o voce care să critice politica externă a cabinetului. Oratorii cei mai violenți ai opoziției nu s-au ridicat decît pentru a omagia ceea ce în această politică este patriotic și național".

Exact un an mai tîrziu, urmașul său, Fred Debains cita o declarație ce-i fusese făcută de premierul român, Ion C. Brătianu, la repetatele sfaturi de moderație ale diplomației franceze cu care încercase să intimideze guvernul român: „Nu voi fi demn de a fi primul ministru al unei națiuni independente dacă nu aș protesta în numele ei împotriva insultei aduse drepturilor noastre, dînd protestului meu și caracterul unei mari manifestații patriotice".

Documentele care urmează[1] arată modul lucid în care un alt diplomat, agentul diplomatic, consul general englez la București judeca necesitatea respectării drepturilor suverane ale țării, apreciind independența României ca inevitabilă; ele relevă de asemenea, poziția cabinetelor imperiale de la Viena, Berlin, Petersburg și Constantinopol față de țara noastră în anul 1874.

Publicarea acestor documente[2] selecționate dintr-un vast material — în cea mai mare parte inedit — adus din străinătate sub diferite forme de reproducere și aflat în depozitele Direcției Generale a Arhivelor Statului, îngăduie judecarea evenimentelor istorice de acum un secol printr-o analiză retrospectivă mai amplă, coroborată cu alte informații istorice, ceea ce dă în final o imagine mai completă asupra luptei desfășurate de poporul român pentru obținerea independenței de stat, precum și profunda înrîurire pe care acest cardinal moment a avut-o asupra dezvoltării ulterioare a României.

Telegrama d-lui de Westman, adjunctul cancelarului pentru Afaceri Externe al Rusiei imperiale, către generalul Ignatiev, ambasador la Constantinopol

St. Petersburg, 9 iulie 1874

Ideile schimbate de cele trei curți pe tema acordurilor comerciale ce vor fi încheiate cu România, demersul întreprins la Constantinopol de către dl. conte Zichy [ambasadorul Austro-Ungariei — *n.r.*] și răspunsul marelui vizir au făcut ca această problemă să intre într-o fază care necesită o hotărîre în privința drumului ulterior ce trebuie să-i fie imprimat.

Nu avem deloc intenția de a intra într-o discuție asupra chestiunii de drept, care este prea contradictorie și prea nesigură pentru ca o asemenea discuție să ducă la rezultate utile. Nu dorim nici să lărgim, nici să restrîngem relațiile stabilite prin tratate și protocoluri între puterea suzerană și provinciile vasale. Nu vrem să schimbăm nimic în această privință. Dar, plasîndu-ne pe terenul practicii, trebuie să constatăm că poziția geografică și politică a Principatelor și sistemul lor de guvernare dau naștere — în raporturile lor cu puterile străine și mai ales cu statele vecine — unor interese speciale care nu permit asimilarea Principatelor cu provinciile înglobate în Imperiul otoman.

Ele se bucură de privilegii speciale și de o autonomie internă garantată, ceea ce implică, inevitabil, relații vamale, tarifare și comerciale.

Guvernele străine intrate în contact cu Principatele sînt obligate să țină seamă de aceste considerente și să solicite cîrmuitorilor locali aprobarea necesară pentru relații stabile și reciproc avantajoase.

Ne-am bucura dacă am putea determina Poarta ca, adoptînd o atitudine conciliantă, să accepte acest punct de vedere care nu știrbește nimic din drepturile de suzeranitate recunoscute sultanului prin tratate. Nu vom neglija nimic pentru a ne atinge țelul prin persuasiune.

Totuși, nu vom putea lăsa ca niște interese concrete să fie periclitate de dragul unor chestiuni de formalism.

Obținînd acordul cabinetelor de la Berlin și Viena asupra acestui principiu, vă invităm să vă înțelegeți cu colegii dumneavoastră german și austro-ungar asupra celei mai bune căi de urmat pentru a determina Poarta la o tranzacție care să satisfacă respectivele drepturi și interesele implicate în această problemă.

În același timp însă vă autorizăm să declarați, la nevoie, marelui vizir că, dacă Poarta nu acceptă o astfel de tranzacție, cabinetul imperial se va vedea nevoit să nu țină seama de această opoziție și se va crede îndrituit să încheie, direct cu Principatele și fără aprobarea puterii suzerane, acorduri vamale, tarifare și comerciale, lipsite de orice caracter politic, negociate și semnate de ministerele și administrațiile de resort.

Veți avea grijă să nu întreprindeți nimic fără a vă pune în prealabil de acord cu colegii dumneavoastră german și austro-ungar și veți asigura solemn guvernul otoman că, procedînd astfel, nu urmărim să aducem nici un prejudiciu, nici drepturilor sultanului, nici poziției, garantată prin tratate, a provinciilor vasale față de curtea suzerană.

Primiți etc. etc...

Raportul lordului M. C. Vivian, agentul diplomatic și consulul general al Marii Britanii la București, către secretarul de Stat pentru Afaceri Externe al Angliei, E. H. Stanley, conte de Derby

București, 22 octombrie, 1874.

Nr. 51
Confidențial
[copie] la Constantinopol

Excelență,

Concepțiile politice și speranțele nutrite de aceste Principate și modul în care acestea afectează relațiile și

[1] Arhivele Statului, București, Colecția microfilme R.P.Ungară, rola 64, c. 434-436, c. 463-467; Anglia, rola 110, vol. 2760, f. 274-279; Franța, rola 18, vol. 39, f. 4-13, rola 20, vol. 41, f. 14-19.

[2] La Editura Academiei R.S.R. sînt în curs de apariție sub egida Direcției Generale a Arhivelor Statului și a Academiei de Științe Sociale și Politice cîteva volume de documente consacrate acestui eveniment.

sentimentele lor față de diferitele puteri garante mi se par probleme de asemenea interes și importanță pentru Anglia, în ceea ce privește influența ei în această parte a Orientului, încît mă îndreptățesc a scrie Excelenței Voastre în amănunt și cu toată sinceritatea în această chestiune. Profit de avantajul securității, oferit de întoarcerea colonelului Morris la Viena, pentru a înainta prin el acest raport.

În rapoartele precedente m-am străduit să împărtășesc impresiile mele inițiale despre progresul real, înregistrat de prosperitatea și dezvoltarea materială a acestor Principate, după Tratatele din 1856 și 1858, dar în special în decursul ultimilor ani, precum și despre faptul că ele sînt conștiente de acest lucru. Am observat, de asemenea, că s-au născut astfel sentimente de forță mai mare și de încredere în sine. Aceste sentimente își găsesc expresie atît printre moderați, convinși de reala necesitate a unor drepturi mai largi de autoguvernare, inclusiv totala libertate a comerțului, cît și la principe și la unii dintre oamenii politici mai avansați, care visează să obțină în cele din urmă. independența și o neutralitate garantată de către marile puteri.

O experiență mai îndelungată mi-a confirmat impresiile și m-a convins de strînsa legătură dintre aceste opinii și politica diferitelor mari puteri, care cred că poate fi descrisă, destul de corect, după cum urmează:

Rusia, Germania și Austria acționează, pare-se, în comun, punîndu-se, în prealabil, de acord pentru a sprijini extinderea privilegiilor comerciale cerută de către România. Dar fiecare din cele trei state acționează, probabil, din motive diferite.

Austria și Rusia doresc să-și cîștige aici o popularitate. Prima recunoaște că, în poziția ei de vecin, ale cărei legături comerciale cu Principatele cresc an de an și se dezvoltă foarte repede, făcînd ca relațiile apropiate și acordurile directe dintre ele să constituie o necesitate reală. Poate că Rusia are parțial aceleași motive, dar îndeosebi dorința de a redobîndi fosta ei dominație și influență de principal protector al acestor populații creștine, ca și de a-și întări propaganda împotriva Tratatului din 1856, ca fiind atît de perimat și de nepotrivit cu schimbările survenite de atunci încoace, încît Principatele ar fi mai avantajate dacă i s-ar adresa ei, ca vechea și singura lor apărătoare.

Firește, Germania exercită aici o mare influență, deși, pentru a nu-l compromite pe principe, o face discret, fără trîmbițe. Dar ea vădește, neîndoielnic, un sentiment de simpatie și bunăvoință față de dezvoltarea Principatelor și față de principe, ceea ce este reconfortant și încurajator pentru acesta și guvernul său. Italia, neavînd opinii precise, nici deosebite interese în joc, pare dispusă să adopte o atitudine rezervată și să urmeze orice politică dusă de majoritatea marilor puteri, fără să ia vreo inițiativă. Românii pun numai pe seama Franței și Angliei — în special a influenței engleze — împotrivirea hotărîtă a Porții față de dorințele lor, precum și toate piedicile și greutățile întîmpinate în încercarea de a-și împlini aceste dorințe. Ca atare, dintre toate marile puteri, Anglia este, fără doar și poate, cea mai puțin populară aici: deși este blamată pentru răceala și indiferența sa, Franța se mai bucură încă de creditul unei simpatii naturale (înăbușită de influența noastră) față de o tînără națiune la a cărei creare a contribuit atît de mult.

S-a sperat aici că schimbarea de guvern din Anglia și numirea mea ar putea duce la o schimbare în bine a sentimentelor și politicii noastre. Dar acum știrile de la Constantinopol despre rezerva manifestată de Anglia au risipit orice nădejde. Românii pun atitudinea noastră pe seama necunoașterii sau a indiferenței față de progresul și dezvoltarea lor, precum și pe seama politicii noastre tradiționale în Orient de dragul căreia se tem că vom sacrifica totdeauna popoarele creștine dependente de Turcia, chiar și atunci cînd sînt în joc interesele lor politice și materiale.

Dacă așa stau lucrurile și dacă nu se poate aștepta nici o concesie de la Anglia, românii spun că trebuie să apeleze la celelalte puteri pentru simpatia și sprijinul care le sînt atît de necesare, chiar dacă obiectivele acestor puteri sînt și mai susceptibile de bănuială.

Românii stăruie asupra influenței pe care Anglia și Franța ar putea-o avea aici, fără nici o suspectare a scopurilor lor, dacă ele ar adopta o politică mai puțin rigidă față de Principate. Ei nu pot înțelege cum Anglia, care a atins un asemenea nivel de prosperitate și forță economică, poate dori să înăbușe dezvoltarea firească a unei țări tinere, la a cărei naștere a contribuit atît de mult.

„Nu poate oare Anglia să vadă că ne-au rămas mici hainele croite în 1858, că trebuie să le dăm drumul la cusături și că ne este imposibil să rămînem sufocați în scutecele făcute pentru prunci?".

Nu o voi deranja pe Excelența Voastră, recapitulînd argumentele românilor în favoarea drepturilor lor de a-și desăvîrși autoguvernarea, deoarece vi le-am relatat amănunțit în rapoartele precedente. Este suficient să spun că ei socotesc acordurile din 1856 și 1858 ca fiind pe deplin favorabile exigențelor lor și nu se consideră angajați de tratatele comerciale încheiate între puterile garante și Turcia, întrucît nu au fost niciodată consultați cu privire la aceste tratate. Deși nu pot anula atît de ușor obligația asumată de principele lor față de sultan, ca o condiție a recunoașterii sale în 1866, românii susțin că această obligație nu a fost niciodată confirmată în mod constituțional și că, oricum, e momentul ca principele să fie dezlegat de promisiune.

Dar atunci cînd argumentează cu faptele, nu cu drepturile lor, oricît de bine ai cunoaște problema, e greu să-i convingi de contrariul. Este imposibil să contești afirmația că aceste două Principate au înregistrat în ultimul timp un mare progres (deși acesta e mic în comparație cu ceea ce mai rămîne de făcut); că s-au dovedit capabile să-și gospodărească propria lor economie; că există aici destulă stabilitate pentru a te îndritui să prevezi că progresul și dezvoltarea țării vor continua și că Turcia, oricum și-ar revendica pe plan teoretic suveranitatea sa aici, practic, aceasta nu este decît o pură ficțiune.

Românii cei mai cumpătați se întreabă, în esență, dacă o serie de restricții desigur corespunzătoare pentru țara lor la începuturile modernizării statului, se mai pot păstra fără riscuri acum, cînd încep să o stingenească în creșterea și dezvoltarea ei și dacă nu este nechibzuită prelungirea exagerată a unor astfel de restricții?

Apreciez argumentele ca fiind suficient de serioase pentru a merita să fie folosite de guvernul Maiestății Sale pentru a stabili linia politică pe care o va adopta față de Principate. Nu-mi vine să cred că, bucurîndu-se de ajutorul moral al majorității marilor puteri, aceste argumente vor trece în cele din urmă peste orice împotrivire și că, în ultimă instanță, cu sau fără consimțămîntul Porții, românii vor reuși să încheie convenții comerciale cu puterile străine.

Ca atare, guvernul Maiestății Sale trebuie să analizeze ce e mai bine: ca Anglia să stea de-o parte, atunci cînd se va petrece acest eveniment și să permită celor trei mari puteri continentale să acapareze toată influența și popularitatea pe care le-ar dobîndi acordînd un mic ajutor la momentul potrivit și care i-ar putea fi cîndva de foarte mare folos; sau să susținem revendicările Principatelor, în măsura în care sînt reale și legitime, renunțînd la restricțiile perimate și îngrădindu-le, în limite moderate, astfel ca orice lărgire a privilegiilor lor comerciale să fie concepută așa încît să asigure, măcar pentru o bucată de vreme, respectarea acordurilor din 1856 și 1858 în toate punctele lor politice importante.

E inutil să adaug că, deși am considerat de datoria mea să le transmit Excelenței Voastre, eu păstrez secretul asupra acestor păreri sincere. Voi da, așadar, ascultare tuturor instrucțiunilor pe care Excelența Voastră va binevoi să-mi trimită în aceste probleme.

C. Vivian

Telegrama lui Arif pașa, ministrul de Externe al Turciei, către Reșid pașa, ambasador la Viena

Constantinopol, 23 octombrie 1874

În numele celor trei cabinete nordice s-a făcut, de curînd, un demers colectiv: primii dragomani ai ambasadelor Austro-Ungariei, Germaniei și Rusiei mi-au comunicat că au primit de la miniștrii lor indicația identică de a ridica problema așazisului drept al Principatelor danubiene de a încheia convenții speciale cu puterile străine. Am onoarea să vă transmit alăturat o copie a acestei indicații. Din ea rezultă, așa cum va constata și Excelența Voastră, că guvernele de la Viena, Berlin și St. Petersburg, invocînd interesele lor materiale și poziția [geografică a] Principatelor, declară că au dreptul de a încheia cu acestea convenții directe și speciale cu caracter vamal, tarifar și comercial. Cele trei cabinete țin totuși să ne asigure că tranzacțiile ce se vor perfecta nu vor avea nici un caracter politic.

Prețuirea acordată oricărei comunicări, venind din partea celor trei puteri prietene și aliate cu Sublima Poartă, determină guvernul imperial să-și facă o datorie din a le satisface dorințele, în limitele posibilului. Ne-am inspirat atît de consecvent din acest principiu, încît atunci cînd

cabinetul de la Viena a luat inițiativa de a propune ca Principatele să capete autorizația de a încheia convenții comerciale cu străinătatea, primul nostru gînd a fost de a căuta o posibilitate de natură să împace salvgardarea drepturilor Sublimei Porți cu exigențele situației.

Guvernul imperial apreciază, la justa lor valoare, interesele mai mult sau mai puțin imediate, mai mult sau mai puțin considerabile pe care le implică această chestiune; el nu nesocotește nici aceste interese, nici necesitatea pe care ele o crează pe planul unei hotărîri practice. Guvernul imperial nu ar ezita să se ralieze la demersul amintit, dacă el nu ar depăși țelul deosebit pe care și l-a propus în aparență.

Desigur, cele trei puteri fac demersul, declarînd că nu vor să aducă nici un prejudiciu relațiilor dintre Principate și curtea suzerană, fapt despre care luăm act cu satisfacție. Sîntem totuși siliți să ne întrebăm, totodată, dacă noua lovitură ce va fi dată Tratatului de la Paris, nu va avea același efect ca și loviturile precedente și dacă nu va veni o zi cînd voința oamenilor se va dovedi incapabilă să mai stăvilească torentul ivit în urma unui șir întreg de încălcări.

Această meditație nu provine deloc dintr-o confuzie cu privire la poziția Principatelor. Știm cît de întinse sînt privilegiile de care se bucură ele pe tărîm administrativ și comercial. Înțelegem, de asemenea, că puterile ai căror supuși intră în contact cu Moldo-Valahia și cu Serbia doresc să se țină seamă de considerentele decurgînd din condițiile deosebite ale acestor principate. Dar ne-ar fi greu să ajungem la o concluzie care să pună problema pe cu totul alt teren decît cel al tratatelor.

Dat fiind că este cazul să facem abstracție de aspectul juridic, evitînd astfel o discuție care ne-ar împinge, fără greș, spre obligația de a apela la opinia individuală a fiecăreia dintre părțile contractante ale Tratatului de la Paris, nu ne mai rămîne decît o singură soluție a problemei — și anume, ca guvernele princiare să se adreseze în prealabil Curții suzerane. Evident, propunerea noastră lasă cale deschisă oricărei tranzacții legale, în scopul de a asigura rezultatele pe care cele trei cabinete nordice înțeleg să le obțină, în interesul supușilor lor.

Inconvenientele rezultate din lipsa unor angajamente contractuale și accentuate de dezvoltarea treptată a căilor de comunicație fac parte din categoria celor care, după părerea Sublimei Porți, pot fi pe deplin eliminate, fără să fie nevoie de a se recurge la un teren de acțiune în afara tratatelor.

Atitudinea noastră în această împrejurare nu izvorăște cîtuși de puțin dintr-o chestiune pur formală, așa cum s-ar părea că se presupune. Dl. conte Andrássy poate fi sigur că numai considerente de ordin major ne obligă să nu ne îndepărtăm de la linia de conduită pe care ne-am trasat-o de la bun început. Ne place să credem că Excelența Sa va binevoi să judece observațiile noastre cu aceeași loialitate cu care noi ne exprimăm gîndurile.

Vă rog să citiți prezenta depeșă domnului ministru al Afacerilor Străine al Maiestății Sale imperiale și regale și, dacă Excelența Sa își exprimă dorința, să-i lăsați o copie.

Primiți, vă rog, etc.

CRONICI ÎN PIATRĂ ALE INDEPENDENȚEI

Dorobanțul

Dr. FLORIAN TUCĂ

O evocare în piatră a eroismului cu care au luptat ostașii noștri în războiul de la 1877 întîlnim și pe plaiurile buzoiene, la Cislău; un dorobanț dăltuit de sculptorul Frederic Storck. Pe postamentul monumentului se află următorul text: **„Luptătorilor din ținutul Buzăului, morți vitejește pentru independența României în anii 1877-1878. Cetățenii ținutului Buzăului adînc recunoscători".**

Inaugurarea monumentului a avut loc în ziua de 24 iulie 1911. La ora fixată — consemna ziarul **Politica** — cînd pînza a căzut de pe monument, în fața privirilor mulțimii a apărut un dorobanț turnat în bronz, avînd mîna dreaptă încleștată pe steag, iar cu cealaltă mînă făcînd semn tovarășilor săi, chemîndu-i din urmă, îndemnîndu-i să urce voinicește spre redută.

Personajul statuar se crede că ar fi un buzoian, pe nume Neacșu. Legendă sau adevăr, faptul se află consemnat și în ziarul menționat, din care aflăm că în ziua aceea de iulie 1911, „un elev de liceu a recitat frumoasele versuri eroice din poezia «Tatăl lui Neacșu», de Ioan Nenițescu, cîntîndu-se în ele tocmai un viteaz din Buzău, căzut luptînd voinicește în războiul pentru neatîrnare".

„Interesele țării înainte de toate"

BEATRICE MARINESCU, ȘERBAN RĂDULESCU-ZONER

24 ianuarie/5 februarie 1862. La București se deschide primul Parlament al României. În fața Adunărilor Moldovei și Țării Românești, reunite în ședința comună, domnitorul Al. I. Cuza proclamă „unirea definitivă a principatelor"; orașul București este declarat Capitală. Momentul are o deosebită semnificație nu numai în istoria celui mai mare oraș românesc, ci în însăși istoria poporului român, în istoria secularei sale lupte pentru unitate și independență.

Peste numai un deceniu și jumătate, capitala Unirii din 1859 trăiește un nou moment înălțător: proclamarea independenței absolute de stat a României. Două momente de înaltă semnificație istorică ce exprimă triumful voinței poporului nostru de a-și duce viața în cadrul unui stat care să-i cuprindă laolaltă pe toți românii și care să hotărască singur — independent — destinul său.

În tot acest efort uriaș pentru traducerea în faptă a unui ideal de secole, București — centrul politic, cultural și administrativ al țării[1] — a văzut desfășurîndu-se cele mai de seamă energii și inițiative ale națiunii, menite să înfăptuiască marele deziderat al unității și independenței. Orașul-capitală trăia la sfîrșitul anului 1876 într-o atmosferă de tensiune politică datorită noii Constituții a Imperiului otoman. Iată, în cîteva secvențe, cadența vieții politice din București în urmă cu exact un veac.

M. Ș.

---

[1] Oraș cu o bogată viață politică, comercială și culturală, în care industria capitalistă își înmulțea întreprinderile, iar clasa muncitoare își organiza rîndurile în primele societăți revoluționare ale socialiștilor români, Bucureștiul număra în 1877 peste 180 000 locuitori și se întindea pe o suprafață de 29,25 km², avînd 12,11 km² vii, 3,6 km² grădini cu flori și 4,12 km² livezi. În imaginea de mai sus, se află un plan al centrului orașului București făcut în 1871.

Ianuarie

● 21 DECEMBRIE 1876/ 2 IANUARIE 1877:

ședința secretă a majorității guvernamentale din Camera deputaților și Senat în timpul căreia se discută poziția ce urmează să adopte guvernul român față de Constituția otomană promulgată la 11/23 decembrie 1876; conform articolului 7, România este considerată parte integrantă din Imperiul otoman[1]; ministrul de Externe, N. Ionescu, este autorizat să trimită o notă de protest Porții și puterilor garante.

● 22 DECEMBRIE 1876/ 3 IANUARIE 1877:

ședința publică a Adunării deputaților care dezbate prevederile Constituției otomane referitoare la România: „Datoria dumneavoastră, domnilor — declară primul ministru I. C. Brătianu — este să aprobați guvernul că bine a făcut de a protestat, ca să facem și pe străini să știe cine sîntem și ce voim și că, chiar dacă toate puterile din Europa, din interese particulare ale lor, ar zice că România să fie o provincie turcească, noi să nu suferim una ca aceasta"; în aplauzele tribunelor și cu o majoritate de 79 voturi și 9 abțineri se votează o moțiune care aprobă protestul trimis de guvern Porții.

● 23 DECEMBRIE 1876/ 4 IANUARIE 1877:

Senatul votează o moțiune asemănătoare.

● 24 DECEMBRIE 1876/ 5 IANUARIE 1877:

referindu-se la starea de revoltă provocată în Capitală de prevederile Constituției otomane, ziarul **Românul** scrie: „Mulțimea publicului, care ziua întesa stradele în grupe ce discutau cu animațiune, iară seara, pînă la o oră foarte înaintată, umplea toate tribunele și staționa în jurul Camerei; această suflare, în fine, ale cărei vibrațiuni erau un curent de indignațiune patriotică, pe care nimeni n-a cutezat a-l înfrunta în față era proba cea mai vădită ce reprezentațiunea națională, în modul în care trata chestiunea și în rezoluțiunea ce a luat, răspundea simțămîntului unanim al tuturor românilor".

● 25 DECEMBRIE 1876/ 6 IANUARIE 1877:

comentînd atitudinea ziarului **Românul,** într-un raport trimis la Paris, consulul general al Franței la București, F. Debains, apreciază că C.A. Rosetti ascultă de „instinctele sale revoluționare care excludeau orice «prudență» și «rezervă» atunci cînd se lansa în criticarea Constituției turcești în coloanele ziarului său".

● 26 DECEMBRIE 1876/ 7 IANUARIE 1877:

generalul Iancu Ghica, agentul diplomatic român la Constantinopol, comunică la București textul notei lui Savfet-pașa, ministrul de Externe al Turciei, în care se subliniază din nou că România este considerată „parte integrantă din Imperiul otoman".

● 27 DECEMBRIE 1876/ 8 IANUARIE 1877:

„Tulburarea este așa de mare — raportează de la București consulul general al Angliei, lt. col. Mansfield — încît țara va sprijini orice notă adresată Porții asupra acestui subiect", iar „efectul unui asemenea incident a schimbat în întregime balanța în favoarea Rusiei".

● 29 DECEMBRIE 1876/ 10 IANUARIE 1877:

în instrucțiunile trimise generalului Iancu Ghica, ministrul de Externe, N. Ionescu, cere ca Savfet-pașa să formuleze o nouă declarație referitoare la Constituție, în care România „să nu fie cuprinsă printre provinciile otomane".

● 1/13 IANUARIE 1877:

consulul general al Franței la București, F. Debains, raportează la Paris despre nemulțumirea cercurilor politice și a opiniei publice din capitala României față de răspunsul ministrului de Externe otoman, Savfet-pașa, la protestul guvernului român; în același raport se menționează că C.A. Rosetti agită masele populare împotriva Porții; studenții Universității din București organizează o întrunire încheiată cu o „moțiune de protestare" împotriva Constituției otomane; participanții cer guvernului „instructori militari spre a se pregăti pentru apărarea țării" și trimit ziarelor o declarație semnată, printre alții de E. Costinescu, N. Mărgăritescu, A. Demetrian, G. Palade, N.T. Moscu, C. Bacalbașa; în legătură cu aceste evenimente **Journal de Bucarest** publică articolul **La Constitution Ottomane et le Parlament Roumain** („Constituția otomană și Parlamentul român"); toate ziarele din Capitală **(Românul, Timpul, Unirea democratică, Alegătorul liber, Curierul Bucureștilor, Viitorul, Journal de Bucarest)** comentează articolul 7 din Constituția otomană. Compania „Pascaly" prezintă la Teatrul cel Mare, de pe Calea Mogoșoaiei (viitorul Teatru Național), piesa **Rotarul,** episod istoric național în patru acte.

● 3/15 IANUARIE:

agentul diplomatic al României la Constantinopol telegrafiază ministrului român de Externe că Savfet-pașa refuză să dea o declarație în sensul cerut de guvernul ro-

[1] Vezi **Magazin istoric,** nr. 5/1975.

mân, cu privire la interpretarea art. 7 din Constituţia otomană.

● 4/16 IANUARIE:

D. Brătianu, trimisul României la Conferinţa reprezentanţilor marilor puteri întrunită la Constantinopol[1], comunică Ministerului Afacerilor Externe că cererile României nu vor fi discutate la această reuniune.

● 5/17 IANUARIE:

D.A. Sturdza (ministrul Lucrărilor Publice) demisionează din guvern, opunîndu-se unei politici de apropiere a României faţă de Rusia[2], linie preconizată de primul ministru; la „Grand Hotel du Boulevard" se întruneşte un mare număr de deputaţi şi miniştri pentru a discuta evenimentul; noaptea, în cadrul unei întruniri a deputaţilor şi senatorilor guvernamentali, se discută viitoarea semnare a unei convenţii cu Rusia, privind trecerea trupelor ţariste prin România, pentru a ajunge la sud de Dunăre; majoritatea se pronunţă pentru încheierea convenţiei.

● 6/18 IANUARIE:

Journal de Bucarest publică articolul senatorului I. Deşliu, **Les droits de la Roumanie vis-à-vis des prétentions de la Turquie** („Drepturile României faţă în faţă cu pretenţiile Turciei"), amplă analiză asupra naturii raporturilor existente între România şi Imperiul otoman, din cele mai vechi timpuri pînă în prezent.

● 7/19 IANUARIE:

ministrul de Externe român, N. Ionescu, telegrafiază agentului diplomatic al României la Constantinopol, să ceară Porţii printr-o notă oficială, o declaraţie privind articolul 7 din Constituţia otomană.

● 8/20 IANUARIE:

agentul român, generalul Iancu Ghica, transmite la Bucureşti ştirea dizolvării Conferinţei reprezentanţilor marilor puteri de la Constantinopol, ca urmare a respingerii de către guvernul otoman a propunerilor prezentate; studenţii Universităţii din Bucureşti, întruniţi în număr de 70, la cazarma jandarmilor, încep sub comanda maiorului Comăneanu, instrucţia militară care durează trei ore; ziarul **Românul**, anunţînd ştirea încheie: „Înregistrăm cu bucurie acest fapt care face onoare junimii şi o felicităm din inimă că a luat hotărîrea de a se ocupa, în orele-i de repaos, de interesele ţării mai înainte de oricare altele".

● 9/21 IANUARIE:

presa bucureşteană comentează evenimentele de la Constantinopol (dizolvarea conferinţei şi plecarea delegaţiilor).

● 10/22 IANUARIE:

consulul Franţei la Bucureşti raportează la Paris asupra declaraţiei pe care i-a făcut-o domnitorul Carol cu privire la intenţia României de a participa cu armata într-un război contra Porţii, dacă o asemenea hotărîre ar fi aprobată de mariie puteri; la ora 10 dimineaţa, la biserica catolică Bărăţia se desfăşoară un serviciu religios în memoria eroilor polonezi căzuţi în anii 1863-1864 în lupta pentru libertate naţională (anunţul din presă este datorat polonezilor rezidenţi în Bucureşti).

● 12/24 IANUARIE:

ziarul **Românul** protestează faţă de atitudinea Imperiului otoman şi a celorlalte mari puteri faţă de drepturile legitime ale României ca stat suveran.

● 14/26 IANUARIE:

la ora 19.25 cu trenul de la Giurgiu soseşte în Capitală, Don Carlos, duce de Madrid, însoţit de generalul Gonzales şi de marchizul Respaldiza; în aceeaşi seară, oaspeţii asistă la spectacolul dat de o trupă italiană cu opera **Robert le diable,** de Meyerbeer (ei vor părăsi Capitala, îndreptîndu-se spre Petersburg la 21 ianuarie/ 2 februarie); o delegaţie de ofiţeri ruşi de geniu tratează cu reprezentanţi români problema procurării de materiale necesare construcţiei de poduri.

● 16/28 IANUARIE:

baronul Stuart, agentul diplomatic al Rusiei la Bucureşti, înmînează prinţului Carol o scrisoare din partea marelui duce Nicolae, în care acesta îşi exprimă speranţa că schimbul de scrisori va înlesni înţelegerea reciprocă în scopul luptei comune de eliberare a popoarelor de sub dominaţia otomană, într-un climat din care să lipsească „orice idee de năvălire, de cucerire sau de ambiţiune războinică".

● 17/29 IANUARIE:

reprezentantul diplomatic al României la Viena, I. Bălăceanu, comunică la Bucureşti ştirea posibilei sosiri în capitala României a diplomatului turc Rustem-bey, în vederea unor negocieri cu guvernul român.

● 18/30 IANUARIE:

consulul general al Franţei la Bucureşti transmite ministrului de Externe francez, informaţia strict confidenţială despre demersul Statului major al armatei ruse pe lîngă Direcţia generală a Căilor Ferate Române în vederea transportului trupelor ruse prin România; ingineri ruşi, sosiţi în Capitală în acest scop, au făcut deja sondaje în discuţiile

(Continuare în p. 56)

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 12/1976.

[2] Semnarea unei convenţii cu Rusia însemna **ipso facto** denunţarea Tratatului de la Paris şi renunţarea la garanţia celor şapte mari puteri; Dimitrie Sturdza era partizanul menţinerii neutralităţii României în ipoteza unui război ruso-turc — **n.a.**

„UN OM NĂSCUT DIN POPOR, CU SUFLET MÎNDRU ȘI DORITOR DE FAPTE MARI"

P. P. PANAITESCU

Personalitate covîrșitoare a istoriei românești din veacul XV, Iancu (Ioan) de Hunedoara — voievod al Transilvaniei (1441), guvernator al regatului Ungariei între 1446-1453, apoi căpitan suprem al Ungariei și al Transilvaniei (1453-1456) — campion al luptei antiotomane a popoarelor Europei sud-estice, a scris file de glorie în istoria acestei lupte. În anii cînd Semiluna urca vertiginos spre apogeu, dînd ultimele și decisivele asalturi asupra celei din urmă rămășițe a Imperiului bizantin — redus la Constantinopolul însuși — Iancu de Hunedoara desfășura o intensă activitate diplomatică și militară, pentru închegarea unei coaliții creștine, a cărei oaste de cruciadă să stăvilească înaintarea otomanilor. El a fost cel dintîi comandant european de oști care, după căderea Constantinopolului[1], a reușit să înfrîngă tocmai pe cuceritorul acestuia, sultanul Mahomed II, la Belgrad, în 1456. E deosebit de semnificativ faptul că același mare sultan supranumit de ai săi El Fatih, „Cuceritorul", a trebuit să se retragă înfrînt și din fața altor domni români, Vlad Țepeș și Ștefan cel Mare, în 1462[2] și, respectiv, 1476[3].

Revista noastră a înfățișat cititorilor amănunte privind atît originea și familia lui Iancu de Hunedoara[4], cît și rolul său în conducerea luptei antiotomane[5]. Articolul care urmează prezintă sintetic evoluția marelui comandant de oști, „înțelept și viteaz bun", cum îl caracterizează lapidar, cronica, diplomat și strateg deopotrivă de iscusit.

Istoricul Petre P. Panaitescu (1900-1967) — doctor docent în istorie, fost profesor universitar și membru corespondent al Academiei Române, colaborator al Magazinului istoric **încă din primul său an de apariție[6], — a scris acest articol în 1956, la împlinirea a cinci veacuri de la moartea eroului, și l-a publicat, într-o formă prescurtată și ușor modificată în revista** Contemporanul, **din 21 septembrie 1956. Dispunînd — prin bunăvoința soției regretatului istoric — de versiunea inițială a textului, îl reproducem, păstrînd toate formele de expresie, terminologie etc., specifice autorului, cu convingerea că actul de restituire culturală e dublat de interesul și certa valoare științifică pe care le prezintă ideile din cuprinsul său.**

Titlul și subtitlurile aparțin redacției.

G. Șt.

[1–6] Vezi **Magazin istoric**, nr. 1/1971; 3/1974; 7/1976; 7/1967; 6/1972; 3 și 6/1967, 6/1968 și 9/1969.

Temelia economică a puterii

Transilvania a dat, în veacul al XV-lea, pe una din cele mai mari figuri ale evului mediu european, voievodul Ioan de la Hunedoara. Această provincie cu autonomii feudale și populare a regatului Ungariei abia ieșise din criza grea a marii răscoale țărănești de la Bobîlna, care a trezit conștiințe și a deșteptat puteri latente. Și, îndată după înăbușirea răscoalei țărănești, începe să se audă mai stăruitor numele lui Ioan de la Hunedoara.

Transilvania cunoștea, pe atunci, un mare avînt al vieții economice; solii regelui Ungariei la Dieta Imperiului german o numeau „cea mai bogată provincie a Ungariei, unde este temeiul fiscului regal, din pricina minelor de sare, de aur, și de argint", la care se adăuga bogăția de vite, turmele de oi din Carpați, precum, mai ales, și orașele cu meșteșugul uneltelor de fier, furnizoare de pluguri și arme pentru Țara Românească, Moldova, Serbia și Bosnia. Bogăția Transilvaniei a adus, în acest secol al XV-lea, pătrunderea masivă în provincie a cotropirii feudale; nobilii regatului se întrec să-și asigure moșii regale, sate cneziale și obștii țărănești pe seama lor. Pătrunderea economiei în bani în acea epocă, în Transilvania, a fost cauza principală a răscoalei țăranilor care nu aveau produse agricole de ajuns pentru a le transforma în marfă, să poată plăti în bani dările și renta feudală.

Totuși, feudalizarea Transilvaniei era departe de a fi totală; o parte dintre sate rămăseseră în stăpînirea vechii nobilimi de origine gentilică a cnezilor, obștiile sătești libere se asociau încă în voievodate cu cîrmuitori electivi și mai ales **districtele** sau **scaunele** din jurul cetăților regale formau, sub conducerea castelanilor, organizații autonome sătești, ca de pildă Hațegul, ținut liber românesc, ținutul Devei cu patru districte, districtul Hunedoarei, și, în nord, Chioara, Ciceiul, Cetatea de Baltă. Cele mai însemnate districte românești sătești autonome se aflau în Banat, mai ales cele opt districte dintre Lugoj și Mehadia, menite să apere această provincie mai primejduită de năvălirea turcilor, de care era despărțită numai de Dunăre. Autonomiile populare străvechi se transformaseră în sec. XV, în fața primejdiei turcești, în autonomii militare, într-un sistem original de apărare locală a țării la margine, căci oastea feudală se aduna greu și cîteodată refuza serviciul. Prin această organizare nouă, e ajutată lupta împotriva feudalilor și se consolidează o categorie socială de oameni liberi, militari, aflători ca situație la mijloc între nobili și țărani. Dintre ei, numeroși sînt cei care se ridică prin avere și privilegii, în rîndurile nobilimii; unii trec în orașe (în special în acest chip se formează orașul Caransebeș), alții, în sfîrșit, ajung oșteni privilegiați ai regelui.

Din rîndurile lor s-a ridicat Ioan de Hunedoara. Prin origine, este legat de acele sate libere, care trebuiau să fie totdeauna de straje la marginea țării, la locul de primejdie. El nu făcea parte din nobilimea feudală și faptul înălțării sale ca șef al apărării țării, mai tîrziu al întregului sistem de țări de la Dunărea de Jos, înseamnă că bastonul de comandant a căzut din mîna nobililor și a trecut în aceea a unui om de jos. Bunicul său se numea Șerban și tatăl său Voicu, „valahul", un „miles", oștean, voinic, cum ziceau românii. Acesta primește ca dar Hunedoara de la regele Ungariei, pentru meritele sale militare. Voicu, după Antonio Bonfini, secretarul italian de la curtea regală ungară, „se bucura de faimă între români, care se trag din coloniile romane, precum se vede din asemănarea limbii lor cu cea latină". Totuși, Voicu nu trecu de limitele sociale ale micii nobilimi, și Ioan, fiul său, poate fi socotit un om nou[1].

Cronicarul polon Ioan Dlugosz, care a cunoscut personal într-o solie pe Ioan de la Hunedoara, subliniază în **Istoria** sa faptul, neobișnuit pe vremea lui, al ridicării unui comandant de oaste din rîndurile celor nenobili: „Ioan de la Hunedoara, puțin cunoscut mai înainte, lipsit de titlu, om născut din popor, dar cu suflet mîndru și doritor de fapte mari, a fost ridicat de regele Vladislav al Poloniei și Ungariei; din sărac și necunoscut, a fost făcut strălucit și bogat... Neținînd seamă de starea sa, care era umilă, l-a ales comandant împotriva turcilor și i-a dat în stăpînire toate cetățile vecine cu ținuturile turcești".

El nu datora însă toate favoarei regale, cum crede cronicarul, ci se ridicase singur și se impusese. La început își căutase norocul în aventuri războinice, fusese în slujba episcopului de Zagreb numai cu 12 călări sub comanda sa, apoi în Italia, la ducele Filip-Maria Visconti. În țara condotierilor și a bogățiilor în bani, cîștigase avere și se întoarse în Ungaria bogat, la vîrstă matură. Și de aci se vede că avem a face cu un om nou: el nu s-a ridicat ca alți nobili cerșind favoruri de la rege sau moștenind moșii, ci a împrumutat cu bani pe rege și pe marii feudali, luînd ca zălog moșii și castele. În acest chip, cu avere lichidă adusă din Italia, se formează temelia economică a puterii lui Ioan de la Hunedoara; el ajunge în curînd unul din primii latifundiari ai regatului, averea sa în moșii, sate, orașe și cetăți este imensă, lărgită cu provincii întregi, care se află sub patronajul său, căci sistemul feudal al Ungariei de atunci se caracteriza prin formarea de zone provinciale de influență a cîte unui mare feudal cu puteri militare și economice aproape neatîrnate de rege. Zona feudală a lui Ioan de la Hunedoara era în special Transilvania, Banatul, părțile Tisei, adică regiunea cea mai apropiată de granițele Imperiului otoman. De aci s-a născut pentru el problema organizării unui sistem eficace de apărare împotriva năvălirilor turcești.

---

[1] Prin **homo novus**, se înțelegea acel om care se ridică exclusiv prin meritele și munca sa, fără sprijinul ascendenței, averii moștenite, ori a legăturilor de familie sau afaceri — **n.r.**

„Pentru volnicia creștinilor“

Lupta feudalilor, cu oastea lor de cavalerie grea, se dovedise, încă de la cruciada de la Nicopole, fără putere împotriva turcilor. Nobilii în zale și călări nu puteau face față maselor adînci ale infanteriei turcești specializate și cavaleriei rapide a akingiilor. Feudalii, de altfel, nu puteau și nu voiau să formeze o oaste permanentă, gata să sară împotriva incursiunilor repetate și dese ale turcilor, ci înțelegeau să pornească încet, cu pompă și în schimbul privilegiilor și favorurilor regale. Trebuia acum să se alcătuiască un alt sistem de luptă. Acest sistem, care a oprit și a întîrziat înaintarea otomană în Europa, l-a alcătuit cu mijloace proprii Ioan de la Hunedoara: în primul rînd, a schimbat baza socială a oștirii; oastea sa a fost oastea districtelor, a scaunelor autonome regale din Banat, Transilvania și de aiurea. Le cunoștea virtutea și destoinicia, trăise și se născuse în mijlocul lor. El nu a făcut altceva decît să le unească într-un organism militar unic sub comanda sa, alături de oastea nobililor orașelor, din ținutul feudal ce ținea de dînsul și a alcătuit o oaste nouă, a lui proprie. Nu mai avea nevoie să apeleze la curtea regelui unde zavistia nobililor nu-l privea cu ochi buni și de unde poruncile pe pergament, în latinește, pornesc cu încetineală, el are oastea lui, pe loc, la graniță. Ioan voievodul știu să cîștige de partea lui pe oamenii de țară, prin concesii, cu daruri și porunci. Deși trecut la catolicism, el sprijină deopotrivă și pe ortodocși. Se știe care era însemnătatea politicii religioase în evul mediu. Astfel, din dania fiului său Ladislau pentru biserica ortodoxă a românilor și a sîrbilor de la Hunedoara, se vede că acolo se afla o biserică mai veche, din vremea tatălui său.

Dar această organizație provincială nu era de ajuns: Ioan de la Hunedoara avea gînduri mai îndrăznețe, voia să pornească ofensiva împotriva Imperiului otoman, ofensivă oprită de cincizeci de ani, de la Nicopole. „Iancul domnul, scrie un cronicar român, cerca vreme să se ridice împotriva turcilor, pentru volnicia [eliberarea] creștinilor“. Pentru aceasta, trebuia un sistem militar mai întins, o pînză de legături feudale cuprinzînd țările vecine, care să-i puie la îndemînă oștile Țării Românești, ale Bosniei, Serbiei, Moldovei, alături de cele din Transilvania și Ungaria de Sud. Ioan de la Hunedoara se face, pe încetul patronul Europei de Sud-Est: în Serbia, despotul George Brancovici i-a fost multă vreme credincios; în Țara Românească, a avut pe domnii lui, pe care i-a schimbat pe rînd, ca să-i poată ține bine în mînă, Vlad Dracul, Vladislav, Vlad Țepeș. Înrîurirea sa nu se întemeia însă numai pe domnie, el sprijinea și biserica și negoțul mănăstirilor în Transilvania. În privilegiul dat de Ioan de Hunedoara mănăstirilor Vodița și Tismana, în 1444, declară că „le-am luat sub mîna mea, să le apărăm de orice om, și le-am primit în credința mea... I-am luat ca să-i păzim și să-i apărăm pentru slujba și credința lor dreaptă, cu care ne-au slujit drept și credincios“. Așadar, mănăstirile, prin agenții lor și merindele ce aduceau oștilor, slujeau direct comandantului oștilor din Transilvania. De aceea, el, catolicul, hotărăște: „ei să rămîie în credința lor și legea lor să o ție în bisericile lor și nimeni să nu aibă voie să-i supere sau să-i prigonească pentru legea lor“.

În Moldova, de asemenea, Ioan de la Hunedoara impune în scaun, împotriva vechii suzeranități polone, pe Petru vodă, care îi cedează Chilia, unde și-a pus garnizoană, la gurile Dunării, apoi pe Bogdan, tatăl lui Ștefan cel Mare. Cu acești domni încheie tratate în limba slavonă, tratate personale, nu ale regatului Ungariei. Astfel, Bogdan vodă declară: „Jurăm și am jurat iubitului nostru părinte, Ioan Huniade... să-i fim lui fiu, cît vom trăi, iar el să ne fie, de asemenea, nouă părinte și dacă s-ar întîmpla să aibă nevoie de noi, noi să ținem cu Măria Sa, împreună cu căpitanii noștri și cu toată oștirea și cu tot sfatul nostru cel bun, spre folosul Măriei Sale“.

Este vorba, deci, de un organism de state reunite, între care toate cele trei țări românești, menit să puie stavilă otomanilor. Oastea acestor țări, cu viață feudală mai puțin înaintată ca cea din Ungaria propriu-zisă, nu putea fi cavaleria în zale, care se dovedise neputincioasă în lupta cu turcii. Ioan de la Hunedoara a introdus în oastea sa o tactică nouă de luptă, o inovație îndrăzneață, **tactica taberii legate cu care,** ce fusese folosită în chip fericit de husiți în Boemia, în războaiele populare, în care doborîseră ofensiva oștilor feudale. Ei transformaseră oștile lor în adevărate cetăți în mișcare, înconjurate împrejur de care legate între ele cu lanțuri, care opreau iureșul cavaleriei feudale. Cetățile de care se numeau, după numele biblic, Tabor, de unde pînă azi în limba română se trage cuvîntul **tabără.** Această oaste revoluționară, antifeudală, a fost luată ca model de Ioan de la Hunedoara și aplicată la lupta împotriva turcilor, unde a dat cele mai bune rezultate.

„...va face Iancul izbîndă...“

Lupta lui Ioan de la Hunedoara cu turcii s-a desfășurat pe încetul, de la defensivă, la ofensivă. La 1439, îl găsim ban de Severin și al Timișoarei și în această calitate se distinge în luptele din Serbia, mai ales la prima apărare a Belgradului, cetate stăpînită pe atunci de Ungaria. Peste doi ani, e numit voievod al Transilvaniei și luptă împotriva turcilor veniți de peste munți, dinspre Țara Românească. Respins la Sîntimbru, își reface oastea și bate decisiv pe turci la Porțile de Fier, trece apoi în Țara Românească și răzbește

acolo, pe Ialomița, pe Sahabedin, beglerbegul Europei, cel care spusese că numai la vederea turbanului său cel alb, creștinii vor apuca la fugă (1442).

Dar fapta care crescu faima lui Ioan voievodul în toată Europa a fost „expediția cea lungă", din anul următor. Oștile românești, unguresti, sîrbești și bulgărești, cu un uriaș număr de „voluntari" (adunătură populară, pe lîngă oaste), trecură Dunărea și Balcanii, străbătură pînă la Sofia și se îndreptară spre Adrianopol. Numai iarna în munții de piatră sili pe voievod să se întoarcă. Sultanul ar fi zis, după părerea cronicarilor vremii: „Ungurii și românii sînt împreună o putere mare, și numai cu multe greutăți poți să le stai împotrivă la bătălii".

Nu mai rămînea decît să se pornească din nou marea cruciadă pentru alungarea turcilor de pe continent. Dar și de data aceasta cruciada cavalerilor s-a dovedit mai slabă decît oastea de margine, oastea aproape populară, pe care o organizase voievodul Ioan de la Hunedoara. El se împotrivise căicării păcii avantajoase încheiate de dînsul cu Turcia, prin care se recunoștea independența Serbiei, iar domnul Țării Românești era liberat de îndatorirea depunerii omagiului de vasal sultanului. Dar la îndemnul amenințător al legatului papal, oastea cruciată porni spre Marea Neagră, în întîmpinarea flotei apusene care trecuse prin Strîmtori. Bătălia de la Varna (1444) a fost un mare dezastru al oștilor feudale. În această luptă, la dreapta steagului regal era „oastea românească" (oștile erau, de obicei, pe limbi, pentru a putea primi comanda verbală), sub comanda directă a lui Ioan de la Hunedoara. Acesta a cerut ca să dea el, cu ai lui, atacul decisiv și, precum spune un cronicar moldovean, „plăcu tuturor acel sfat, că toți cunoștea că va face Iancul izbîndă, fiind înțelept și viteaz bun. Ce, craiul fiind tînăr, n-au ascultat, ce s-au potrivit celor ce era pre lîngă dînsul, și zicea că dacă va izbîndi Iancul, să va vesti numele lui. Deci, așa s-au înșălat [s-a pus în șea] craiul și îndată porunci de au dat în trîmbiță și încălecînd beți, amețiți și fără de nici un cumpăt". Atunci căzu în luptă regele Vladislav al Ungariei și Poloniei, oastea cruciată se risipi, singur Ioan de la Hunedoara scăpă cu ai lui peste Dunăre, în Țara Românească. Cronica turcească îi atribuie cuvinte îndrăznețe pentru vremea feudalității. El răspunse celor care voiau ca toți să-și dea viața pentru regele înconjurat de turci: „Noi nu am venit aci numai pentru rege". Avea răspunderea oastei, a țării și a poporului.

Tronul Ungariei rămînînd vacant, Ioan de la Hunedoara este ales, pe cîmpia de la Rakos, unde se alegeau regii, ca regent, guvernator, al Ungariei, pe timpul minorității regelui Ladislau Postumul. Omul de la „margini", fără sînge nobil, ajunge, astfel, locțiitorul regelui, toată țara se strînge în jurul lui în ceasul primejdiei supreme.

Ioan de la Hunedoara a continuat lupta cu turcii și după pieirea oastei de la Varna. Un cronicar francez, care a vorbit cu dînsul la Turnu (Măgurele), cetățuie turcească pe Dunăre, pe care o asedia, reproduce aceste cuvinte ale voievodului despre mersul luptelor cu turcii: „Am acum grija acestui regat [Ungaria], a nobilimii și a poporului, și nu vreau să-i pun în cumpăna sorților. Căci dacă aș cădea eu, regatul ar fi pierdut. Și este nevoie să ne batem cu turcii cu grijă și șiretenie, dacă vrem să-i înfrîngem, căci ei sînt oameni prudenți".

Încă două mari bătălii a mai dat, după aceea, cu oștile turcești: la Cossovo, în 1448, unde oastea de care, asediată, departe de patrie, în Serbia de Miazăzi, a fost biruită de turci, și apoi la Belgrad, în 1456, cînd atacul uriașei armate a lui Mahomed II, cuceritorul Constantinopolului, a fost zdrobit în fața zidurilor cetății sîrbești. În oastea voievodului Ioan se aflau și atunci mulțimi de oameni de pretutindeni, din neamurile din jur, sîrbi, unguri, români, apuseni. Lupta de la Belgrad a fost apoteoza lui, el moare puține zile după izbîndă, la 11 august 1456.

*

S-a discutat mult asupra originii lui Ioan de la Hunedoara; vechea istoriografie a purtat polemici, pentru a ști dacă era român, ungur sau slav. Azi, istoriografia maghiară nouă admite originea românească a lui Ioan de la Hunedoara, dar noi nu-l revendicăm exclusiv pentru istoria noastră. Ioan de la Hunedoara s-a ridicat din mijlocul nostru, dar a îmbrățișat cu fapta lui, pe mai mulți decît noi. El nu este numai al nostru, ci deopotrivă al ungurilor, al sîrbilor, al bulgarilor. Tocmai de aceea rămîne ca un simbol în istorie, pentru că a știut să unească sub același steag toate aceste popoare și a dovedit că acest lucru este cu putință și este necesar.

Ioan de la Hunedoara, apărător al țărilor noastre, al civilizației și independenței popoarelor din Europa, a știut să unească mari puteri populare, în ceas de primejdie. Era un om nou, ridicat din satele de la margine, în fața marilor feudali; a găsit în lupta lui alte forțe decît ale acestora, alte sisteme de luptă, de pildă cetatea husită de care. Ca și Ioana d'Arc în Franța, ca Ioan Ziszka la cehi, este unul din acei oameni ai evului mediu care apar ca salvatori, din mijlocul maselor, tocmai în clipa de mare nevoie pentru țara lor, cînd toți îi așteaptă porunca și fapta.

1859:
UNIREA PRINCIPATELOR ROMÂNE

NEPOTUL LUI TALLEYRAND PRINTRE ROMÂNI

L. BOICU

**Talleyrand-Périgord.
Un nume cu o imensă rezonanță
în lumea diplomatică
europeană a secolului trecut,
în ciuda ambiguităților care l-au învăluit
mai bine de un secol
și dintre care unele încă mai persistă[1].
Nepotul său de văr,
Charles-Angélique (1821-1896),
a urmat aceeași carieră diplomatică,
fiind ministru plenipotențiar al Franței
la Bruxelles (1861),
ambasador la Berlin (1862)
și la Petersburg (1863).
Dar ucenicia în ale diplomației
și-a făcut-o între 1856-1858,
ca delegat al Franței
în Comisia europeană
pentru Principatele Române,
constituită la 30 martie 1856,
conform prevederilor
Tratatului de pace de la Paris[2].
Asupra acestei perioade
din activitatea sa,
cînd a venit în contact direct
cu realitățile românești,
ne vom opri pe scurt
în cele ce urmează.**

Cei care l-au cunoscut i-au remarcat cîteva alese însușiri: calm și reflexiv, ponderat, simplu, spiritual și, mai presus de toate, cu „o bună școală" diplomatică. Pe de altă parte, conformismul epocii în care s-a format ca om și diplomat explică concepția sa liberal-aristocratică, respectul exagerat pentru convenințe. Așadar, nu a fost surprinzător faptul că, la București, Talleyrand a înclinat, inițial, către Barbu Știrbey și Gh. Bibescu, că nu a înțeles de ce țăranii nu se împăcau cu marii proprietari, de ce a rămas „perplex" atunci cînd un țăran s-a așezat lîngă fostul domnitor Știrbey în sala ședințelor Adunării ad-hoc, fapt ce l-a determinat să dea mitropolitului (președintele Adunării) un „sfat oficios" ca, în interesul „demnității" forumului, să nu mai îngăduie pe viitor asemenea „coincidențe".

Mărturiile unui om stăpînit de asemenea gînduri și sentimente sînt cu atît mai prețioase pentru noi, cu cît, pînă la urmă, el a fost pe deplin cîștigat de poporul român, a cărui cunoaștere **de visu** i-a smuls accente de admirație entuziastă.

Unicul strigăt de raliere

Pornind să-și ia postul în primire la București, Charles-Angélique, însoțit de marchizul Blanpré și de Lesourd, atașați misiunii sale, s-a îndreptat mai întîi spre Viena, de unde călătorind pe Dunăre a sosit la 12 iulie 1856 la Giurgiu. Aici i s-a făcut „una din cele mai strălucite recepții oficiale". La 16 iulie a ajuns la București. A fost uimit, din capul locului, de amploarea și căldura manifestațiilor populare, a căror unică semnificație era dorința de **Unire.** A intrat în contact cu sute de persoane, printre care și cu caimacamul Alex. Ghica, despre care însă nota că „nu-i recunosc inițiativa necesară, activitatea sau prestigiul, ceea ce ar putea constitui un obstacol serios marii idei a Unirii prin-

[1–2] Vezi **Magazin istoric,** nr. 10/1974; 1/1975.

cipatelor". El a cerut caimacamului să recheme pe exilații pașoptiști și intenționa ca prin Alex. Ghica să combată influența consulului englez Colquhoun pe care, „în ciuda curtuoaziei raporturilor noastre, îl denunț de pe acum E[xcelenței] V[oastre][1] ca pe un adversar acționînd deja împotriva principiului Unirii" — scria el în raportul înaintat Parisului. La 25 iulie 1856 a plecat spre Constantinopol, reîntorcîndu-se în București la 17 martie 1857.

După revenirea la București (unde a rămas timp de un an, fiind instalat în casele Villara), a asistat la mari manifestații populare în sprijinul Unirii. Spontaneitatea și ardoarea lor l-au emoționat pînă într-atîta pe calmul și reflexivul Charles-Angélique, încît, la 1 aprilie 1857, în raportul său către Walewski nota entuziast că: **„nu există astăzi în întreaga Țară Românească decît o speranță, decît o dorință, decît un strigăt de raliere: Unirea principatelor...".** Curînd după stabilirea sa în București, comisarul francez s-a aflat în posesia dovezilor ce învederau mașinațiile caimacamului Alex. Ghica, îndreptate împotriva Unirii. El s-a grăbit să informeze Parisul în legătură cu una dintre aceste manevre: Ghica înlesnise pătrunderea în cluburile politice a unor elemente turbulente, tocmai cu scopul de a oferi comisarilor marilor puteri pretexte pentru închiderea acestor cluburi. Trimisul Franței a intuit din capul locului dispunerea și compoziția forțelor pe scena politică din dreapta Milcovului: pe de o parte, întreg poporul angajat sub flamura unionismului; pe de altă parte, o mînă de aventurieri manevrați de „marii seniori", înspăimîntați de eventualitatea unor „seisme sociale" și, deasupra tuturor, în rol de dirijori, emisarii puterilor antiunioniste.

Talleyrand a luat cunoștință, la timp, și despre cele ce se întîmplau în Moldova, acolo unde puterile străine antiunioniste își aleseseră terenul confruntării decisive[2]. Victor Place, consulul Franței la Iași, îl „presa" să vină la fața locului pentru a cunoaște mai îndeaproape măsurile luate de caimacamul Vogoride, sub patronajul nedisimulat austriaco-turc pentru a împiedica Unirea. Cum o călătorie la Iași figura în programul său oficial, ca și în cel al celorlalți comisari, el s-a deplasat în capitala Moldovei unde a sosit în ziua de 18 aprilie 1857, rămînînd în acest oraș pînă la 9 mai.

Aflînd despre plecarea lui Talleyrand spre Iași, Vogoride a încercat să-l „ferească" pe comisar să ia contact nemijlocit cu populația. El a dispus ca telegramele care vesteau oficialităților din diferite orașe și localități sosirea comisarului francez să fie oprite. Caimacamul a încercat chiar să modifice ruta de călătorie a reprezentantului Franței. Dar Charles-Angélique și-a continuat drumul dinainte fixat: Buzău, Focșani, Bacău, Iași. Ajuns la capătul călătoriei, el a telegrafiat lui Thouvenel, ambasadorul lui Napoleon III la Constantinopol: „Nu-mi revin încă de ceea ce văd aici".

---

[1] A. Walewski, ministrul de Externe al Franței — **n.r.**
[2] Vezi **Magazin istoric**, nr. 1/1974 și 5/1975.

Într-adevăr, nu-i mai fusese dat să vadă o atît de impresionantă unanimitate întru împlinirea unui crez politic, cum era în cazul românilor Unirea. Nu mai văzuse asemenea hotărîre și entuziasm închinate unei cauze. Fiecare unionist — îi comunica Talleyrand lui Walewski, la 23 aprilie 1857 — avea o carte de vizită pe care erau imprimate numele purtătorului și revendicările unioniste. Peste tot cocarde tricolore, flori, mesaje unioniste, delegații și, mai presus de toate, mii de oameni așteptînd pînă la ore tîrzii în noapte, sate întregi înșirate de-a lungul drumului pentru a depune „mărturia sfîntă" a dorinței de unire. La Bacău, ajuns la orele 23, „într-o clipă și pe nesimțite, poporul a deshămat caii, [...] a tras [trăsura] cu mîinile" pînă la casa lui Costachi Lupașcu, unde i se pregătise găzduirea.

Una dintre cele mai emoționante scene s-a petrecut noaptea, pe drumul Bacăului, unde 40 țărani l-au așteptat multă vreme pe comisar și căruia, oprindu-l, i-au înmînat „cartea unionistă" cu emblema parohiei. „Am luat-o cu emoție — îi scria Talleyrand lui Walewski — și o păstrez ca cea mai prețioasă dintre toate pe care le-am adunat".

„Cine l-a inventat pe Vogoride?"

La Iași, Talleyrand a avut confirmarea convingerii, formată la București, că antiunionismul nu era reprezentat decît de o minusculă grupare alcătuită din cîțiva indivizi intrați în slujba puterilor antiunioniste care socoteau că vor frînge voința unui popor prin manipularea autorităților administrației locale. La Iași i s-a dezvăluit limpede rolul jucat în această intrigă de reprezentanții Vienei și Constantinopolului care făceau totul pentru recrutarea de noi acoliți.

Talleyrand vestejea cu deosebită forță ilegalitățile reacțiunii îndreptate împotriva voinței întregii țări, unde „am găsit noi prieteni, prieteni de aceiași rasă, cu aceleași sentimente", și față de care — remarca el — „nu mă cred un străin".

Din documentele rămase de la Talleyrand rezultă că în convorbirile avute cu Vogoride, acesta i-a declarat fără reticențe că Savfet Efendi, Liehmann (comisarul Austriei) și Stanley (secretarul comisarului englez, Bulwer) l-au asigurat că Unirea nu se va face niciodată, adăugînd cu cinism că „dorințele populației sînt contrare îndatoririlor mele [ale lui Vogoride] față de Poartă". Surprins, diplomatul francez îl întreba pe Walewski „cine l-a inventat pe Vogoride?" Luînd cunoștință de întreaga țesătură a dușmanilor Unirii, el a reacționat energic: a adunat probele acuzatoare, a cerut destituirea lui Vogoride, a contribuit la dejucarea manevrelor turco-austriace care vizau depunerea mitropolitului unionist, a pregătit declarația, la care s-au raliat comisarii Prusiei (Richtoffen), Rusiei (Basily) și Sardiniei (Benzi), prin care a fost anunțată intenția de a refuza orice legătură cu o Adunare ad-hoc „convocată sub asemenea auspicii". A făcut toate acestea deoarece

Tirgul Moşilor

Biserica Mitropoliei

constatase că în Principatele Române „nu este un om care se respectă şi care să nu fie in cel mai înalt grad partizan al Unirii".

Revenit la Bucureşti în ziua de 10 mai 1857, Talleyrand a găsit răgazul (prilejuit de întreruperea lucrărilor Comisiei europene) pentru o călătorie mai îndelungată prin judeţele Ţării Româneşti. A vizitat vechile reşedinţe domneşti (Curtea de Argeş, Cîmpulung-Muscel, Tîrgovişte), zăbovind mai multă vreme în Prahova. „Am fost frapat — îi scria el lui Walewski — de ordinea pe care prefectul ce administrează acest district, dl. Lapati, a reuşit s-o stabilească în capitala administraţiei sale" (Ploieşti). Aici, ca pretutindeni, impresia cea mai puternică i-a produs-o vibraţia simţămintelor naţionale ale populaţiei.

Activitatea lui Talleyrand în principate a fost subsumată, firește, Comisiei europene ale cărei dezbateri au reprezentat, în fapt, o prelungire la faţa locului a confruntărilor dintre puterile pro şi antiunioniste. Meritul Comisiei a constat îndeosebi în faptul că a oferit reprezentanţilor marilor puteri (inclusiv celor antiunioniste) ocazia să ia cunoştinţă de o realitate incontestabilă: întreg poporul român dorea Unirea.

Talleyrand ne-a lăsat cîteva note interesante şi în legătură cu cheltuielile necesitate de prezenţa Comisiei la Bucureşti, cheltuieli suportate, bineînţeles, de autorităţile române. Fiecare comisar primea pe zi cîte 62 ducaţi (aproape 30 lire sterline). Lui Savfet Efendi i s-au pus la dispoziţie un palat luxos mobilat, argintărie pentru 48 invitaţi, lenjerie, cristaluri, porţelanuri, servicii de ceai, două echipaje pentru el şi suita sa de 18 persoane, între care şase secretari etc. Lucrările Comisiei s-au desfăşurat anevoios din cauza disensiunilor dintre comisari: între Basily şi Bulwer s-au schimbat chiar lovituri de pumni în... masă. Ieşirea din această stare critică s-a datorat lui Talleyrand: el a propus ca raportul Comisiei europene să fie constituit din suma rezumativă a proceselor-verbale ale lucrărilor, fiecare comisar rezervîndu-şi libertatea de a-şi expune concluziile sale într-o notă confidenţială către guvernul pe care îl reprezenta, ceea ce s-a şi întîmplat.

Un răspuns dat „colegului englez"

În rapoartele sale asupra dezbaterilor Adunărilor ad-hoc, Talleyrand îi comunica lui Walewski că acestea erau „organele veridice şi demne de încredere ale sentimentelor intime ale unui întreg popor" şi că desfăşurau „o activitate realmente remarcabilă", ce făcea onoare „înţelepciunii colective a naţiunii", că, în sfîrşit, „atitudinea deputaţilor permite

Port popular

Mănăstirea Cernica
Imagini dintr-un album de fotografii dedicat de Carol Popp de Szathmary, doamnei Elena Cuza (Biblioteca Academiei R.S. România)

să se presupună că ei sînt sincer pătrunși de grandoarea și importanța misiunii lor". Referindu-se la actul final al Adunării ad-hoc de la București, Talleyrand îi comunica ministrului de Externe al Franței: „Nu pot nega emoția care mi-a provocat-o lectura lui. El este un strigăt al nenorocirii scos de o națiune de patru milioane de suflete care au suferit mult timp și nu mai vor să sufere. Românii au plătit tuturor și toți i-au trădat. La ce le-ar folosi tăcerea?"

Dornic să evite o ruptură cu Anglia, Walewski i-a cerut în repetate rînduri lui Talleyrand să fie conciliant. Dar comisarul francez nu și-a micșorat cu nimic eforturile în sprijinul cauzei Unirii.

Așa, de pildă, adunînd toate probele despre ilegalitățile săvîrșite de Vogoride în alegerile din Moldova, el a căutat să-l convingă pe reprezentantul Angliei, Bulwer, să retragă protecția acordată „unui guvern care a recurs la falsuri". Anularea alegerilor din Moldova și apoi marșul triumfal al unionismului l-au îndemnat pe Bulwer să încerce să-l convingă pe Talleyrand de necesitatea realizării doar a unirii administrative, fără cea politică. În notele sale, comisarul francez arată că i-a răspuns următoarele colegului său englez: „Dragul meu Bulwer, să convenim și unul și celălalt că în afară de **unirea politică** a celor două principate nu există decît **separația așa cum este ea** [...]. În privința **unirii administrative,** eu n-o înțeleg".

În ajunul întoarcerii sale în Franța, Talleyrand scria ministrului său de Externe: „Interesele generale ale Europei, acelea ale Imperiului otoman, nu mai puțin interesele cele mai legitime ale principatelor, reclamă să fie dată satisfacție francă, promptă și practică dorințelor Divanurilor inspirate de nevoia stabilității și de pericolele care le amenință autonomia".

La 13 aprilie 1858, adică după 13 luni de ședere în Principatele Române, Talleyrand a părăsit Bucureștii. Stătuse un timp suficient pentru a cunoaște aspirațiile de unire ale poporului român, ca și pentru a-și defini o serie de convingeri, ce au format obiectul raportului asupra misiunii sale, înaintat lui Walewski la 5 mai 1858 și străbătut de patos și simpatie pentru români. El arăta că „programul partidei naționale [...] este expresia unei necesități [...]. Azi pot conchide spunînd că Unirea a devenit simbolul regenerării naționale [...] Această misiune este suficientă pentru a justifica și asigura dezvoltarea politică a patru milioane de latini meniți, predestinați, se poate spune, să propage la granițele Orientului civilizația occidentală de care-i leagă aptitudinile și simpatiile lor [...] În ce mă privește, eu cred în viitorul acestui popor".

PATRU GLOANȚE PENTRU TOGLIATTI

Dr. MARIO SPALLONE

Doctorul Mario Spallone a fost medicul personal al lui Palmiro Togliatti, secretarul general al Partidului Comunist Italian, începînd din 1945 și pînă la moartea eminentului conducător al mișcării muncitorești și revoluționare din Italia. În același timp, dr. Spallone a fost tovarășul și prietenul apropiat al lui Togliatti, pe care l-a însoțit în numeroase călătorii efectuate în țară și în străinătate.

Cartea lui Mario Spallone, Douăzeci de ani cu Togliatti, **recent publicată de Editura Il Calendario del popolo, reprezintă astfel o importantă contribuție la o mai bună cunoaștere a personalității marelui conducător comunist. Deosebit de interesante sînt aspectele mai intime, pe care numai o comuniune de zi cu zi le poate dezvălui.**

Fragmentul — reprodus după revista Il Calendario del popolo, **din octombrie 1976 — pe care-l publicăm evocă dramaticele ore trăite de dr. Mario Spallone, în ziua de 14 iulie 1948, după atentatul comis împotriva lui Togliatti în condițiile înăspririi climatului politic în Italia ca urmare a ofensivei cercurilor de dreapta.**

Cînd mi s-a telefonat de la partid despre atentatul împotriva lui Togliatti, mă aflam la căpătîiul unei bolnave în stare gravă, care, chiar în clipa aceea, suferise un acces de edem pulmonar acut, ca urmare a unei decompensări cardiace.

I-am aplicat imediat tratamentul de urgență, dar, în asemenea cazuri, obișnuiesc să rămîn lîngă pacient, pînă la ameliorarea manifestărilor patologice. La 14 iulie 1948, pentru prima și ultima oară în viață, m-am abătut de la regulă, mărginindu-mă să-i administrez o injecție subcutanată de Cardiostenol și una intravenoasă de Lacvokombetin și să las bolnava în îngrijirea unui destoinic colaborator.

M-am aruncat în mașină, dar zadarnic am răsucit cheia de contact, motorul refuza să funcționeze. Cu siguranță că eram atît de zguduit și sub o tensiune atît de mare, încît nu-mi puteam controla reflexele. Acum, după atîția ani, gîndindu-mă la clipa care a fost, fără îndoială, cea mai tragică din profesia mea, încep să cred că pînă și un medic are

dreptul să-şi piardă cumpătul la un moment dat — cu condiţia ca momentul să nu dureze prea mult.

Primii donatori de sînge — bucătarul spitalului şi călugărul capucin

Atitudinea comunistului faţă de viaţă implică o mare doză de încredere. E o caracteristică pe care ne-o recunosc pînă şi adversarii şi pe care noi o constatăm adesea, dar, mai ales, în perioadele cu adevărat disperate.

Îmi amintesc că, în acea zi de vară, în plină descumpănire, sentimentul de încredere s-a manifestat în sinea mea printr-un proces care nu avea nimic de-a face cu sfera conştientului — împrejurarea nu era deloc favorabilă unor raţionamente complexe. Intuiam că aş putea să fiu de folos partidului, să contribui la salvarea lui Togliatti.

În tot cartierul Latino Metronia, unde mă aflam, nu se găsea nici un taxi. Zărind o camionetă încărcată cu materiale igienico-sanitare, i-am făcut semne cu mîna să oprească. Din cîteva cuvinte emoţionate şi, mai ales, din gesturile mele energice, şoferul a înţeles că îl rugam să mă ducă la Clinica Universităţii din Roma, unde fusese internat Togliatti.

Am ajuns la destinaţie în vreo douăzeci de minute. De cîteva minute, Togliatti fusese transportat în sala de operaţie. Aveam înaintea ochilor o scenă de tragedie, căreia dragostea şi încrederea îi dădeau însă o altă dimensiune.

Toţi cei de acolo ştiam nu numai că un om se zbătea între viaţă şi moarte, ci şi că Italia risca să piardă un mare conducător al mişcării muncitoreşti, unul dintre părinţii democraţiei pe care o recucerisem. Am aflat atunci că primii donatori de sînge, pentru transfuziile necesare lui Togliatti, au fost un bucătar al spitalului (membru al partidului democrat-creştin, după cît se pare) şi un anume Arcangelo Perini, călugăr din ordinul capucinilor. Zeci şi zeci de muncitori — şi nu numai muncitori — se înşirau pe coridoare, unul lîngă celălalt, cu braţele dezgolite, gata să-şi ofere sîngele. Aveau chipurile supte şi privirile absente ale oamenilor cufundaţi în gînduri tulburătoare, dar în ochii lor am deslu-şit, totuşi, o licărire de speranţă.

M-am apropiat numaidecît de Nilde Jotti, tovarăşa de viaţă a omului pe care îl iubeam cu toţii şi căruia ea îşi dedicase întreaga energie şi sclipitoarea sa inteligenţă. O cunoşteam de o bună bucată de vreme, dar atunci m-a izbit cît de mult o transfiguraseră neliniştea copleşitoare, aşteptarea încordată, perspectiva îngrozitoare a unei ireparabile pierderi. Mi-a făcut semn să intru de îndată în sala de operaţii.

Aici, profesorul dr. Mazzoni începuse să administreze anestezicul. Pentru noi, timpul trecea foarte repede şi fiecare minut care se scurgea avea o importanţă esenţială: erau minutele în care ne sfătuiam şi luam hotărîri.

Pulsul lui Togliatti înregistra 60 bătăi pe minut, iar respiraţia avea o frecvenţă de 32 pe minut. Într-un astfel de caz — rănire prin armă de foc, cu prezenţa a trei proiectile în corp (ceafă, hemitoracele stîng şi hipocondrul stîng) — chirurgul trebuie să procedeze totdeauna cu multă prudenţă.

Faptele omului trebuie înţelese

După terminarea intervenţiei, pe la ora 4 după-amiază, Togliatti s-a trezit din anestezie, calm şi lucid. Starea de şoc se atenuase considerabil. Îmbrăţişîndu-l pe fiul său, Aldo, care abia sosise de la Torino, i-a spus:

— Nu-ţi face sînge rău, o scot eu la capăt şi de data asta!

Apoi, referindu-se la autorul atentatului, a adăugat:

— Ce neghiob! A tras patru focuri în mine şi tot n-a izbutit să mă cureţe!

Trebuie să subliniez că, de atunci încolo, el nu a mai amintit niciodată despre jalnicul făptaş al crimei, Gallante, căruia nu i-a păstrat nici măcar pică. În aşa măsură încît, peste cîteva zile, avea să declare magistratului care îi lua o declaraţie că nu doreşte să se constituie ca parte civilă.

Văzîndu-mă, Togliatti mi-a cerut... o bere. Bineînţeles, am refuzat să i-o dau şi l-am invitat să stea liniştit şi să nu vorbească. Disciplinat, s-a supus dispoziţiilor mele: era un pacient admirabil, deoarece voia să trăiască, ceea ce, la orice bolnav, înseamnă că partida este pe jumătate cîştigată.

După operaţie, prof. dr. Valdoni, directorul clinicii şi şeful Secţiei de chirurgie, a rămas în spital, fără să închidă ochii patru nopţi **de-a rîndul. Liniştit şi nerăbdător în acelaşi** timp, făcea mereu naveta între bibliotecă şi rezerva lui Togliatti. Poate că nu ar fi de prisos să ne întrebăm de unde anume şi-a tras celebrul chirurg tăria de a se ţine pe picioare un răstimp atît de lung, fără a-şi îngădui nici o clipă de odihnă. Aşa cum am intuit încă de atunci, sursa forţei sale trebuie neîndoielnic căutată în conştiinţa profesională a medicului, dar şi în faptul că la căpătîiul rănitului, aflat sub îngrijirea lui, stătea de veghe Italia, muncitorimea, mişcarea democratică. Milioane de oameni îşi puneau speranţa în noi şi ne dădeam seama ce mare răspundere apăsa pe umerii noştri.

Nici doctorul Frugoni nu şi-a cruţat eforturile în acea perioadă. Venea de cîteva ori pe zi, stătea de vorbă cu Togliatti şi era vizibil dominat de o unică preocupare: să salveze viaţa marelui său pacient.

În cultura lui şi a lui Togliatti, umanismul reprezenta un numitor comun, ceea ce îi determina pe amîndoi să preamărească, la unison,

valori spirituale de preț, cu atît mai autentice și mai nobile cu cît nu trecuseră decît cîteva ore din momentul cînd o mînă criminală crezuse că va reuși să stingă însăși conștiința omului.

Îmi amintesc de prima lor convorbire, care a avut loc chiar în după-amiaza zilei de miercuri 14 iulie. Replicile schimbate de ei aduceau o briză umanistă plină de o prospețime înviorătoare, care risipea atmosfera de suspiciuni și nesiguranță, instaurată printre noi în urma atentatului.

Togliatti a rostit prima sa replică în limba latină, citîndu-l pe Spinoza, un mare gînditor, care a fost el însuși un persecutat:

— **Humanas actiones intelligere!** („faptele omenești trebuie înțelese").

Frugoni i-a răspuns cu blîndețe:

— Dragă Togliatti, cuvintele aparțin lui Spinoza și fraza completă sună așa: **Humanas actiones non ridere, non lugere nec detestare sed intelligere** („faptele omenești nu trebuie să fie nici ridiculizate, nici deplînse, nici reprobate, ci înțelese").

Conversația a continuat pe același ton.

— Îmi pare bine, a spus la un moment dat Togliatti, că sînt încă în stare să acționez, căci mi-au mai rămas multe de făcut.

— Acum începi să rivalizezi cu dictatorii, i-a ripostat Frugoni, zîmbind. Iulius Caesar este cel care a arătat că **nihil actum putans dum aliquid superesse agendum** („nimic nu poate fi socotit ca îndeplinit, atîta vreme cît mai rămîne ceva de făcut").

Dialogul dintre Frugoni și Togliatti s-a desfășurat în mica rezervă a acestuia din urmă, la etajul trei. Pe vremuri, cămăruța servea, de obicei, drept cabinet profesorului dr. Alessandri, dascălul doctorului Valdoni și predecesorul lui la direcția clinicii. Încăperea dădea într-o sală spațioasă, folosită ca depozit de medicamente și de aparate sanitare. Acolo se aflau tovarășii din conducerea de partid, care, de la internarea în spital a lui Togliatti, făceau cu schimbul: Longo, Secchia, Scoccimaro, Jotti, Roasio, Cicalini, d'Onofrio și alții.

În ciuda unor legende care s-au răspîndit mai tîrziu, afirm categoric că, în după-amiaza și seara de 14 iulie, nu a intrat nimeni în camera lui Togliatti, în afara celor trei medici (Frugoni, Valdoni și cu mine). Iar medicii erau prea grijulii pentru a comite o imprudență de neiertat, permițînd cuiva, fie și celui mai drag dintre tovarăși, accesul în rezervă.

Este adevărat însă că, la un moment dat, Togliatti mi-a șoptit:

— Spune-le tovarășilor din partea mea să nu-și piardă capul, fiindcă prevăd eu cam ce ar putea să se întîmple într-o eventualitate ca asta. Să nu facem vreo prostie!

Cuvintele lui mi-au rămas adînc întipărite în memorie și pot să jur că le-am citat textual. Mi-am dat seama imediat că indicațiile transmise aveau o importanță pe care nu am ezitat și nu ezit s-o consider istorică: Togliatti punea la adăpost partidul comunist, țara întreagă, de o criză care ar fi putut lua proporții extrem de grave.

clio anunță

3000 specialiști reuniți într-un congres

În septembrie 1976 a avut loc la Nisa al IX-lea Congres internațional de științe pre și protoistorice, la care au participat 3 000 specialiști din 97 țări ale lumii. În cadrul celor 30 colocvii, 10 secții și cinci reuniuni cu teme speciale, au fost prezentate numeroase rapoarte și comunicări.

Un accent deosebit s-a pus, cum era și firesc, pe problemele paleoliticului, care au fost dezbătute în 13 colocvii speciale și patru secții — mai mult ca la oricare alt congres anterior de acest fel. Dintre numeroasele probleme discutate în acest domeniu, menționăm pe acelea privitoare la cele mai vechi unelte produse de omenire cu două milioane de ani în urmă, dacă nu și mai înainte, atestînd procedee destul de ingenioase. O atenție specială s-a acordat și apariției celor mai vechi hominizi, întrucît cercetări foarte recente au coborît data acestui important moment al preistoriei umane pînă la trei milioane de ani; este vorba de un schelet de femeie, botezat „Lucie", descoperit de către o misiune arheologică franco-americană la Afar, în Etiopia.

România a fost reprezentată la această mare reuniune științifică internațională de o delegație de arheologi din București, Cluj-Napoca, Iași și Oradea care au prezentat rapoarte și comunicări axate pe temele principale ale Congresului. Astfel, s-au scos în evidență urmele de locuire umană — datînd din paleoliticul superior (circa 35 000-25 000 ani) — de la Mitoc pe Prut (V. Chirică), procesul neolitizării pe teritoriul României (E. Comșa), un tip nou de modele de căsuțe neolitice de la Turdaș, cu analogii în Orientul Apropiat (N. Vlassa), necropola culturii Turdaș de la Iclod, în apropiere de Cluj-Napoca (Gh. Lazarovici), diferite aspecte din domeniile plasticii, locuințelor, vînătorii, creșterii vitelor și antropologiei din stațiunea neolitică de la Vădastra (C. Mateescu, V. Gheție, H. Dumitrescu ș.a.), unele probleme ale ritualului din necropola de la Cernica (Gh. Cantacuzino, I.C. Sîngiorzan), începuturile epocii bronzului în spațiul carpato-balcanic, pe baza rezultatelor cercetărilor recente ale arheologilor români și bulgari (M. Petrescu-Dîmbovița), începuturile metalurgiei aramei și bronzului pe teritoriul României (Al. Vulpe), prezența elementelor Latène în Dobrogea și vasele cu toartă la celții orientali (Vl. Zirra).

Alte comunicări s-au referit la recentele cercetări privind dacii liberi din vestul și nord-vestul României (S. Dumitrașcu), rolul populației romanizate din Dacia în cadrul culturii Sîntana de Mureș-Cerneahov etc.

La ședințele Consiliului permanent al Uniunii internaționale de științe pre și protoistorice, în acest for internațional au fost cooptați doi noi membri din partea României: D. Berciu și Al. Vulpe.

M. PETRESCU-DÎMBOVIȚA

cărți sosite la redacție

● **Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu— ISTORIA ROMÂNILOR.**

Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1976, 448 pp., 46 lei: *al doilea volum — din cele opt în care este prevăzut să apară lucrarea — este consacrat istoriei politice, diplomatice și militare a țărilor române, de la mijlocul sec. XIV și pînă la sfîrșitul domniei lui Mihai Viteazul, ctitorul primei uniri politice a românilor.*

● **I. Cicală—MIȘCAREA MUNCITOREASCĂ ȘI SOCIALISTĂ DIN TRANSILVANIA. 1901-1921.**

Ed. Politică, București, 1976, 296 pp., 8 lei: *activitatea revoluționară a maselor populare transilvănene în deceniile care au precedat și s-a înfăptuit desăvîrșirea unității statale a patriei noastre.*

● **Nicolae Deleanu — SCRIERI SOCIAL-POLITICE.** *Sub egida Institutului de studii istorice și social-politice, Colecția* **Biblioteca de istorie,** *studiu și antologie de* **Ion Felea;** consultant, **Florian Tănăsescu.** Ed. Politică, București, 1976, 304, pp., 7 lei: *selecție din studiile de istorie a mișcării muncitorești, de istorie a presei și din articolele publicate între anii 1923-1968 de unul din militanții de seamă ai mișcării revoluționare din patria noastră.*

● **Alexandru Odobescu—OPERE.** *Ediție îngrijită, introducere, comentarii și note de* **Mircea Babeș;** *studii arheologice de* **Radu Harhoiu** *și* **Gh. Diaconu.** Ed. Academiei, București, 1976, 1 080 pp., 88 lei: *cel de-al patrulea volum al ediției critice, publicată sub îngrijirea prof. univ.* **Al. Dima,** *reproduce monumentalul studiu consacrat tezaurului de la Pietroasa, și tipărit de Odobescu la Paris, între anii 1889-1900.*

● **Marin Badea, Gheorghe I. Bodea — AVRAM IANCU ÎN CONȘTIINȚA POPORULUI ROMÂN.**

Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1976, 220 pp., 9 lei: *evocarea, pe baza unor documente inedite sau mai puțin cunoscute, a personalității „Craiului munților", întruchipare a năzuințelor maselor populare pentru eliberare socială și națională.*

● **ROMÂNIA ÎN RĂZBOIUL PENTRU INDEPENDENȚĂ.**

București, 1976, 56 pp.: *fișele bibliografice a 250 lucrări în limba română și 61 în limbi străine, consacrate participării poporului român la războiul din 1877-1878 și aflate în colecțiile Bibliotecii Centrale a Ministerului Apărării Naționale.*

● **Cornelia Belcin, Alexandru Popescu — VIKINGII.**

Ed. Albatros, București, 1976, 168 pp., 5,75 lei: *incursiuni în istoria „oamenilor nordului", vechii locuitori ai Norvegiei, Danemarcei și Suediei.*

Jacques de Launay

„Titulescu și Europa"

La începutul lunii octombrie, în cinci capitale occidentale — Bruxelles, Paris, Berna, Lisabona și Madrid — s-a lansat noua lucrare a lui Jacques de Launay intitulată Titulescu și Europa. **Belgian de origină franceză, autorul este cunoscut cititorului din țara noastră, mai ales datorită** Istoriei secrete, **dar și din articolele pe care i le-a publicat revista** Magazin istoric[1]. **În acest eseu, de Launay încearcă să restituie publicului occidental o efigie veridică a omului de stat român, atît de cunoscut pe scena internațională în perioada interbelică și care, după expresia izbutită a lui Clemenceau, deși „reprezenta o țară mică, a reușit să facă politică mare".**

— Mai multe au fost rațiunile care m-au condus către alcătuirea acestei lucrări, **ne-a mărturisit autorul în discuția pe care am avut-o în capitala Belgiei, chiar în preajma lansării cărții.** Sînt, în primul rînd, rațiuni de ordin general. Am găsit documente care atestă cît de mult a fost regretată plecarea lui Titulescu de la Ministerul Afacerilor de Externe, în august 1936. Maurice Thorez își mărturisea această părere de rău într-o scrisoare către Gabriel Péri. Maxim Litvinov, fost ministru de Externe al U.R.S.S., împreună cu care ministrul român parafase la Montreux[2] un acord își rezuma, imediat după cel de-al doilea război mondial, opinia sa scurtă, dar atît de semnificativă: „Dacă Titulescu ar fi rămas la locul său, nimic din ceea ce s-a întîmplat nu s-ar fi petrecut, așa cum noi am trăit și suferit".

Mărturisesc că în scrierea cărții au intervenit și rațiuni de ordin personal. Unul dintre unchii mei a avut cinstea de a fi fost acceptat printre colaboratorii lui Titulescu. Eu însumi, ca tînăr ziarist, i-am rezumat telegramele și discursurile, fascinat de jerbele de scîntei pe care le conțineau. În general vorbind, consider că multe din ideile lui Titulescu au fost și rămîn mereu actuale. Asigurarea unei păci unice și indivizibile, colaborarea și cooperarea în condiții de egalitate în drepturi și respectarea opțiunilor fiecărui popor și stat reprezintă alternativa securității colective în fața spiritului de revanșă, agresiune și de aventură militaristă.

Prin această prismă, îndrăznesc să afirm că trebuie să apreciem și politica externă pe care o promovează azi România. Artizană a Actului final de la Helsinki, credincioasă spiritului pe care acest moment istoric l-a inaugurat, România este vital interesată în menținerea unui climat de securitate și de înțelegere. Vocea autorizată a președintelui Nicolae Ceaușescu nu încetează să reafirme acest atașament, punînd în gardă împotriva tuturor celor ce primejduiesc pacea, buna înțelegere.

Există în Belgia numeroși prieteni activi și devotați ai României. Misiunea pe care ei și-o asumă este aceea de a explica politica inteligentă și nuanțată a țării dv., politica președintelui Ceaușescu, astfel încît ea să fie bine înțeleasă. Scriind despre Titulescu, consider că mi-am adus propria mea contribuție la această operă de însemnătate europeană.

Ion PAVELESCU

---

[1] **Vezi nr. 6/1968 și 1/1976.**

[2] **La 21 iulie 1936, la Montreux Nicolae Titulescu și Maxim M. Litvinov, miniștrii de Externe ai României și, respectiv, U.R.S.S. au semnat un protocol privind acordul de principiu asupra textului unui tratat de asistență mutuală între cele două țări. Vezi și Magazin istoric, nr. 1/1967.**

CITITORII SCRIU ISTORIE · CITITORII

De la apariţia sa, Magazin istoric **a iniţiat un neîntrerupt şi rodnic dialog cu cititorii săi. Un dialog susţinut cu căldură şi statornicie şi prin marele număr de scrisori sosite la redacţie de la oameni ai muncii de toate profesiile şi din toate colţurile ţării, mulţi dintre ei colaboratori direcţi ai unor rubrici ce au apărut sau apar permanent în paginile revistei, ca** Poşta redacţiei, Clio anunţă **şi altele.**

În această fructuoasă colaborare cu cititorii, indicaţiile secretarului general al partidului, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, trasate cercetătorilor şi publiciştilor istorici, de la tribuna Congresului Educaţiei Politice şi Culturii Socialiste, constituie şi pentru revista noastră un permanent îndreptar călăuzitor şi mobilizator. „În educarea socialistă a maselor, cunoaşterea istoriei proprii constituie un factor important al dezvoltării conştiinţei de sine a poporului, al cunoaşterii a ceea ce a fost înaintat, cu adevărat revoluţionar în trecutul său, precum şi a ceea ce a fost retrograd şi trebuie combătut. Totodată, studierea istoriei permite cunoaşterea legăturilor tradiţionale care au existat de-a lungul secolelor între popoare, în special între popoarele vecine, a relaţiilor lor de solidaritate şi întrajutorare în lupta pentru cauza libertăţii şi independenţei, precum şi a aspectelor legate de vechea politică de dominaţie şi asuprire promovată de marile imperii din trecut, de învrăjbire între popoare cultivată de clasele exploatatoare".

Continuînd cu semnificaţii sporite dialogul cu cei care ne citesc, începînd cu numărul de faţă, Magazin istoric **pune la dispoziţia cititorilor săi această nouă rubrică. Răspundem astfel sugestiilor şi propunerilor celor care, mărturisindu-ne interesul şi pasiunea cu care urmăresc revista noastră, dragostea lor constantă pentru istorie, şi-au exprimat dorinţa de a colabora, cu articole şi contribuţii proprii, la opera de cercetare şi valorificare a trecutului nostru, de cunoaştere a istoriei celorlalte popoare.**

Noua rubrică, pe care o dorim o cît mai substanţială reflectare a preocupărilor pentru istorie ale cititorilor noştri, este deschisă tuturor, de la adolescentul care, emoţionat, ne trimite primele sale încercări istoriografice şi pînă la pensionarul care, adeseori la fel de emoţionat, ne împărtăşeşte rezultatele unei pasiuni care l-a întovărăşit de-a lungul anilor. O rubrică, deci, scrisă de colaboratori muncitori, ţărani, cadre didactice, ingineri, medici, funcţionari, de cei care, cu statornică dăruire, citesc şi scriu istorie.

Criteriul esenţial al publicării îl va constitui interesul ştiinţific real al materialelor primite de redacţie, interes conferit, în primul rînd de tot ceea ce reflectă contribuţia originală **a celor care ne scriu la cunoaşterea unui fapt istoric, a unui eveniment, a unei personalităţi, a unei localităţi, a unei tradiţii etc.** Documentele, fotografiile, **alte materiale** inedite **sau** mai puţin cunoscute **aflate în colecţii publice sau particulare pot aduce un interes publicistic sporit, fapt menit să îndreptăţească tipărirea lor.**

Se înţelege că o primă datorie a celor care ne trimit articole destinate acestei rubrici, ca, de altfel, întregului corp al revistei, trebuie să o constituie verificarea cu maximă grijă a materialelor respective, a datelor şi a faptelor, astfel ca ele să se bizuie pe surse sigure, să corespundă adevărului istoric. Articolele se publică — din punct de vedere al exactităţii ştiinţifice — pe răspunderea exclusivă a semnatarilor lor. Atenţie deci! Orice inexactitate sau inadvertenţă va fi supusă judecăţii exigente a sutelor de mii de cititori, inclusiv a specialiştilor. De asemenea, orice plagiat sau compilaţii după lucrările apărute vor fi urmate de blamul public.

Din dorinţa de a oferi unui număr cît mai mare de cititori posibilitatea de a-şi exprima punctele de vedere la noua noastră rubrică, sugerăm ca materialele trimise să nu depăşească trei pagini dactilografiate la două rînduri, incluzînd, desigur, şi eventualele ilustraţii, facsimile, desene etc.

Articolele, precum şi oricare altă corespondenţă privind această rubrică, vor fi expediate pe adresa revistei, Intrarea Ministerului, nr. 2, Bucureşti, căsuţa poştală nr. 702, **cu menţiunea:** pentru rubrica Cititorii scriu istorie. **Colaboratorii noştri sînt rugaţi, totodată, să ne indice, odată cu adresa completă, vîrsta şi profesiunea.**

Cu precizarea ultimă că articolele nepublicate nu se restituie, **socotim prezentările făcute, lăsînd, în continuare cuvîntul** Cititorilor autori de scrieri de istorie.

„Pentru soldaţii români..."

Proclamarea independenţei de stat la 9 mai 1877 şi intrarea României în război au avut un larg ecou în Transilvania, cuprinsă în Imperiul Austro-Ungar.

Deşi Sălajul, sau Ţara Silvaniei, cum mai este cunoscută această parte a ţării, era situat mai departe de graniţele politice ale statului român de atunci, solidaritatea sălăjenilor cu fraţii lor de peste munţi s-a manifestat — cum se arată în documentele vremii — pe larg.

Într-un raport confidenţial, din 22 decembrie 1876, către Ministerul de Interne, comitele suprem de Sălaj arăta: „îndeosebi în zonele limitrofe Munţilor Meseşi se poate observa o agitaţie neobişnuită a populaţiei româneşti". Pentru asigurarea liniştii şi ordinii publice, comitele cerea să i se trimită „9 jandarmi, din care 8 — patru călări şi patru pedestraşi — să fie în unitatea de jandarmi a plasei Zalău şi unul pentru plasa Şimleu. Din acest total de 9 jandarmi, 2 soldaţi şi un fruntaş să fie aşezaţi la Crasna". În vara anului 1877, la scurt timp după declararea războiului, în comuna Siciu au avut loc acţiuni de simpatie pentru armata română. Locuitorii Cordiş Nuţu (Ioan), Mureşan Tilică (Vasile) şi preotul român din localitate, au fost deferiţi procuraturii din Zalău. În preajma capitulării trupelor turceşti la Plevna, primnotarul oraşului Tăşnad raporta în numele primarului, la 24

noiembrie 1877, comitelui suprem „...este caracteristic la români interesul pentru evenimentele din răsărit şi [aceştia] se pronunţă împotriva statului...".

Au fost semnalate, de asemenea, numeroase acţiuni de sprijinire materială a ostaşilor români care luptau pe frontul din sudul Dunării. Astfel, la 4 septembrie 1877, pretorul plasei Cehu Silvaniei raporta comitelui suprem că „domnişoara Elena Pop de Băseşti a făcut o colectă pentru militarii răniţi din România". Comandantul unităţii de jandarmi din Cehu Silvaniei informa, de asemenea, la 26 octombrie 1877, următoarele: „pe teritoriul plasei numai în Băseşti s-a făcut colectă pentru răniţi", precizînd că „în Cehu Silvaniei a fost organizat un bal pentru a strînge bani în vederea ajutorării răniţilor". În raportul său, din 18 noiembrie 1877, către comitele suprem de Sălaj, pretorul plasei Dioşod arăta că „domnul protopop Teodor Pop din Ortelec a adunat 89 (optzecişinouă) de florini ca ajutor pentru răniţii români". Ştirea apare consemnată şi în protocolul (registrul de intrare şi ieşire) al parohiei române din Ortelec; „... Am primitu de la pretorele Dioşodului, Sigismundu Wiski, că mi-a primitu recepisa despre 89 florini ce i-am trimisu D-nei Iudita Măcelariu din Sibiu spre a-i trimite în România pentru soldaţii români răniţi în rezbelu româno-ruso-turcu".

Avînd în vedere cursul florinului în 1877, suma echivalează cu aproximativ 5.000-6 000 lei. Numărul donatorilor a fost, deci, destul de mare, deoarece puterea economică a celor ce puteau dona, fie ei preoţi sau învăţători, era, în această perioadă, destul de modestă.

Ioan TOMOLE,
Zalău

Simion Bărnuţiu la Galaţi

După înfrîngerea revoluţiei de la 1848 din Transilvania, Simion Bărnuţiu (1808-1864), împreună cu alţi conducători paşoptişti a fost nevoit să se refugieze în Ţara Românească. Arestat şi închis de trupele ţariste la Rîmnicu Vîlcea, eliberat apoi, şi-a continuat drumul spre Bucureşti, unde s-a întîlnit cu alţi membri ai Comitetului Naţional Român. Din Capitală a pornit, prin Giurgiu, spre Orşova. La Vîrciorova a fost din nou arestat, de astă dată de austriaci. În cele din urmă a ajuns la Galaţi, de unde s-a îmbarcat pentru Constantinopol.

Din Galaţi, la 2 iunie 1849, Bărnuţiu a trimis Comitetului Naţional Român următoarea scrisoare, pe care o publicăm în facsimilul de mai jos.

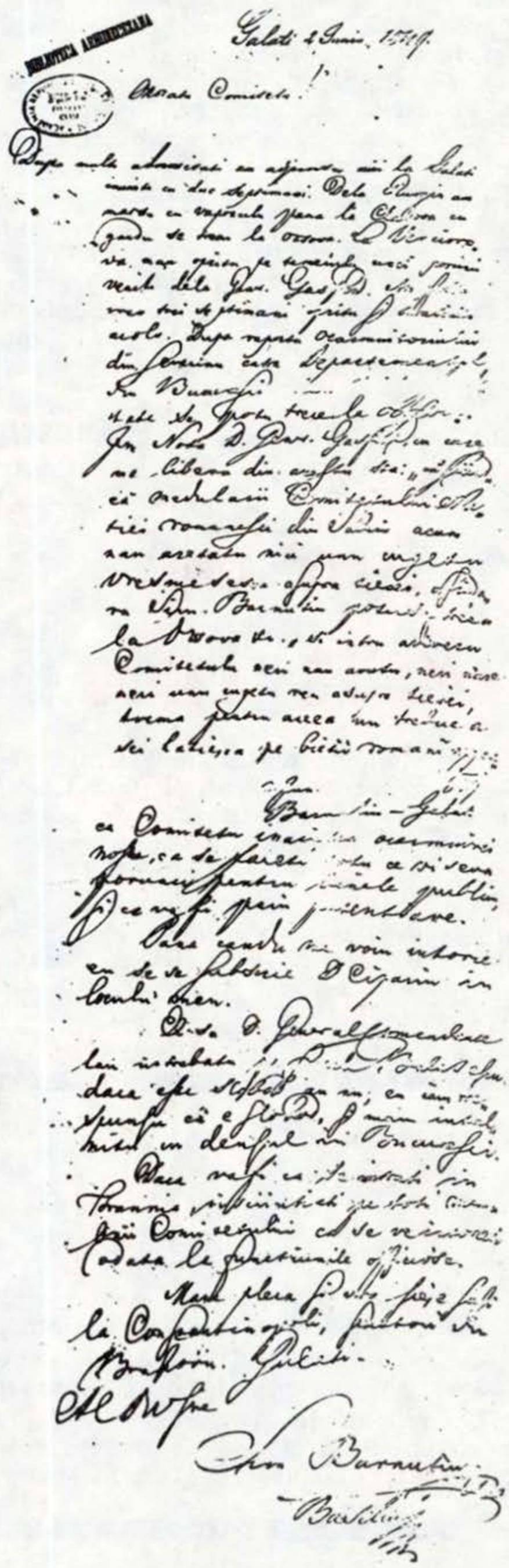

În scrisoare, Bărnuțiu relata Comitetului că se afla în Galați de două săptămîni, după ce reușise să scape din arestul de la Vîrciorova, de unde fusese eliberat deoarece „medularii [membrii — n.n.] Comitetului Nației Românești din Sibiu (din care făcea parte și S. Bărnuțiu — n.n.) acum n-au arătat nici un cuget vrăjmășesc asupra țării".

În continuare, sfătuia pe membrii Comitetului să facă tot ce „se va porunci pentru binele public" și, în caz că se vor întoarce în Transilvania, să-și reia fiecare „funcțiile oficioase". Informa, de asemenea, că „fratele Bălășescu (Nicolae Bălășescu, cărturar român, membru al Comitetului Național din Sibiu — n.n.) e slobod", întîlnindu-l în București.

În încheierea scrisorii, Bărnuțiu înștiința Comitetul că a doua zi, 3 iunie, urma să plece spre Constantinopol, transmițîndu-le tuturor sărutări și semnînd „al d-voastre Sim. Bărnuțiu, Basilius". O copie a documentului se află la Muzeul pedagogic din București, inventar foto 3893/2.

prof. Gh. ȘTEFĂNESCU,
Galați

Supliciul de la Tulle

În volumul Români în Rezistența franceză, *București, 1969, este amintit și farmacistul român Ionel Manolescu, executat de naziști în orașul francez Tulle, din departamentul Corrèze.*

În urma unor investigații personale, a corespondenței purtate cu oficialitățile din Tulle și cu alte persoane din această localitate, am reușit să adun cîteva date privind biografia lui Ionel Manolescu.

S-a născut la 28 iunie 1916 în București. Tatăl său, medic, s-a stabilit împreună cu familia în Franța, fiind naturalizați în 1938. Au locuit o vreme în Paris, apoi la Tulle. La începutul anului 1944, I. Manolescu a obținut diploma de farmacist la facultatea de Farmacie din Montpellier, lucrînd apoi la farmacia gării din Tulle.

Era un tînăr înalt, simpatic, inteligent, după cum îl evocă localnicii. Vorbea curent franceza și germana.

La 7 iunie 1944, unitățile Maquisului — cu care Manolescu colabora — au atacat garnizoana locală din Tulle, formată din 400-500 soldați. În luptele din zona gării, fasciștii au împușcat 18 feroviari, bănuiți a face parte din Maquis.

La 8 iunie, au intrat în Tulle primele unități blindate ale Diviziei S.S. „Das Reich", orașul fiind încercuit în timpul nopții. La 9 iunie, pe la 6 dimineața, au fost arestați toți bărbații între 18 și 60 ani, cam 3 000 persoane. O parte din ei au fost eliberați apoi, pînă la prînz rămînînd reținuți cca. 500-600 oameni.

Încă de dimineață, S.S.-iștii atîrnaseră funii de felinarele și balcoanele de pe str. Pont-Neuf (pe care locuia și Manolescu) și din Piața Souillac. În aceeași zi, la ora 17 au fost spînzurate 99 persoane, printre care și farmacistul român. În amintirea lor, a fost ridicat un monument, în fiecare an, la 9 iunie, avînd loc o ceremonie comemorativă, la care participă delegați din întreaga Franță.

Logodnica lui Manolescu, Collete Galinon, care nu s-a mai căsătorit după tragica dispariție a logodnicului său, s-a stins din viață în 1975. După supliciul fiului lor, familia Manolescu a părăsit orașul Tulle. Dramaticele zile de la începutul lui iunie 1944 au fost reconstituite de A. Soulier, președintele Comitetului martirilor, în lucrarea Drama de la Tulle, *în care, la pp. 45-46, este inserat și o evocare a luptătorului român.*

Dr. farm. A. PETRESCU,
București

PLANȘELE NOASTRE

① Cucerirea Tunisului de către trupele lui Carol Quintul în 1535. Penetrația europeană în Africa, inclusiv comerțul cu sclavi, se adîncesc

④ Chipuri de negri. O magistrală schiță a lui Rubens din anul 1620 (sus); bucuria eliberării convertită în dans **(Oameni schimbați pe fier sau dantelă,** p. 48**)**

② ③ Imagini din București în a doua jumătate a secolului XIX: a) Grand Hotel du Boulevard; b) Sala Bossel (prima din stînga); c) Calea Mogoșoaiei (din 1878 Calea Victoriei); d) Gara Filaret; e) Universitatea **(Calendar bucureștean,** p. 15**)**

BUCUREȘTI
1877

a

b

c

d

e

LUMEA TRACILOR ÎN ARIA MARILOR LUMI ALE ANTICHITĂȚII EUROPENE

De cînd datează primele informații despre traci? Care este rolul și contribuția lor în dezvoltarea generală a Europei și, în special, a sud-estului continentului? Cum au influențat și, la rîndul lor, cum au receptat influențele altor popoare cu care au venit în contact? Iată cîteva din problemele care au făcut obiectul dezbaterilor la una dintre cele trei mese rotunde organizate de redacția noastră cu specialiști de prestigiu în istoria tracilor, participanți la Congresul internațional de Tracologie, care a avut loc în septembrie anul trecut, la București. Invitați: acad. Miliutin Garašanin, de la Institutul arheologic din Belgrad, prof. univ. Hristo Danov, de la Facultatea de istorie a Universității din Sofia, dr. Heinz Geiss, de la Institutul central de istorie veche și arheologie din R.D. Germană; prof. univ. Olga Necrasov, membru corespondent al Academiei R.S.R.; prof. univ. dr. docent Mircea Petrescu-Dîmbovița, de la Universitatea din Iași; prof. univ. dr. docent Kurt Horedt, de la Universitatea din Cluj-Napoca; dr. Alexandru Vulpe, cercetător științific principal la Institutul de arheologie din Capitală și Floricel Marinescu, muzeograf principal la Muzeul Militar Central.

Gazda acestei reuniuni a fost dr. Cristian Popișteanu, care, după ce a mulțumit participanților pentru faptul că, în pofida programului extrem de încărcat al lucrărilor congresului, au găsit răgazul necesar de a răspunde invitației redacției, l-a rugat pe dr. Alexandru Vulpe — unul dintre cei mai apropiați colaboratori ai Magazinului istoric **— să expună punctele de referință ale discuției:**

5 000 kg bronz

ALEXANDRU VULPE: Complexitatea, diversitatea temei, ne obligă, cred, să ne restrîngem asupra cîtorva subiecte. Mi se pare că — fără a fixa un punct de început (în cazul unei evoluții a societății omenești practic neîntrerupte, un asemenea lucru e imposibil) — e necesar să înțelegem ce înseamnă lumea tracilor de-a lungul întregii epoci a bronzului, atunci cînd diferite populații europene încep să capete un contur mai bine definit.

M. PETRESCU-DÎMBOVIȚA: Într-adevăr, se consideră de către o seamă de specialiști, că cele mai vechi obiecte de proveniență tracă datează din perioada de început a epocii bronzului. Este dificil de spus dacă procesul de delimitare etnică începuse odată cu această epocă sau mai înainte, așa cum apreciază unii cercetători. Este cert însă că epoca bronzului marchează o înflorire a vieții economice, ceea ce ne îndreptățește să vorbim despre o populație destul de precis conturată. Se petrec două fenomene. Mai întîi, deosebita amploare pe care o ia producția materială. Din acest punct de vedere, secolele XIII-X î.e.n. se caracterizează printr-o dezvoltare maximă a metalurgiei bronzului în spațiul carpato-danubian.

Am ascultat o comunicare în cadrul congresului, în care unul dintre colegii bulgari, Ivan Panaiotov de la Institutul de tracologie din Sofia, se referea la dificultatea periodizării epocii bronzului pe teritoriul R.P. Bulgare. Un calcul recent a arătat că greutatea totală a obiectelor de bronz descoperite pe teritoriul țării noastre, în depozitele-topitorii din sec. XII î.e.n. se cifrează la aproape 5 000 kg, ceea ce reprezintă o cifră impresionantă. Și această cifră este cu totul incompletă dacă avem în vedere că numai o mică parte a produselor de bronz au ajuns pînă în zilele noastre și o și mai mică parte dintre acestea au putut fi descoperite. Al doilea aspect al schimbărilor calitative pe care le aduce această epocă, constă în configurarea unui nou mod de viață, generat de dezvoltarea agriculturii și a creșterii vitelor și care s-a concretizat în accentuarea sedentarismului. Acest mod de viață se reflectă în apariția unor așezări omenești, mari ca întindere, prevăzute cu un sistem de fortificații (șanțuri sau valuri de pămînt).

HEINZ GEISS: Tracii au dezvoltat — cum o știm cu toții — încă din vremuri îndepărtate, o cultură

înfloritoare. Lucrul acesta trebuie legat, cred eu, și de schimbarea pe care a produs-o în viața oameni-

lor, apariția metalurgiei bronzului. În cazul tracilor, dezvoltarea lor a fost favorizată de rezervele de cupru care, judecînd după numărul de descoperiri, trebuie să fi fost considerabile. Desigur nu este suficient numai să identifici metalul. Trebuie să știi să-l și prelucrezi. Cum au arătat-o unele cercetări recente, folosirea cuprului datează încă din mileniul IV î.e.n. Cele două condiții — existența unor bogate rezerve de minereu și măiestria prelucrării lui (tracii ajung la o adevărată artă în metalurgia bronzului) — au făcut ca Peninsula Balcanică să devină un centru metalurgic puternic, asemănîndu-se în această privință cu Anatolia. Cu alte cuvinte s-a individualizat o civilizație a tracilor. Fiindcă, vorbind de o civilizație a bronzului în această zonă a lumii trebuie, inevitabil, să vorbim de o civilizație tracă.

MILIUTIN GARAȘANIN: Există în sud-estul european un substrat neolitic. În această fază e foarte greu să se vorbească despre popoare — traci, iliri etc. — într-adevăr formate. Se pot distinge însă trei mari complexe de civilizații care, într-un fel, le prefigurează: unul care se apropie mai mult de lumea balcano-anatoliană; pentru partea occidentală a Peninsulei Balcanice (teritoriul mai tîrziu locuit de iliri), există, de asemenea, un complex — acela al civilizației circummediteraneene; în sfîrșit, pentru regiunile carpato-

panonice, baza ar părea s-o constituie cultura Starčevo-Criș. Desigur, între ele nu existau delimitări stricte. Noile descoperiri din Bosnia au demonstrat prezența atît a unor elemente provenind din zona Adriaticii, cît și a altora aparținînd culturii Starčevo-Criș. Ambele se întrepătrund într-atîta, încît este aproape imposibil să le deosebești.

Spre sfîrșitul neoliticului, evoluția acestor civilizații a fost restructurată de o serie de mari mișcări de populații, datorate, în mare măsură, sosirii indo-europenilor. Venirea acestora s-a produs în mai multe etape, în valuri succesive pe care nu le putem sesiza în detaliu, dar al căror efect este evident în perioada următoare, cînd cultura Vucedol, pe care o putem socoti iliră, s-a constituit în partea occidentală a Balcanilor, în vreme ce în regiunea Moravei s-a format grupul etnic al tracilor, cu o cultură ce poate fi legată de cea atestată la Glina (lîngă București) sau de descoperirile de la Verbița (Dolj). Caracteristici asemănătoare de cultură se regăsesc însă și în Cîmpia panonică. Desigur, acești nou veniți nu au nimicit populațiile autohtone, nici civilizația lor. Dimpotrivă, în simbioză cu elementele autohtone au format baza populațiilor atestate mai tîrziu. În epoca bronzului, repartiția inegală a zăcămintelor miniere a provocat, desigur, o serie întreagă de modificări în echilibrul dintre diferite grupuri și elemente etnice, noile condiții necesitînd, la rîndul lor, o tot mai pronunțată specializare a activităților umane. Astfel în Serbia, Bosnia, Croația, pe coasta Adriaticii, nu avem depozite de obiecte de bronz (arme, unelte etc.) așa de mari, cum se găsesc în Transilvania sau Voivodina.

La originile simbolului solar

AL. VULPE: Am văzut care au fost contactele omenești în sud-estul continentului, între populațiile neolitice mai vechi și grupurile nou venite, în ce măsură s-au influențat unele pe altele, contribuind la etnogeneza lumii trace. Dezvoltarea acesteia de-a lungul epocii bronzului, ca și a fierului, s-a realizat — o știm cu toții —

în contextul vecinătății unor popoare și populații cu care tracii au venit permanent în contact (chiar dacă nu mereu cu aceeași intensitate). De la ele, tracii au preluat o serie întreagă de elemente și, la rîndul lor, le-au influențat evoluția. Din acest punct de vedere, cred că un prim aspect este acela al raporturilor cu lumea egeeană și miceniană, aceasta din urmă cristalizîndu-se în sudul Peninsulei Balcanice, la începutul mileniului II î.e.n.

HEINZ GEISS: Desigur, stabilirea de contacte într-o vreme îndepărtată, anterioară secolelor XIII-XI î.e.n., nu era ușoară. Nu este simplu nici să descifrezi cum au început aceste contacte și cum s-au dezvoltat ele. Și totuși între traci și lumea miceniano-egeeană au avut loc intense schimburi: economice, culturale, spirituale. „Secretul" acestor legături stă, cred eu, tot în metalurgia bronzului. Cum am mai arătat, tracii erau mari producători de aramă. Lumea miceniană, nu avea însă nevoie de acest metal, deoarece folosirea obiectelor de bronz devenise tot mai intensă. De aici, cererile din ce în ce mai numeroase. Cred că aceste schimburi, dictate de nevoia de metal a lumii micenianoegeeană, importul de materie primă au dus, cu vremea, la stabilirea unor relații culturale considerabile, la un adevărat flux spiritual între cele două populații.

Aceasta se reflectă în răspîndirea culturii statelor miceniene (folosesc termenul de „stat micenian" numai pentru că este legat de centrul acestei culturi — Micene — dar state miceniene în adevăratul înțeles al cuvîntului n-au existat, erau doar triburi conduse de șefi) și spre nord în lumea tracă.

Schimburile reciproce de toate ordinele (economic, cultural ș.a.) au fost însă stînjenite de marea migrație egeană[1].

M. PETRESCU-DÎMBOVIȚA: Nu aș vrea să trecem peste aceste raporturi cu lumea miceniană fără a analiza un aspect deosebit de semnificativ, comun ambelor populații — trace și miceniene. Apariția motivului ornamental spiralat, ca formă de exprimare a simbolului solar. O vreme s-a considerat că apariția acestuia reprezintă un împrumut meridional; s-a sugerat mai tîrziu că

el ar fi putut apărea independent de influența miceniană. În ultima vreme, își face loc tot mai stăruitor ipoteza că acest motiv spiralat își are originea în lumea tracică de la nord de Balcani și de aici s-ar fi extins la populațiile egeene. Argumente? Cercetările au arătat că originile cultului solar din spațiul carpato-dunărean coboară, în timp, pînă în neolitic, în vreme ce, în Grecia, acest cult, abia dacă este remarcat înainte de perioada mormintelor de la Micene[2]. Ar mai fi de adăugat că, în civilizația miceniană motivul spiralat are un rol eminamente decorativ, spre deosebire de traci care îl folosesc ca motiv preferențial pentru reprezentările solare. Desigur, este deocamdată vorba doar de o ipoteză, fiind necesară o analiză minuțioasă a cronologiei acestui decor. Dar, demn de subliniat este faptul că, fără a subestima influențele miceniene în spațiul carpato-dunărean, ele au jucat în evoluția lumii trace un rol mai mic decît li s-a atribuit.

Va urma

---

[1] Denumire dată marilor invazii petrecute în sec. XIII-XI în bazinul oriental al Mării Mediterane, aparținînd așa-numitelor „popoare ale mării". Cu acest prilej are loc trecerea unor triburi tracice în Asia Mică — **n.r.**

[2] Vezi **Magazin istoric**, nr. 11/1974.

dicționar istoric

Pe teritoriul de astăzi al României s-au succedat, de-a lungul mileniilor, corespunzător legilor obiective ale dezvoltării istorice, orînduirile sociale cunoscute pe plan universal, acumulîndu-se o bogată civilizație materială și spirituală. O importanță deosebită a avut organizarea statală traco-dacică, ce a atins punctul culminant în perioada regatului lui Burebista și al lui Decebal.

Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

NEAMURI ȘI TRIBURI TRACICE

agriani
albocensi
aletoi
ansamensi
appiarensi
apuli
apsinthioi
arsietai
artaci
asti
ausdecensi (usdecensi)
bebrici
beni
berecynti
bessi
bettegeri
biefi
bisalti
bistoni
bitini
bottiai
brianti (priantti?)
brigi
brisi
buri (buridavensi)
caeni
carpi
carpodaci
caucoensi
ceiagisi
celegerri
ciconi
coilaletae
coralli
corpili
costoboci
cotensi
crestoni
crobizi
crusaei
daci (v. geto-daci)
dantheleti
darsi (darsai)
derroni
digerri
dimensi
diobessi
dioi
dolonsi (dolongi)
drosi
drugeri
edoni
geti (getae, v. geto-daci)
harpi
hypsalti
lai
maedobithyni
moesi (mysi)
mygdoni
napei
nipsaioi (tranipsioi)
obulensi
odomanti
odrisi
oinensi
oitensi
olizoni
orresci
paiopli
paiti
panaioi
piarensi
piefigi
piengeti
pieri
pirogeri
pliasti
potulatensi
pradavensi
ratacensi (racatensi)
rondaioi
saboci
saci
sapei
sargeti
satri
serdi
siensi
sindi
singi
sithoni
suci
terizi
thunati
tilati
tini
trausi
treri
tribali
tynteni
tyrageti
uti
zaieli
zbaleoni
zerani

Bitinii

Au locuit în nord-vestul Asiei Mici[1]. După unele izvoare istorice, au fost de origine tracică. Iată ce aflăm de la Herodot în acest sens: „Tracii luptau purtînd pe cap căciuli de vulpe, pe trup tunici și se înfășurau cu zeghi pestrițe, iar pe pulpe și în picioare aveau încălțări din piei de căprioară. Purtau suliți, scuturi ușoare și săbii mici. Aceștia, trecînd în Asia, s-au numit bitini; mai înainte, după cum spun ei, se numeau strimoni, locuind pe rîul Strymon..." (astăzi Struma; traversează Bulgaria și Grecia). Aceste migrații se petrecuseră cu aproape trei veacuri înaintea lui Herodot, în sec. V populațiile respective avînd deja arii stabilite și destul de bine delimitate. Folosind argumente lingvistice, între care predomină toponimele, Vasile Pârvan afirma încă în 1926: „Elementul dacic a fost precumpănitor în migrația geto-scitică spre Macedonia, Rodopi, valea de jos a Hebrului și chiar Bitinia și nord-vestul Asiei Mici" (**Getica**).

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 1-12/1976.

Medobitinii

Pînă în momentul de față avem foarte puține cunoștințe despre acest neam. Medobitinii sînt amintiți de Strabon — în lucrarea lui foarte des citată, **Geographika**, scrisă în limba elenă — ca făcînd parte din rîndul neamurilor trace care „au părăsit Europa" în două valuri (după ultimele cercetări — în sec. XII î.e.n. și apoi în sec. VII î.e.n.), stabilindu-se în Asia Mică. Același lucru s-a întîmplat, afirmă geograful grec, și cu brigii, migdonii, bebricii, bitinii și tinii.

Brigii

Sînt cunoscuți ca populație din Asia Mică de origine tracică; ulterior plecării lor din Europa, au primit numele de frigieni. Brigii sînt de neam tracic, o spune

(Continuare în p. 38)

NICI UN PENNY MAI PUȚIN, NICI UN MINUT MAI MULT!

CONSTANTIN BOTORAN

„Nici un tren, nici un tramvai nu s-a mai mișcat, nici un ziar n-a mai apărut, nici un coș de fabrică nu și-a mai înălțat fumul, nici un ciocan n-a mai lovit". Așa descria gazeta Viața muncitoare **evenimentele petrecute în Anglia cu 51 ani în urmă. Este vorba de marea grevă din 4-12 mai 1926, cînd patru milioane și jumătate de muncitori — mineri, docheri, feroviari, siderurgiști, tipografi, textiliști — au refuzat să se mai prezinte la lucru. Analele luptelor muncitorești din Marea Britanie nu înregistraseră pînă la această dată o mișcare de asemenea proporții.**

Declinul ia proporții

Anglia — patria primei revoluții industriale și a „celui mai mare atelier al lumii", stăpîna unui imperiu colonial de trei ori și jumătate mai întins decît Europa — traversa, începînd cu sfîrșitul secolului trecut, dar mai ales după primul război mondial, o criză economică, ale cărei repercusiuni au lovit în primul rînd muncitorimea engleză, care forma două treimi din populația țării.

Declinul a luat locul prosperității, întîietatea industrială a acestei țări a apus, fiind ajunsă sau chiar depășită de Statele Unite ale Americii, Germania. Tehnica Angliei, mai ales cea din industria extractivă, s-a învechit, fiind întrecută de cea nouă și perfecționată a S.U.A și Germaniei. Anglia își pierdea încet, dar sigur, piețele de desfacere pentru cărbunele său concurat, chiar pe piața internă, de cel mai ieftin, din Germania.

Procesul de trecere de la starea de prosperitate la cea de criză a fost marcat de un șir neîntrerupt de lupte muncitorești. Ele au culminat cu cele din anul 1926, în fruntea cărora s-au situat minerii, cei care au avut cel mai mult de suferit de pe urma crizei. Dintr-o statistică a Camerei Comunelor reieșea că, într-un an (iunie 1924 - iunie 1925), numărul minerilor rămași fără lucru crescuse de peste zece ori.

Proprietarii de mine[1] i-au anunțat pe muncitori că, începînd cu data de 30 iunie 1925, vor fi încheiate noi contracte de muncă cu prevederea ca salariile să fie reduse cu 20-25 la sută, iar ziua de lucru să crească de la 7 la 8 ore. Propunerile patronilor prevedeau, de asemenea, o reducere a salariilor muncitorilor din transporturi. În fața ultimatumului patronilor, președintele Uniunii minerilor, Herbert Smith, a răspuns scurt: „intrăm în grevă", iar secretarul aceleiași uniuni, Arthur Cook, a lansat cuvîntul de ordine: **nici un penny mai puțin, nici un minut mai mult.**

Situația devenise atît de încordată, încît guvernul conservatorului Baldwin[2] s-a văzut nevoit, pe de-o parte, să acorde proprietarilor de mine subvenții de 23 milioane de lire sterline pentru a menține rata salariilor minerilor, iar, pe de alta, să numească o Comisie regală, sub conducerea lui Sir Herbert Samuel, cu misiunea de a studia situația din industria carboniferă și a face propuneri de modernizare a exploatărilor miniere. Despre împrejurările în care au fost acordate aceste subvenții, ministrul României la Londra, D.N. Ciotori, relata în raportul său săptămînal trimis la București: „Dețin informații din cea mai bună sursă care arată că guvernul a cedat numai în fața unui pericol extrem de mare. Cu două zile înainte de acordarea subvenției, guvernul hotărîse să nu cedeze și se pregătea să ia măsurile necesare pentru a menține ordinea în timpul grevei care trebuia să fie declarată. Cînd însă s-au făcut cercetări cu privire la asigurarea ordinei, s-a găsit că nu se putea conta pe poliție. Lucrul părea extraordinar. Șeful Serviciului de siguranță, împreună cu alte organe competente, a declarat că mai mult de jumătate din forțele ordinei publice sînt afectate de spiritul de indisciplină".

Între timp, Comisia regală a întocmit un raport în care se arăta că industria cărbunelui lucrează în condițiuni ce nu mai puteau fi menținute. Lucrătorii mineri care făceau parte din comisie au cerut ca, pînă la ameliorarea și perfecționarea exploatărilor tehnice, atît patronii cît și minerii să consimtă la unele sacrificii. Guvernul s-a situat însă de partea proprietarilor de mine care s-au oprit la alternativa cea mai convenabilă pentru ei: ori minerii acceptă reducerea salariilor și prelungirea zilei de muncă, ori minele sînt închise.

Minerii rezistă șapte luni

În fața acestei situații, la 3 mai 1926, minerii au intrat în grevă. Muncitorii din celelalte ramuri industriale s-au declarat solidari cu minerii. Astfel a început greva generală care a durat pînă în ziua de 12 mai, perioadă în care viața economică și socială a Angliei a fost paralizată cu desăvîrșire. „Nu este pentru prima dată, remarca la București gazeta **Adevărul** din 5 mai 1926, că o categorie importantă de muncitori vine în conflict cu patronii pe chestiunea salarizării sau a condițiilor de muncă. Niciodată însă un asemenea conflict n-a căpătat caracterul grav al unei probleme naționale de interes vital".

Clasele posedante au calificat greva generală drept un atentat la viața constituțională a Angliei. Pentru premierul Baldwin ea însemna „calea spre anarhie și ruină", iar ministrul de Finanțe, W. Churchill, îndemna Cabinetul „să-și asume răspunderile chiar dacă va fi necesar să ia măsuri care vor părea draconice". La propunerea primului ministru, Camera Comunelor vota o rezoluție prin care împuternicea guvernul să introducă starea excepțională.

Sub presiunea intimidărilor de tot felul și în urma asigurării ferme a primului ministru că salariile muncitorilor care se solidarizează cu minerii nu vor fi afectate, Consiliul trade-unionuri-lor [Sindicatelor] a dat semnalul de încetare a grevei generale începînd cu data de 12 mai orele 13.40. Conflictul dintre mineri și patroni urma să se rezolve prin tratative directe, guvernul asumîndu-și doar rolul de arbitru. În condițiile menținerii stării excepționale, sub energica conducere a lui Cook și Smith, cei 1 200 000 mineri au continuat însă greva șapte luni, timp în care din 147 cuptoare înalte au funcționat numai șase, metalurgia a șomat, exporturile de fier și oțel au scăzut la jumătate, multe dintre atelierele de construcții, șantierele navale, fabricile textile și-au închis porțile, iar numărul șomerilor a depășit cifra de trei milioane. Greva a costat economia britanică peste 200 milioane lire sterline.

Atunci cînd minerii au fost nevoiți să se întoarcă la lucru, „cu revolta înăbușită în suflet", a urmat o represiune patronală foarte dură prin care salariile au fost ajustate în așa fel încît beneficiile proprietarilor să nu fie atinse, iar minerii au trebuit să suporte o prelungire a zilei de lucru cu o jumătate de oră sau o oră. Gazeta **Socialismul,** din 5 decembrie 1926, arăta că minerii englezi, cu tot eșecul grevei, s-au întors în mine „cu hotărîrea să repare mîine înfrîngerea de azi". Era de altfel dominantă opinia potrivit căreia sfîrșitul grevei minerilor nu însemna decît un armistițiu de scurtă durată. „Lupta va reîncepe mai înăsprită, mai violentă, se arăta într-un articol apărut în revista **Cultura proletară,** din 15 ianuarie 1927. Filele istoriei nu sînt terminate".

„O școală de strategie și de tactică revoluționară"

Tenacitatea minerilor englezi în lupta cu patronii, eroismul dovedit în confruntarea cu foamea și mizeria au stîrnit admirația proletariatului de pretutindeni. Greviștii au rezistat șapte luni datorită ajutorului moral și material primit din partea celorlalte detașamente ale proletariatului englez, ca și a muncitorilor din alte țări care au văzut în cauza pentru care luptau minerii englezi propria lor cauză.

„Veniți în ajutorul muncitorilor englezi!", „Susțineți pe eroicii mineri englezi!" erau îndemnurile apărute în coloanele gazetelor **Viața muncitoare** și **Socialismul,** prin care Partidul Comunist și Federația Partidelor So-

[1] În Anglia existau în acel timp aproximativ 3 000 mine grupate în 1 500 companii.

[2] Contele Stanley Baldwin (1867-1947). Prim-ministru (1923-1924, 1924-1929, 1935-1937).

cialiste din România au mobilizat masele largi muncitoare și democratice din țara noastră la o vastă acțiune de sprijinire politică și morală a luptelor muncitorimii engleze.

„Marea bătălie de clasă a muncitorilor englezi, arăta gazeta **Viața muncitoare,** din 30 mai 1926, a dat pilda cea mai frumoasă de ordine, disciplină și combativitate". La rîndul său, **Socialismul,** din 21 noiembrie 1926, aprecia greva generală din mai ca „cea mai uriașă și impunătoare luptă sindicală din cîte cunoaște istoria mișcării muncitorești", iar **Dezrobirea** din 18 mai același an, arăta: „clasa muncitoare din România privește cu interes și simpatie lupta uriașă pe care o duce muncitorimea engleză".

Consiliul General al Sindicatelor Unitare a adoptat o rezoluție în care se arăta că „muncitorimea din România se declară solidară cu greviștii englezi... Greva lor este și greva noastră. Succesul lor este al nostru, al muncitorimii din toată lumea". Rezoluția chema muncitorii din întreaga țară să contribuie cu 1% din salariul zilnic pentru ajutorarea minerilor. „Nici un litru de benzină sau petrol să nu plece de la noi pentru Anglia", se arăta în finalul rezoluției. Gazeta **Viața muncitoare** lansa apelul „Susțineți pe eroicii mineri englezi", considerînd, totodată, că „chestiunea ajutorării trebuie pusă în toate comitetele sindicale, la comisiile locale și în comitetele uniunilor".

Sub titlul **Muncitorimea din România întinde mîna de ajutor minerilor englezi,** gazeta muncitorilor din industria construcțiilor arăta că masele muncitoare din România „stau gata a aduce orice jertfe materiale și morale pentru succesul luptelor fraților muncitori mineri din Anglia".

Aflînd de situația critică prin care treceau minerii englezi după șase luni de grevă, muncitorimea timișoreană „a hotărît să le vină în ajutor vărsînd salariul pe o oră săptămînal" și a cerut extinderea acestei acțiuni de ajutorare pe întreg cuprinsul țării. Urmînd exemplul celor 5 000 muncitori din Timișoara, lucrătorii tipografi din Capitală au votat în ziua de 6 octombrie 1926 o rezoluție „pentru ajutorarea bravilor mineri englezi". „Muncitorimea din România, se arăta în rezoluție, nu poate sta indiferentă în fața luptei curajoase a minerilor englezi... Noi lucrătorii și lucrătoarele din arta grafică trimitem salutul nostru frățesc de îmbărbătare curajoșilor greviști din Anglia și declarăm că cu slabele noastre puteri ne alăturăm campaniei internaționale pentru susținerea minerilor în grevă".

Gazeta **Minerul,** din 1 iunie 1926, îndemna zecile de mii de mineri din România „să facă colectări în interesul muncitorilor mineri greviști din Anglia, pentru a dovedi și noi solidaritatea proletară care leagă muncitorimea din întreaga lume". Aceeași gazetă în numărul din 31 august 1926 informa că Uniunea muncitorilor mineri din România a trimis minerilor englezi suma de 32 550 lei, contribuind astfel la opera de ajutorare a familiilor acestora. „Din spirit de umanitate și solidaritate muncitorească, subscriem de bunăvoie cîte o mică sumă de bani — din puținul nostru cîștig, rezultat al unor munci grele — pentru a ajuta pe minerii englezi și familiile lor, care de șase luni nu cîștigă din cauza grevei care se prelungește". Cu aceste sentimente proletariatul din România participa la campania de ajutorare a muncitorilor greviști din Anglia.

În articolele care analizau evoluția grevei, era relevată unanim necesitatea unității de acțiune a întregii clase muncitoare. „Într-o luptă hotărîtoare ca aceasta, arăta **Socialismul,** din 30 mai 1926, muncitorimea poate învinge numai atunci cînd ea în întregime — și nu numai o parte înaintată dintr-însa — este conștientă nu numai de solidaritatea strîmtă de breaslă, ci și de solidaritatea adevărată de clasă".

„Studiul grevei generale, arăta la rîndul ei gazeta **Viața muncitoare,** va fi desigur, pentru toată mișcarea muncitorească internațională, o adevărată școală de strategie și de tactică revoluționară".

NEAMURI ȘI TRIBURI TRACICE

(Urmare din p. 35)

Strabon, „ca și migdonii, bebricii, medobitinii, bitinii, tinii, la care îi adaug și pe mariandini. Ei au părăsit cu toții ultimii Europa, iar moesii au rămas pe loc". Aceste informații sînt reluate, mai tîrziu, și de Plinius cel Bătrîn, ambii autori referindu-se, de fapt, la evenimente istorice petrecute în două etape: unele grupuri de traci au migrat spre Asia Mică prin sec. XII î.e.n., împinși de ilirii care pătrunseseră în Balcani, iar altele, prin sec. VII î.e.n., între aceștia fiind și bitinii. Dacă admitem identitatea dintre brigi și frigieni — păstrînd proporțiile evoluției istorice — informațiile lingvistice parvenite de la această populație ne apar interesante. Limba frigiană e cunoscută din inscripții bilingve din sec. III e.n. și există informații că în sec. V e.n. era încă vorbită; astfel, Socrates Scolasticul (380-439) afirmă că episcopul arian Selinas, născut din tată got și mamă frigiană, slujea în biserică în ambele limbi ale părinților.

Al. BARNEA

Bebricii

Populație de origine tracă. A locuit în Bitinia și în Mysia, într-o regiune de pe țărmul Hellespontului și din preajma cetății Lampsakos, regiune cunoscută în antichitate sub denumirea de Bebrycia. Era situată în partea de nord-vest a Turciei de astăzi, în zona de coastă. Izvoarele istorice păstrate rețindoar faptul că printre divinitățile cărora li se închina această populație se număra și Priap. O localitate antică, situată pe coastele sud-estice ale Mării de Marmara, înspre strîmtoarea Dardanele, purta chiar numele acestei zeități. Ea se afla în apropiere de locul unde rîul Granicus (azi Cian) se varsă în Marea de Marmara. În ciocnirile pe care le-au avut cu populațiile învecinate, printre care bitinii și frigii, bebricii au fost înfrînți și li s-a pierdut urma.

Bucur MITREA

1397: UNIUNEA DE LA KALMAR

TREI REGATE ȘI UN SINGUR MONARH

DUMITRU ALMAȘ

La 20 iulie 1397, orașul Kalmar din sudul Suediei era martorul unui eveniment istoric deosebit. Sfetnici, cavaleri și înalți prelați, reprezentanți ai celor trei regate nordice, Danemarca, Norvegia și Suedia, veniți pe uscat și pe mare să jure credință unui nou monarh, asistau, în veșminte de sărbătoare, la tripla încoronare a tînărului rege Erik de Pomerania. Aleasa ceremonie se oficia în prezența arhiepiscopilor de Lund și Uppsala. Cum Erik nu era decît un băiețandru de 15 ani, avea să guverneze sub regența fiicei regelui danez Waldemar IV, Margareta Waldemarsdotter, cum este cunoscută în istorie, autoarea din umbră a acestei întreite încoronări.

„Uniunea de la Kalmar", întemeiată atunci, încheia 22 ani de tulburări din frămîntata istorie a țărilor nordice, ani de lupte, de acțiuni diplomatice, de intrigi politice, și își propunea „restabilirea păcii în Scandinavia".

Vreme de șase decenii, cît a durat această Uniune, desfășurarea vieții sociale, economice, politice și militare din cele trei țări a constituit o pagină interesantă a cronicii nordice.

Cei care, numiți vikingi, normanzi sau varegi, în veacurile IX-XI uluiseră Europa, în secolele următoare se organizaseră în trei state: Suedia (**Sverige**, de la un conducător legendar Sviar), Danemarca (de la cuvîntul **danir**, „uriaș") și Norvegia, întemeiată, după legendă, de un rege suedez din familia Inglinilor. În evul mediu, spațiul pe care s-au întins aceste trei state cuprindea Peninsula Scandinavă, Peninsula Iutland și arhipelagul danez, alcătuit din 500 insule. Statele scandinave au țintit să-și extindă stăpînirea; să cucerească Finlanda, Pomerania, Schleswig, cît și alte regiuni baltice, dar au întîmpinat rezistența puternică a germanilor din Imperiul romano-german și a asociației comerciale din Baltica, numită Hansa[1].

Problema unirii celor trei regate nordice nu era nouă, ea nu se punea pentru prima oară în 1397. Încercări de unificare scandinavă apăruseră încă din veacul XI: regele Knut cel Mare[2] stăpînise, începînd din anul 1016, Anglia, din 1018, Danemarca iar din 1028 și Norvegia[3]. În 1319, Magnus III Eriksson realizase unirea personală a Suediei, Norvegiei și Scaniei (sudul actualei Suedii) iar mai tîrziu, danezul Albrecht de Mecklenburg încercase să cucerească Scania și s-o anexeze Danemarcei. Puternică în secolul

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 9/1975.

[2] A trăit între anii cca. 995 și 1035, domnia lui marcînd o perioadă de maximă putere a statului danez.

[3] În imagine: cavaler norvegian. Statuetă de bronz, din secolul XII, aflată la Muzeul de istorie din Oslo.

XIV, nobilimea nordică încerca să-şi stabilească, în afara frontierelor naţionale, legăturile de rudenie.

În tot cursul evului mediu, în teritoriile din jurul Mării Baltice şi Mării Nordului s-a exercitat o puternică influenţă politică a feudalităţii germane, susţinute de împăratul Sfîntului Imperiu roman de naţiune germană, secondat de marea putere economică, politică şi chiar militară a oraşelor-porturi din cadrul Hansei. Privilegiile economice ale acestei asociaţii comerciale îi asigurau monopolul traficului în mările nordice. În secolul XIV, nordicii au avut, deci, de înfruntat nu numai forţa reorganizată a Imperiului romano-german, ci şi puternica rezistenţă a Hansei. Astfel, înfrînt în lupta cu flota hanseatică, ajutată de împăratul Carol IV al Imperiului romano-german, regele danez Waldemar IV (1340-1375) a fost nevoit să accepte la 25 mai 1370, condiţiile Păcii de la Stralsund care confirmau privilegiile Hansei: libertate de navigaţie prin Strîmtorile Sund şi Kattegat, scutire de orice taxă vamală, dreptul de a fi consultată în privinţa succesorului lui Waldemar IV. Hansa avea să se bucure de un primat incontestabil, în detrimentul ţărilor scandinave, aproape un veac de acum înainte.

La această concurenţă de ordin extern, se adăuga permanentul conflict intern feudal şi rivalitatea, în toate domeniile, dintre cele trei state nordice: Danemarca, Suedia, Norvegia. La moartea sa, Waldemar IV al Danemarcei (1375), lăsa ca succesoare două fiice: Ingeborg, căsătorită cu Henric de Mecklenburg şi Margareta, soţia lui Haakon VI, regele Norvegiei.

Un război între două surori

Ingeborg a fost proclamată succesoare, dar Margareta, fiica mai mică, a pretins tronul pentru fiul ei Olav. Aşa s-a declanşat războiul pentru putere între cele două surori. Victoria a fost de partea Margaretei Waldemarsdotter, care, dispunînd de remarcabile calităţi politice, a ştiut să-şi atragă de partea sa pe feudalii danezi. Cînd, în anul 1380, Haakon VI a murit, Margareta, ca tutoare a fiului său minor, Olav, a luat şi conducerea Norvegiei. Ambiţiile ei însă sporeau pe măsura creşterii puterii sale şi a extinderii teritoriului stăpînit. În 1385, după un război cu flota şi armata Hansei, Margareta a ocupat şi Scania. Cum şi Olav s-a stins prematur (1387), din regentă a două regate, Margareta a ajuns regină a Danemarcei şi a Norvegiei. Stăpînind Scania, a socotit că îşi putea extinde dominaţia asupra întregii Suedii. Invocînd pretextul că ducele Albrecht de Mecklenburg, din 1363 rege al Suediei, a uzurpat tronul acestei ţări care, de fapt, s-ar fi cuvenit lui Haakon VI, Margareta, după ce a atras de partea ei cea mai mare parte din feudalii suedezi, a început războiul cu Albrecht. În bătălia de la Falköping (februarie 1389), a ieşit învingătoare armata partizanilor Margaretei. Regele Suediei a căzut prizonier, iar regina daneză a ocupat toată Suedia pînă în apropiere de Stockholm, care rămînea încă în stăpînirea familiei Mecklenburg. Lupta dintre Danemarca şi Suedia, dintre Margareta şi feudalii din familia Mecklenburg, extinzîndu-se pe mai mulţi ani, a sporit dezordinea, anarhia în regiunea scandinavă. Pirateria s-a intensificat, aducînd grave daune economiei în general, şi oraşelor hanseatice în special. Negustorii germani, de a căror putere economică nu se puteau dispensa nici feudalii nordici, nici împăratul Imperiului romano-german, doreau o navigaţie sigură, liniştită, în Marea Baltică şi în Marea Nordului, prin urmare, o pace cît mai grabnică. De aceea, conducerea oraşului Lübeck şi şeful Ordinului teutonic din Prusia s-au oferit ca mediatori. Printr-un tratat încheiat la Lindholm (1395), Albrecht de Mecklenburg a fost convins să renunţe la tronul Suediei, rămînînd doar cu Stockholmul. Abilitatea politică a Margaretei s-a exercitat cu succes în exploatarea victoriilor militare şi în consolidarea politică a ei şi a dinastiei daneze. Pentru aceasta a indicat ca succesor pe nepotul său, Erik de Pomerania, după care a făcut în aşa fel ca, la 20 iulie 1397, el să fie ales rege al Danemarcei, Norvegiei şi Suediei.

Prin realizarea Uniunii de la Kalmar, Riksdagurile (dietele) celor trei regate, acceptau, într-un document semnat, să pună bazele statutului viitor al Scandinaviei. Vag şi incomplet, acest document a fost foarte mult discutat, nu numai de cei care aveau să-l respecte sau să-l încalce, dar şi de istoricii din cele trei ţări, fiecare dîndu-i interpretări diferite. Unii l-au apreciat doar ca pe o schiţă a unei constituţii ce trebuia să fie acordată celor trei regate. Alţii au susţinut că era vorba de recunoaşterea unei uniuni personale cu valabilitate cît va trăi Erik de Pomerania. Un istoric suedez, adept al unităţii scandinave, l-a privit ca pe un document care „exprimă o idee genială, totodată unificatoare şi dreaptă". Alţii au remarcat că, chiar şi din punctul de vedere al formei, nu numai al conţinutului, el dovedeşte grabă, improvizaţie, slabă pregătire juridică şi lipsă de previziune. În chip curios, documentul a fost scris pe hîrtie, şi nu pe pergament, cum se obişnuia pentru actele publice de mare importanţă iar peceţile care în evul mediu reprezentau sau întăreau semnăturile, au fost aplicate direct pe hîrtie, înghesuite unele în altele, greu de identificat. Mai mult decît atît, după cum afirmă istoricul suedez Ingvar Andersson, semnatarii nici „nu aveau calitatea de a reprezenta cele trei regate"; acelaşi istoric conchide: „E evident că nu era vorba de un act de Uniune inatacabil în forma sa".

Şi, desigur, nici în conţinutul său. Clauzele Uniunii erau vagi şi incomplete. Se hotăra ca aceste trei ţări să aibă un singur rege, fără a se specifica anume care fiu al acestui rege putea fi urmaş legitim. Uniunea se propunea ca un mijloc de apărare împotriva duşmanilor comuni. Semnatarii au privit-o ca pe un act cu caracter provizoriu, pentru că nici măcar documentul, care trebuia s-o facă eternă, n-a fost redactat vreodată în forma lui defi-

nitivă. De altfel, ținîndu-se seama de condițiile specifice evului mediu, de tendințele centrifuge, anarhice, ale marilor feudali, acest fapt nici nu era posibil. Oricum, domnia Margaretei Waldemarsdotter și Uniunea de la Kalmar au însemnat o dominație a Danemarcei și a reginei ei asupra întregii Scandinavii. Danezii, la acea vreme cei mai evoluați și mai activi dintre nordici, „uriașii" din ramura vikingilor, controlau, în fapt, toată Peninsula Scandinavă locuită pe atunci și beneficiau de avantajele unor raporturi bune cu orașele hanseatice. Fiecare stat își păstra Riksdagul său, ca și alte forme administrative de autonomie destul de largă.

Ca să-și întărească legăturile dinastice, regina l-a căsătorit pe Erik cu Filippa, fiica regelui Henric IV al Angliei. Căutînd să folosească puterea economică și militară a celor trei regate și mai ales a Suediei, pentru extinderea Danemarcei spre sud, redeschizînd conflictul pentru Schleswig, cu conții de Holstein, Margareta a avut de întîmpinat o opoziție crescîndă din partea nobilimii. După un război greu de trei ani, în care a avut ca adversară și Hansa, Margareta a murit de ciumă, în 1412, în timpul asedierii portului Flensburg. Ridicată în slăvi de unii și urîtă de alții, Margareta Waldemarsdotter a rămas în istoria Europei feudale ca o regină cu mari calități politice.

„...Nu din vanitate, nici din patima puterii..."

Pentru a consolida uniunea dinastică din 1387, regele Erik de Pomerania a profitat de conflictele din interiorul Hansei, a încheiat alianța cu Sigismund de Luxemburg, împăratul Imperiului romano-german, și a smuls Schleswigul de la conții germani de Holstein. În politica lui de extindere a influenței Uniunii, a silit orașul Lübeck, centrul Hansei, să-i recunoască suzeranitatea. Dar aceste sporiri de teritoriu și de influență au lovit interesele multor nobili și ale negustorilor hanseatici. Atîțați de îndemnurile și aurul burgheziei din Hansă, prinții germani au ajutat ducatul Holstein, iar războiul pentru Schleswig a reizbucnit în 1417.

După zece ani de lupte cu sorți incerți, șase puternice orașe hanseatice, în frunte cu Lübeck, Hamburg, Rostock, s-au realiat cu Schleswigul, înfrîngînd flota Uniunii în Strîmtoarea Sund, au prădat coastele scandinave și au jefuit orașul norvegian Bergen. Copenhaga însăși ar fi căzut în mîinile dușmanilor, dacă nu intervenea cu energie regina Filippa în apărarea Capitalei. Încheiat abia în anul 1432, armistițiul s-a transformat într-o pace definitivă în 1435, cînd regele Erik de Pomerania a renunțat la Schleswig și a confirmat solemn toate privilegiile negustorilor hanseatici. Profitînd de situația dificilă a regelui Erik, suedezii au început lupta de desprindere din Uniune. În fruntea ei s-a ridicat Engelbrekt Engelbrektsson, care a organizat o puternică oștire de țărani, înarmați cu topoare, lănci și măciuci.

Un cronicar al vremii, Hermann Körner, îl descria pe Engelbrekt Engelbrektsson în acești termeni: „Un gentilom suedez numit Engelbrekt, om de adîncă înțelepciune și cu multe bogății, s-a ridicat împotriva regelui Erik, nevoind să accepte nedreptățile intolerabile la care erau supuși cavalerii, burghezii, țăranii și întregul popor suedez, din partea judecătorilor și a căpitanilor danezi ai regelui Erik... Nu din vanitate, nici din patima puterii, a început Engelbrekt războiul, ci din compasiune pentru cei nenorociți". În istoria Suediei, conducătorul mișcării împotriva principiilor de la Kalmar a jucat rolul Jeannei d'Arc împotriva feudalilor englezi și al lui Huss și Žižka pentru eliberarea Boemiei.

Între 1431 și 1435, Engelbrekt Engelbrektsson a reușit să controleze o bună parte din teritoriul suedez. Aliat cu Carol Knutsson, reprezentant al marii aristocrații, în iarna anului 1436 Engelbrekt a ocupat și Stockholmul. Răzvrătiții atacau castelele, prădau orașele, își împărțeau averile tuturor celor bogați, fără a ține seama dacă erau danezi sau suedezi. Temîndu-se că Suedia va deveni teatrul unui sîngeros război social, că va fi cuprinsă de „focul răului și al dezolării", aristocrația și înaltul cler suedez l-au acuzat pe Engelbrektsson și pe țăranii lui de „hussitism". În urma uneltirilor nobilimii în frunte cu Carol Knutsson, fostul aliat, în anul 1436, Engelbrekt Engelbrektsson și ajutorul lui, Erik Puke, au fost asasinați. Rămasă fără conducător, armata de țărani s-a destrămat curînd, fiind nimicită de armatele nobilimii.

Uniunea nu mai poate fi salvată

Prin ajutorul dat împotriva mișcărilor cu caracter popular, regele Erik, eliberat de războiul împotriva Hansei și Schleswigului a atras nobilimea suedeză. La rîndul ei, ea l-a ajutat în lupta politică și militară de menținere a Uniunii de la Kalmar, devenită un sprijin al aristocrației împotriva țărănimii. Pentru a fi recunoscut rege, Erik și-a retras administrația daneză, rezervînd principalele funcții publice aristocrației suedeze. În anul 1436, ținîndu-se seama de modificările practice survenite, Uniunea de la Kalmar era din nou proclamată. Regele făgăduia autonomia Suediei și Norvegiei, problemele externe urmînd a fi hotărîte de Dietele reunite ale celor trei state. Cum contribuise la stăvilirea răscoalelor țărănești, Carol Knutsson s-a proclamat, în numele lui Erik de Pomerania, administrator al regatului Suediei. Toate aceste conflicte și frămîntări au diminuat autoritatea regelui Erik asupra Suediei; în același timp, Knutsson lucra insistent împotriva Uniunii de la Kalmar. Războaiele, politica despotică, numeroasele conflicte cu marea aristocrație, propaganda îm-

(Continuare în p. 45)

ȚĂRANII CANTOANELOR ÎNFRUNTĂ PE FEUDALII IMPERIULUI

VICTOR IONESCU

Așa cum se prezintă astăzi, Elveția (Confederația Helvetică) este creația politică a cîtorva veacuri de luptă pentru existență a unui popor constituit din mai multe elemente etnice, dar unit prin aspirația sa către libertate. Țară muntoasă cu altitudini medii de 1 300 metri, ea este situată în zona marilor trecători alpine. Deosebita lor însemnătate politico-economică a făcut ca, în tot cursul evului mediu, locuitorii acestei regiuni să fie nevoiți să-și afirme cu arma în mînă dreptul la libertate în fața expansionismului Habsburgilor. Tocmai acest pericol extern a dus la formarea, lărgirea și consolidarea Confederației Helvetice, proces început în veacul XIII și încheiat în 1499.

O rapidă privire asupra trecutului acestei zone arată că aici civilizația a apărut și a înflorit de timpuriu — localitatea La Thène, care a dat numele unei culturi primitive (secolul V î.e.n. - sec. I e.n.), este pe pămînt elvețian. În sec. II î.e.n., pe acest teritoriu s-au așezat triburile helveților, supuse un veac mai tîrziu de Cezar. În sec. V e.n., zonele țării unde azi se vorbește germana au fost ocupate de alamani, iar cele de limbă franceză, de burgunzi. Ulterior, ținutul a fost înglobat în statul franc, trecînd apoi, în 1032, în componența Imperiului romano-german.

Din acea perioadă a început și ascensiunea economico-socială a helveților. Datorită marilor drumuri comerciale ce treceau pe aici, această ascensiune a dus la fondarea unor orașe ca Fribourg (1178), Berna (1191), Thun și Bugdorf; totodată, s-au dezvoltat și anticele localități Basel. Geneva și Nyon.

Sus: stemele celor 22 cantoane ale Elveției, așa cum apar pe o hartă din secolul XIX

Bătălia de la Dornack, încheiată cu victoria elvețienilor (detaliu)

Același sec. XII a adus orașelor Basel și Zürich consacrarea ca importante piețe comerciale, pentru ca veacul următor să consfințească primele libertăți comunale: Basel le-a căpătat în 1264, Saint Gall în 1272, Soleure în 1280.

Originea confederației trebuie căutată însă nu în această însemnată dezvoltare urbană, ci în alianța primară a unor comunități țărănești. Căci, pe lîngă comerț și meșteșuguri (produse textile mai ales), temelia economică a societății o formau valorificarea bogatelor resurse lemnoase și creșterea vitelor. Aceste două ocupații impunînd o activitate comună, crearea în zonele respective a unor grupuri umane omogene, a unor comunități țărănești, a fost un lucru firesc.

Morgarten: botezul focului

În chiar inima țării se află patru văi, cu un centru și un debușeu comun: Lacul celor patru cantoane. În fiecare vale s-a format cîte un canton: Uri, Schwytz, Obwalden și Nidwalden (ultimele două reunite, în 1293, sub numele de Unterwalden). În general sărace, văile respective formau însă în ansamblu, un nod geografic important, controlînd căile comerciale și militare spre Italia. Cum această țară era parte a Imperiului romano-german, regiunea „cantoanelor forestiere" (Waldstätten), cum li se spunea, a căpătat o importanță deosebită în ochii puternicei familii feudale vecine a Habsburgilor[1], care își afirma încă de pe atunci marile pretenții politice. Or, în lupta pentru accesul la tronul imperial, Habsburgii aveau nevoie de cît mai multe „argumente" militare și economice, unul dintre ele, și nu cel de pe urmă, fiind controlul asupra căilor spre Italia, pe care împărații puteau să ajungă în partea sudică a statului lor.

În intenția de a supune pe țăranii celor patru cantoane, Habsburgii au pornit de la jurisdicția care, din 1173, le acorda anumite drepturi în Schwytz și de la unele proprietăți funciare din Nidwalden și Obwalden. În fața acestei amenințări, elvețienii au apelat la împărații din dinastia Hohenstaufen, adversari ai Habsburgilor, care domneau pe atunci pe tronul Imperiului romano-german. Și astfel, în 1231, prin decizia lui Frederic II de Hohenstaufen (1212-1250), cantonul Uri a dobîndit autonomia în cadrul imperiului, același drept fiind acordat și cantonului Schwytz în 1240. În 1273, pe tronul cezarilor germani a ajuns un Habsburg, Rudolf I. Preocupat însă în primul rînd de înzestrarea familiei sale, el a acordat mai puțină atenție elvețienilor, consacrîndu-se acaparării altor teritorii. Astfel, în 1276-1278, el a cucerit de la Otokar II, regele Boemiei, Austria, Stiria, Carintia și Craina, pe care le-a dat ca feude fiilor săi.

Cu toată „nepăsarea" sa față de „cantoanele forestiere", Rudolf I rămînea totuși un Habsburg, cu atît mai periculos, cu cît era și împărat, cantoanele depinzînd deci chiar de el. Prevăzătoare, trei dintre ele — Uri, Schwytz și Nidwalden — au încheiat, la 1 august 1291, un tratat de alianță, de fapt un pact de asistență mutuală completă, în interiorul și în afara văilor „cu toate puterile și eforturile de care [cantoanele] sînt capabile". Dintre prevederile tratatului sînt de notat: neacceptarea judecătorilor străini, arbitrarea eventualelor neînțelegeri, asistență în urmărirea, prinderea și pedepsirea răufăcătorilor etc. Fără să facă vreo aluzie la libertatea politică, părțile menționau hotărîrea lor de a da toată ascultarea seniorilor. Aparent și formal, Tratatul din 1291, considerat ca actul de întemeiere a Confederației Helvetice (1 august a fost proclamată zi națională), nu a fost deci o cartă a libertății, a independenței. Dar prevederile sale și durata pentru care a fost încheiat — alianța a fost declarată veșnică — au făcut din acest act o bază de solidaritate ce avea să pregătească atît libertatea, cît și unitatea politică a tuturor cantoanelor elveține. În sfîrșit, deși nu a fost îndreptat pe față împotriva Habsburgilor, sensul real al tratatului a fost dezvăluit de faptul că, imediat după încheierea lui, semnatarii s-au alăturat unei mari ligi care contesta unui Habsburg, Albert, pretențiile asupra unor teritorii din regiunea mărginită de Munții Alpi și Jura.

Noi pași pe calea întăririi confederației i-au constituit fuziunea Nidwaldenului cu Obwalden (1293), iar după un an, convocarea primei adunări a delegaților cantoanelor, la Schwytz. În perioada următoare, confederația a beneficiat de pe urma atitudinii antihabsburgice a împăratului Henric VII de Luxemburg. Începutul domniei acestuia, în anul 1308, a însemnat eliminarea, pentru un timp, a Habsburgilor de la conducerea imperiului. Henric VII de Luxemburg a abolit toate drepturile senioriale deținute de Habsburgi în cele patru văi.

Aceștia n-au înțeles însă să renunțe la ideea acaparării teritoriilor elveține. Astfel, în 1315, Leopold de Austria a inițiat o expediție împotriva cantoanelor. La 15 noiembrie același an, oastea țărănească a confederaților a înfruntat, pentru întîia oară, cavaleria habsburgică în defileul Morgarten, obținînd o victorie strălucită: surprinși în defileu și avînd retragerea tăiată, invadatorii au fost nimiciți (exact cu 15 ani mai tîrziu, în noiembrie 1330, Basarab I, întemeietor și domn al Țării Românești, va zdrobi în același mod, la Posada, cavaleria lui Carol Robert al Ungariei).

Morgarten a fost pentru Confederația Helvetică un adevărat botez al focului.

Ca urșii și mistreții de pe armoarii

La 9 decembrie 1315, cantoanele au reînnoit, la Brunen, alianța lor îndreptată de data aceasta făți contra Habsburgilor. Actul a fost redactat nu în latină, ca acela din 1291, ci în germană, conținînd în plus clauza ca nici un

[1] Castelul strămoșesc al Habsburgilor se află în actualul canton elvețian Aargau. Acolo s-a născut, în 1218, și adevăratul fondator al dinastiei, Rudolf I, care avea să urce pe tronul Imperiului romano-german. Vezi **Magazin istoric**, nr. 8/1971.

confederat să nu poată încheia alianțe separate fără aprobarea celorlalți. Se mai stabilea că, periodic, toți cetățenii cantoanelor trebuiau să presteze un jurămînt de credință acestui acord. Ei deveneau astfel **eidgenossen,** tovarăși legați prin jurămînt. Cîteva luni mai tîrziu, împăratul german Ludovic IV de Bavaria, elogiind fidelitatea elvețienilor, le-a reconfirmat toate libertățile acordate de predecesorii săi.

După lupta de la Morgarten, confederația a crescut de la trei la opt cantoane, tot atunci apărînd denumirea Elveția (Swiz, Schweinz), care în documente austriace din 1330 desemna Uniunea cantoanelor. Primele care s-au alăturat confederației celor trei cantoane inițiale au fost orașele (cu teritoriile din jur) Lucerna și Zürich, acesta din urmă asigurînd ruta comercială Alsacia-Italia. Au urmat cantoanele Zug și Glarus, iar în 1353, Berna, oraș cu un teritoriu aproape egal cu al tuturor celorlalte (Berna avusese încă în 1323 un tratat cu cantoanele inițiale, în baza căruia primise și ajutor militar).

Austria urmărea cu îngrijorare această întărire a elvețienilor (și nu fără motive, deoarece, urmînd exemplul lor, orașele suabe s-au răsculat împotriva Habsburgilor). Mai întîi Lucerna, din motive teritoriale, apoi toată confederația a ridicat armele împotriva Austriei. Ducele Leopold III a învins pe suabi și s-a îndreptat apoi împotriva elvețienilor cu 4 000 cavaleri înzăuați, întîmpinați la Sempach de 1 300 munteni care, după mai multe încercări, au reușit să spargă formația de luptă austriacă și să zdrobească pe adversari (în 1386), Leopold însuși căzînd în bătălie. Un nou atac austriac a avut loc în primăvara lui 1388, aproximativ 6 000 oșteni pătrunzînd în Glarus. Le-au ținut piept doar 600 elvețieni, care, printre baricadele naturale ale zonei accidentate Näfels, au respins cavaleria feudală a Habsburgilor. Efectul real al acestor două victorii s-a reflectat în Pacea pe șapte ani, semnată de austriaci cu elvețienii la 1 aprilie 1389, reînnoită pe 20 ani, în 1394 și pe 50 ani, în 1412.

Așadar, finalul sec. XIV a adus confederației două elemente decisive pentru viitoarele acțiuni privind lărgirea sferei de influență și stăpînirea tuturor trecătorilor: recunoașterea de către Austria și creșterea prestigiului confederației în regiune.

Prima realizare din veacul următor a fost acordul comercial al Glarusului cu grisonii, populația celtică germanizată din sudul Elveției. A urmat apropierea de confederație a viitoarelor cantoane Appenzel și Saint Gall, amplasate chiar la granița cu Austria. În 1411, Appenzel a semnat un acord prin care se obliga să ajute necondiționat pe confederați, în vreme ce aceștia își rezervau dreptul de a acorda sau refuza un eventual ajutor. Saint Gall a obținut un tratat asemănător în 1414. Noi aliați prețioși au fost cîștigați în 1414-1417, prin acordurile încheiate cu comunitățile țărănești libere din Wallis, în sud-vestul țării. În felul acesta, toate drumurile către Italia erau controlate de confederați. În sfîrșit, o conjunctură politică de la începutul sec. XV — conflictul dintre împăratul Sigismund de Luxemburg (1410-1437) și ducele Austriei, Frederic — a prilejuit extinderea confederației spre nord, prin anexarea unei părți a teritoriului Aargau, feudă ereditară a Habsburgilor.

Într-o Europă feudală ce evolua spre absolutism, Elveția a rămas o excepție: singura alianță de orașe și cantoane care rezistase în libertate. Dar în cursul procesului de formare a confederației și de încheiere a unor alianțe, odată cu adîncirea complexității sistemului politic elvețian, a apărut o diferențiere a membrilor, existînd parteneri egali, minori sau chiar supuși. În aceste condiții, existența unor neînțelegeri nu trebuie să mire. Astfel, în 1436-1440 a avut loc un conflict teritorial între Zürich și Schwytz. Zürich a cerut ajutorul Imperiului romano-german. Neputincios pe plan militar, împăratul Frederic III (1440-1493) a apelat la rîndul său la francezi. Delfinul Ludovic (viitorul Ludovic XI[1]) a pătruns în Elveția cu 20 000 mercenari, cărora confederații au izbutit să le opună cam 2 000 luptători. Numeroșii și experimentații mercenari au obținut victoria la Saint Jacques (în 1444), dar cu prețul vieții a 8 000 soldați. Prea puțin interesat să continue o campanie atît de dificilă, Ludovic s-a mulțumit cu despresurarea Zürichului. În 1446, cantonul rebel și-a reluat locul în confederație.

Pentru elvețieni, cel mai important rezultat al acestui război a fost legea militară potrivit căreia toți bărbații de la 16 la 60 ani erau considerați mobilizați permanent. În plus, prin intermediul francezilor, ei s-au făcut cunoscuți Europei ca războinici de cea mai înaltă clasă. „Sînt — scria în 1504 alsacianul Wimpheling — mîndri și orgolioși, întotdeauna gata de luptă, într-un cuvînt adevărate fiare, ca urșii și mistreții de pe armoariile cantoanelor lor"

Burgunzii și, din nou, Habsburgii

Odată cu soluționarea conflictului intern, cele opt cantoane au intrat în faza decisivă a luptei lor pentru independență. Se disting în această perioadă două etape: una burgundă și alta austriacă.

Prima a debutat în 1468, cînd ducele Sigismund III de Austria, avînd de rezolvat grave probleme financiare, a cedat lui Carol Temerarul, ducele Burgundiei, posesiunile sale din Alsacia și din Pădurea Neagră. Unele dintre acestea, ca orașul Mulhouse, se aflau sub protecția confederaților. Elvețienii erau însă timorați de posibilitatea unui conflict simultan cu Austria și Burgundia, fapt sesizat de abilul diplomat Ludovic XI al Franței. Interesat în neutralizarea lui Carol Temerarul, marele vasal care se opunea operei sale de centralizare, Ludovic XI a mediat între Austria și cantoane o pace veșnică, semnată în 1474, după care, în același an, a propus Dietei de la Lucerna, un tratat de alianță antiburgundă

[1] Vezi **Magazin istoric,** nr. 10/1976.

prin care se angaja să dea confederaților 20 000 livre anual și ajutor armat sau 80 000 livre în cazul cînd aceștia luptau singuri. Elveții au acceptat alianța și au semnat actul la Feldkirch, în octombrie 1474, declarînd îndată după aceea război Burgundiei și ocupînd teritoriul Vaud. În aceeași lună, alsacienii s-au răsculat împotriva stăpînitorilor burgunzi.

Strălucita și excelent înarmata oaste burgundă, în frunte cu însuși Carol Temerarul, a reprimat mai întîi insurecția alsaciană, îndreptîndu-se apoi împotriva elveților. La 2 martie 1476, 20 000 burgunzi au înfruntat, la Grandson, 18 000 confederați. Bravura și dîrzenia elveților l-au determinat pe Carol să ordone o retragere tactică a artileriei sale; dar manevra a fost prost înțeleasă de propria-i pedestrime, care a luat-o drept un semn de înfrîngere. Și astfel burgunzii au fugit pur și simplu, abandonînd chiar tabăra și tezaurul ducal. Temerarul a revenit, încă în aceeași primăvară, pentru a-și lua revanșa. La 21 iunie 1476, oastea sa a fost însă realmente zdrobită la Morat. Această luptă a transformat Burgundia dintr-o putere vest-europeană de temut într-una neglijabilă.

Cu ultimii 10 000 oameni, Carol a reînceput supunerea alsacienilor. Dar în ianuarie 1477, lîngă Nancy, el a fost învins de insurgenții sprijiniți de 8 000 elvețieni. În luptă a căzut nu numai puterea burgundă ci și ducele care luptase vitejește (un ecou al acestor victorii ale elveților, dovadă a prestigiului lor militar, a fost propunerea de alianță antihabsburgică făcută confederației, în 1479, de Matei Corvin).

Așa a luat sfîrșit etapa burgundă a luptei elveților pentru libertate, de fapt un preludiu al unei noi confruntări cu Habsburgii, instalați între timp definitiv pe tronul Imperiului romano-german.

În Dieta imperială de la Worms (1495), Maximilian I (1493-1519), urmărind să întărească puterea centrală, a hotărît între altele, supunerea mai strînsă a orașelor Mulhouse, Rottweil, Constanța și a regiunii grisonilor. Cum însă orașele respective și grisonii erau aliați ai cantoanelor, conflictul se contura inevitabil, în ciuda păcii veșnice în vigoare între cele două părți. În decursul unui singur an — 1499 — au avut loc mai multe lupte (la Hardt, Bruderholz, Frastanz, Calven, Dornack), toate soldate cu victorii ale elveților. La 22 septembrie 1499, la Basel s-a încheiat o nouă pace austro-helvetă, prin care separarea confederației de imperiu a devenit un fapt împlinit. Casa de Habsburg a păstrat doar o suzeranitate nominală asupra unei zone limitate din imediata apropiere a frontierei sale. Recunoscînd că elveții nu-i mai datorau omagiu, Maximilian a acceptat, de fapt, independența pe care, de drept, cantoanele aveau s-o capete în urma Păcii westfalice (1648)[1].

Ca realitate politică europeană de necontestat, Elveția există însă din 1499, anul recunoașterii **de facto** a independenței sale.

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 4/1976.

UNIUNEA DE LA KALMAR

(Urmare din p. 41)

potriva danezilor, care se voiau stăpîni în Uniune, toate au făcut din Erik de Pomerania un rege nepopular nu numai în rîndul nobilimii suedeze, ci și al celei daneze, care, în 1439, l-a detronat.

În locul lui a fost ales Christof de Bavaria, fiul palatinului Johann de Bavaria, deci tot un german ca și Erik de Pomerania. După numeroase conflicte cu Carol Knutsson, Christof s-a încoronat, în 1440, ca rege al Danemarcei, în anul următor, al Suediei, iar în 1442 și al Norvegiei. Dar toate aceste lupte epuizante ca și neîntreruptele eforturi pentru păstrarea Uniunii de la Kalmar nu au putut curma procesul ei de destrămare. Contribuiau la acest fapt, pe de o parte, războaiele civile, pe de alta, germanizarea Curții daneze, ceea ce jignea demnitatea aristocrației din toate cele trei țări. Urmărind să aibă aliați în păstrarea Uniunii, deși își dorea regi „naționali", aristocrația daneză a fost nevoită să suporte regi germani: după Erik de Pomerania pe Christof de Bavaria, iar cînd și acesta s-a stins (1448), la sfîrșitul unei perioade de tulburări interne, pe Christian de Oldenburg.

În timpul interregnului, Carol Knutsson, care se retrăsese în Finlanda, s-a întors în Suedia și, cu toată împotrivirea familiilor Vasa și Oxenstierna[1], s-a încoronat ca rege sub numele de Carol VIII. Între timp, nobilimea norvegiană l-a recunoscut și ea drept rege pe Christian de Oldenburg (1450). Knutsson a fost alungat din Suedia, iar Christian, ajutat de arhiepiscopul de Uppsala, s-a încoronat și la Stockholm.

Uniunea de la Kalmar nu se mai putea menține decît prin forța armelor. Poziția puterii regale față de aristocrația daneză, suedeză și norvegiană a slăbit, obligațiile militare ale acesteia devenind din ce în ce mai reduse, privilegiile personale căpătînd tot mai mult un caracter ereditar. Riksdagul și-a sporit atribuțiile, ajungînd ca, după alegerea lui Christof de Bavaria, să reprezinte autoritatea principală în stat. Întărirea puterii politice a nobilimii și a clerului a mers paralel nu numai cu slăbirea puterii regale, ci și cu acapararea pămînturilor și aservirea țărănimii. Drept urmare, țăranii au reluat de mai multe ori răscoalele antifeudale, făcînd din Engelbrekt Engelbrektsson nu personaj de legendă.

Norvegia avea să rămînă unită cu Suedia, prin regi, pînă în 1814, dar Uniunea scandinavă de la Kalmar, după șase decenii de zbuciumată existență, a fost definitiv abandonată. A rămas doar ca un moment al istoriei țărilor scandinave în epoca feudală: un moment al anarhiei feudale și al încercărilor monarhilor de a-și extinde, întări și centraliza puterea.

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 3/1976.

MEMORIA INDEPENDENȚEI

Magazin istoric **va împlini, în curînd, zece ani de activitate. În bilanțul nostru se înscriu și concursurile organizate de revistă, fiecare dintre ele dovedindu-se un apreciat prilej de manifestare a pasiunii pentru istorie pe care o au cititorii și, în același timp, de afirmare a interesului lor mereu viu față de trecutul istoric al patriei noastre, ca și față de marile pagini ale istoriei universale.**

De această dată, concursul va avea drept subiect centenarul Independenței. Prilej de rememorare, deci, și pe această cale a unor momente de seamă din multimilenara luptă a poporului nostru pentru păstrarea independenței și ființei sale naționale, pentru afirmarea aspirațiilor sale de libertate și dreptate, de progres și civilizație.

Un concurs cu 100 întrebări, **pentru că 100 ani s-au scurs de la memorabilul eveniment, care a marcat cucerirea absolută a independenței României și care va fi sărbătorit de întregul popor; 100 întrebări ce vor fi formulate din numerele apărute în toți cei zece ani de existență a revistei, pentru că, în toți acești ani,** Magazin istoric **s-a străduit să releve lupta dusă de poporul nostru de-a lungul mileniilor pentru a-și păstra glia și limba strămoșească, pentru apărarea independenței, unității și libertății sale.**

Și acum, iată modalitatea de desfășurare a concursului.

Cele 100 întrebări — texte și imagini — vor fi grupate în cinci serii, a cîte 20, care vor apărea în numerele 1-5/1977. Răspunsurile, foarte concise, indicînd numai elementele cerute de întrebare, fără nici un adaos, **scrise de preferință pe o singură față a foii de hîrtie,** împreună cu taloanele respective, se vor trimite — toate în același plic — pe următoarea adresă: **revista** Magazin istoric, **căsuța poștală 702, București, cu mențiunea** pentru concurs. **Termen ultim de expediere** 25 iunie a.c., **data poștei. Răspunsurile trimise după această dată nu vor mai fi luate în considerare.**

În eventualitatea că numărul participanților care au dat răspunsuri exacte la toate cele 100 întrebări va depăși numărul premiilor, desemnarea cîștigătorilor se va face, ca și în trecut, prin tragere la sorți.

Precizăm, încă odată, că întrebările vor fi alcătuite numai pe baza articolelor cuprinse în revistă, în toți cei zece ani de apariție. Pentru a veni în sprijinul concurenților vom menționa, la sfîrșitul fiecărei întrebări, anul de apariție a numărului de revistă în care se află articolele și imaginile pe baza cărora au fost formulate întrebările.

Cu aceasta, urăm participanților mult succes.

Redacția va acorda cîștigătorilor concursului 200 premii.

Premiul I	— *două casetofoane M.K.-122*
Premiul II	— *două excursii organizate prin O.N.T. avînd ca traseu Turul R.S.R.*
Premiul III	— *două excursii O.N.T. „Circuitul marilor trecători"*
Premiul IV	— *patru excursii cu itinerarul „Orașele medievale din Transilvania"*
Premiul V	— *cinci ceasuri POLIOT*
Premiul VI	— *cinci radiotranzistoare ALFA-2*
Premiul VII	— *zece aparate foto SMENA*
Premiul VIII	— *zece mape Diplomat*
Premiul IX	— *zece stilouri HERO*
Premiul X	— *douăzeci mape P.C.V.*
Premiul XI	— *65 abonamente pe un an la* **Magazin istoric**
Premiul XII	— *65 abonamente pe șase luni la* **Magazin istoric**

Prima serie de 20 întrebări

1. „Armata moldovenească (compusă din 40 000 oameni, țărani simpli care fuseseră luați aproape direct de la plug [...]), deși mult mai slabă decît cea turcească, a zdrobit-o complet".
   La ce bătălie dusă de români pentru apărarea pămîntului lor se referă Karl Marx prin aceste cuvinte și cînd a avut ea loc? (1975)

2. Capitulațiile, tratate fundamentale între țările române și Poarta otomană, au statuat relațiile speciale dintre Imperiul otoman și provinciile românești, care și-au păstrat autonomia de-a lungul veacurilor.
   Numiți voievodul din Țara Românească care a încheiat prima capitulație și indicați anul în care a avut loc acest eveniment. (1975)

3. Columna lui Traian, operă de certă măiestrie artistică constituie o veritabilă „cronică în piatră" a luptei pentru libertate a dacilor.
   În cîte scene este înfățișată epopeica rezistență a locuitorilor Daciei, pentru apărarea independenței lor? (1967)

4. Considerînd dobîndirea independenței absolute a României ca o etapă dintr-o succesiune de momente importante a neatîrnării țării, el spunea: „Independența, departe de a fi meritul actualei generații, e suma vieții noastre istorice".
   Numele autorului acestei strălucite definiții. (1975)

5. Cu aproape trei decenii înaintea proclamării independenței absolute a României, Mihail Kogălniceanu scria într-un important document al revoluției de la 1848: „Cel mai sfînt din aceste drituri este neatîrnarea noastră din lăuntru, și, prin urmare, autonomia..."

Despre ce document este vorba? (1970)

6. „Am înăbușit în fundul inimilor noastre amintirea tuturor suferințelor clasei noastre, pentru a nu lua în seamă acum decît suferințele țării întregi. Cu toate acestea nimeni să nu se gîndească a tălmăci tăcerea noastră ca o dovadă că sîntem mulțumiți de starea noastră lăuntrică de acum. Noi ne gîndim înainte de toate, cu o grijă nesfîrșită, ca și voi toți, să apărăm autonomia patriei noastre obștești". Aceste cuvinte de o înaltă demnitate au fost exprimate în Adunările ad-hoc.
De către cine? (1975)

7. Referindu-se la bătălia de la Plevna, două ziare europene scriau: „Soldații români s-au condus cu o bravură demnă de cele mai bune elogii"; „intrați în luptă, românii au dat dovadă de o vitejie unică".
Indicați numele celor două publicații. (1967)

8. „Românii se luptă astăzi cu eroism pe țărmul Dunării, pentru independența lor; îmi pare că este bine a face să se audă aplaudare, din partea capitalei vechii lumi și a Italiei întregi, îndreptată valoroaselor noastre rude".
Cu aceste cuvinte saluta o mare personalitate a poporului italian începutul războiului de independență.
Despre cine este vorba? (1967)

9. „Mă întorc la țara mea, ca să fiu cu totul al ei [...] ca să admir în voie **vitejia îndîrjită** a tinerei noastre armate". Aceste rînduri au fost scrise în 1877 de un mare poet român.
Numele acestui poet? (1971)

10. „Libertate și independență națională este deviza noastră". Sînt cuvintele rostite de unul dintre proeminenții conducători ai revoluției de la 1848 din Transilvania.
Despre cine este vorba? (1968)

11. Dorobanții — infanteria din timpul războiului de independență — sînt un vechi corp de oaste românesc.
Cînd sînt menționați pentru întîia oară? (1971)

12. Plevna, locul glorioaselor bătălii din 1877 a mai fost, în decursul istoriei, teren al luptei antiotomane a poporului român. Pornind din ordinul lui Mihai în urmărirea lui Hasan-pașa, Baba Novac a repurtat aici o importantă victorie.
Cînd? (1975)

13. Istoria patriei oferă numeroase exemple de eroi care, din generație în generație, s-au distins în lupta pentru libertatea patriei. Între ei și membrii acestei familii: tatăl — participant la revoluția din 1848, fiul — distins în războiul de independență, nepotul — în primul război mondial, strănepoții — în războiul antifascist.
Despre ce familie este vorba? (1972)

14. Dintre toate popoarele Traciei ne spune un ilustru istoric al antichității, geții au fost singurii care s-au împotrivit regelui Darius îndreptățind reputația de care se bucurau, de a fi cei mai drepți și mai viteji dintre traci.
Numele acestui istoric? (1972)

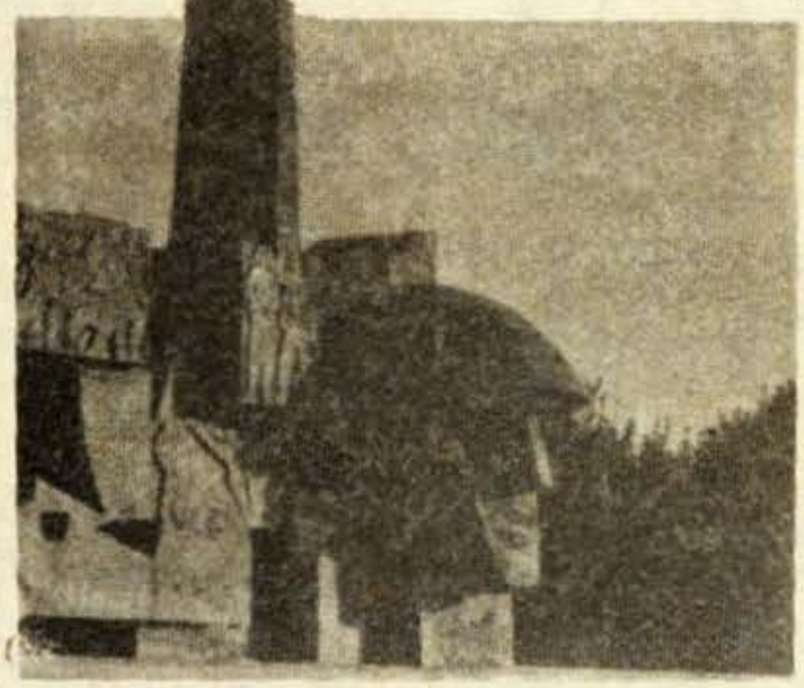

15. Operă a sculptorului Vida Geza, monumentul a cărui imagine o aveți în față rememorează un moment istoric al luptei armatei române în cel de-al doilea război mondial: eliberarea ultimei porțiuni din teritoriul românesc.
Puteți menționa orașul în care a fost ridicat? (1967)

16. De bătălia din imagine se leagă un moment de largă semnificație în istoria țării: consacrarea statului feudal independent Țara Românească.
Unde și cînd a avut loc această bătălie? (1970)

17. Două tablouri — același eveniment. Autorii lor, pictorii C. Lecca și, respectiv, Stoica.
Puteți spune despre ce eveniment este vorba? (1968)

18. Într-un important document epigrafic al antichității, acordat lui Acornion din Dionysopolis, despre această personalitate a lumii geto-dace, făuritoare a unui mare și puternic stat, se spune că era „cel dintîi și cel mai mare dintre regii din Tracia".
L-ați recunoscut? (1976)

(Continuare în p. 63)

Cutremurătoarea istorie a comerțului cu sclavi

OAMENI SCHIMBAȚI PE FIER SAU DANTELĂ

ROBERT CORNEVIN

Un capitol cutremurător în istoria omenirii: comerțul cu oameni. Pe țărmul răsăritean al Africii, el a fost practicat din primele secole ale erei noastre, robii negri fiind foarte apreciați și bine plătiți pe piețele asiatice. Cu acest comerț se ocupau pe atunci negustori din India, care aduceau în Africa țesături, primind în schimb aur și robi. Odată cu pătrunderea europenilor pe continentul african, la începutul sec. XV, negoțul cu oameni s-a extins, cuprinzînd mai ales litoralul apusean. În același secol, Africa s-a transformat, după cum spune Karl Marx, într-un vast cîmp de vînătoare de negri.

Fragmentul pe care îl reproducem[1] din lucrarea Histoire de l'Afrique **(„Istoria Africii"), Paris, 1966, cuprinde un succint istoric al comerțului cu sclavi din veacurile XV-XVIII.**

Autorul lucrării, Robert Cornevin, doctor în litere, director al Centrului de studii și documentare asupra Africii, este un reputat istoric al țărilor africane. Așa cum își previne el însuși cititorii, relatarea nu este scutită de lacune, statisticile fiind incomplete și adesea contradictorii, iar din această cauză unele afirmații pot fi contestate. Drama milioanelor de africani hăituiți, vînați, vînduți, schingiuiți, nu se dezvăluie nemijlocit din expunerea lui R. Cornevin. Autorul se mulțumește s-o sugereze doar, printr-o sobră citare a unor date. După cum nu insistă nici asupra unui aspect deloc neglijabil al negoțului cu robi și anume consecințele lui psihologice asupra colectivităților africane, aspect subliniat de istoricul negru Joseph Ki-Zerbo, cînd spune, în cartea sa Le monde africain noir **(„Lumea Africii negre"), că „șocul psihologic pricinuit de comerțul cu sclavi a făcut ca spaima să devină o dimensiune a sufletului negrilor".**

[1] Titlul fragmentului aparține redacției **Magazin istoric**. Pentru date despre Africa neagră vezi și **Magazin istoric**, nr. 4/1967, 2/1968, 1/1973, 7/1974 etc.

Sclavia și comerțul cu sclavi au fost subiecte studiate cu atîta pasiune mai ales în cursul mișcărilor aboliționiste, încît urmările acestui negoț asupra colectivităților africane au ajuns să nu fie privite niciodată din punctul de vedere african ci, în funcție de practicile rasiste, inumane, ale europenilor.

De la începuturile lui și pînă în pragul sec. XVII, acest fel de comerț a fost monopolul portughezilor, care aprovizionau Insulele Capului Verde și Sao Thomé, Brazilia, dar și posesiunile spaniole Cuba și Hispaniola (Haiti). În sec. XVII, monopolul a fost preluat, pentru zonele Oceanului Atlantic, de către olandezi, care au căpătat, însă, foarte curînd, concurenți serioși: englezii și francezii.

După ce normanzii lui Jean de Béthencourt[1] s-au instalat în Insulele Canare, în primii ani ai sec. XV, ei au transportat în Spania cîteva zeci de băștinași, guanci. Primii negri au fost însă aduși în Europa de către Antonio Gonzalès. Revenind dintr-o călătorie la Capul Blanc, unde dusese mauri capturați de el, Gonzalès căpătase în schimbul lor zece negri și pulbere de aur. Mai tîrziu, în a doua jumătate a sec. XV, în Portugalia erau trimiși anual aproximativ o mie de sclavi (după datele citate de James Duffy, autorul volumului **Portuguese Africa** — „Africa portugheză"). Numărul negrilor debarcați în porturile Portugaliei creștea pe măsură ce navigatorii acestei țări înaintau de-a lungul coastelor africane.

Începînd cu anul 1469, Fernao Gomès, negustor de vază din Lisabona, a primit din partea regelui său monopolul acestui comerț, care a devenit în scurt timp un trafic dintre cele mai rentabile, după cum nota, în 1480, flamandul Eustache de la Fosse.

Descoperirea Americii și nevoia de mînă de lucru au avut ca rezultat imediat importul de sclavi negri. Oficializat la 12 ianuarie 1510, în cursul aceluiași an la Hispaniola (Haiti) au sosit primele contingente; două decenii mai tîrziu primii africani-robi au fost debarcați în Cuba.

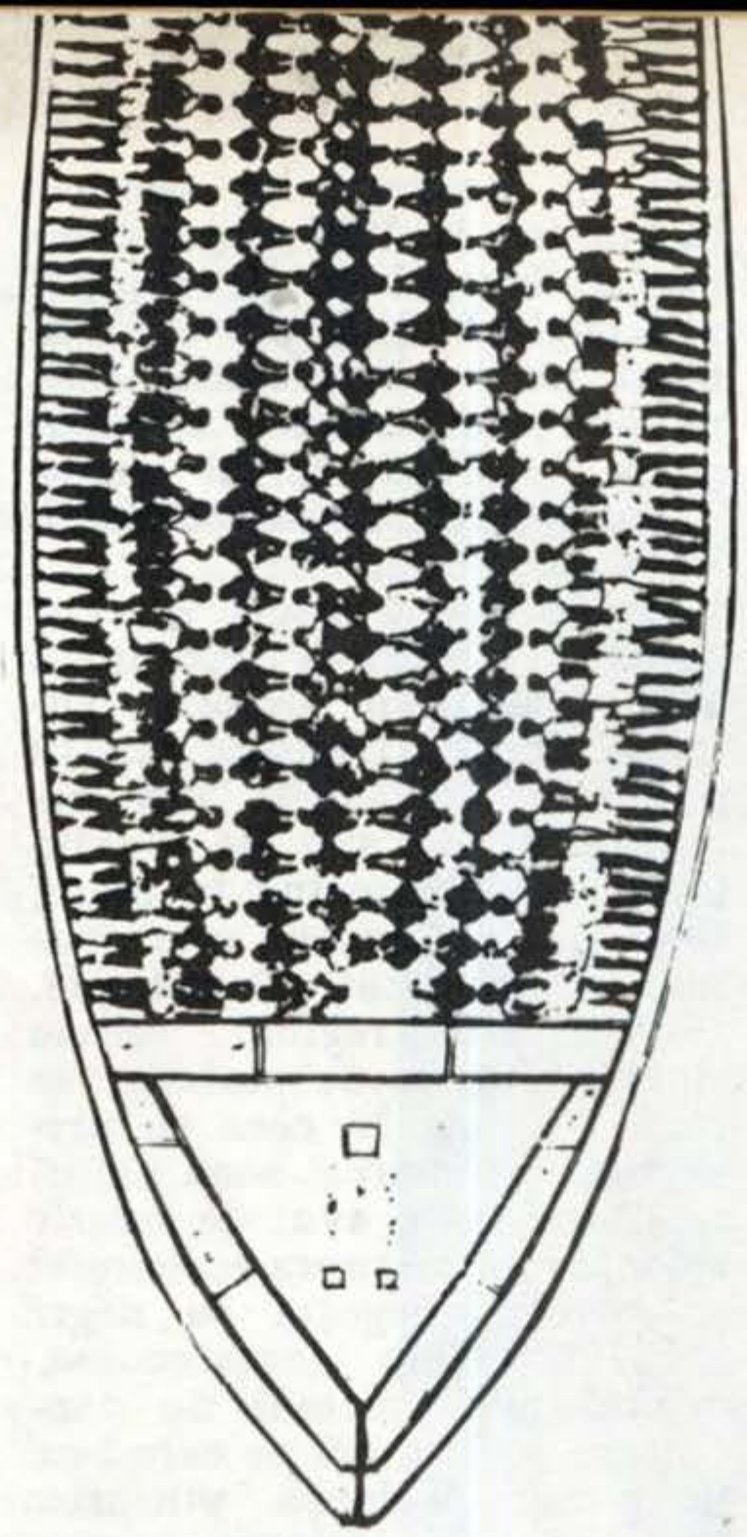

Înghesuiți pînă la sufocare în calele navelor, lipsiți de cele mai elementare condiții de igienă, mulți sclavi mureau în timpul transportului. Iată cum arăta, privit de sus, un vas încărcat cu sclavi

Am văzut că, după portughezi, acest comerț a început să fie practicat de olandezi și englezi. În 1562, în cursul unei expediții în Sierra Leone, John Hawkins a dat foc unui sat cu 8 000 locuitori, capturînd 250 dintre ei spre a-i vinde în Insula Hispaniola. „Departe de a fi dezonorat — notează istoricul G. Mondani în lucrarea sa **La colonisation anglaise** («Colonizarea engleză») — numele său a devenit popular în Regatul Unit".

În ceea ce-i privește pe francezi, ei au intrat mai tîrziu în competiție. Cînd, în a doua jumătate a sec. XVI, un căpitan normand a expus în piața din Bordeaux negri spre vînzare, Parlamentul a dat o hotărîre (1571) prin care proclama că „Franța, leagănul libertății, nu îngăduie existența sclavilor". Dar din momentul în care a intrat în posesia unor colonii din America (Guadelupa, în 1626, Martinica, în 1635), Franța a recurs și ea, pentru munca pe plantații, la acest gen de mînă de lucru. La 26 august 1670, la cererea lui Colbert, controlor general al Finanțelor, Consiliul de Stat a favorizat sclavia, prin reducerea impozitului pe negoțul cu negri din Guineea.

Edictul din martie 1685 (Franța), cunoscut sub numele de **Codul negru,** a încercat să reglementeze tratamentul sclavilor, considerați „bunuri mobile". Astfel, se interzicea vinderea separată a soțului, soției și copiilor; se defineau obligațiile stăpînilor în ceea ce privește îmbrăcămintea robilor (două haine de pînză pe an) și hrana lor (fie două căni și jumătate de manioc — plantă din care se prepară făină comestibilă — fie cca. 1 kg carne de vită sărată, fie cca. 1,5 kg pește). De asemenea, Codul prevedea ca stăpînii care și-ar fi ucis sclavii să fie considerați criminali și „pedepsiți potrivit atrocității împrejurărilor". Extrem de grave erau însă pedepsele prevăzute pentru delictele comise de robi: moartea — pentru vina de a-și fi lovit stăpînul sau pe vreun membru al familiei sale, moartea — pentru furtul de cai și marcarea cu fierul roșu — pentru orice alt furt.

În 1619, căpitanul englez John Smith a cumpărat la Jamestown, în Virginia, primul lot de negri vîndut pe teritoriul viitoarelor State Unite ale Americii.

Mărturii scrise în epoca respectivă denunță brutalitatea plantatorilor din posesiunile engleze. În 1671, George Fox, fondatorul sectei protestante a Quakerilor, cerea „atenuarea neajunsurilor sclaviei prin eliberarea robilor după cîțiva ani de aservire"; în 1680, pastorul anglican Morgan Godwyn condamna brutalitatea stăpînilor; în 1689, în al său **Tratat despre guvernarea civilă,** filozoful Locke declara că „pledoaria în favoarea sclaviei este de neconceput". Toate acestea sînt, firește, idei generoase, care n-au putut însă stăvili dezvoltarea rentabilului negoț. Cel mai fructuos s-a dovedit a fi așa-zisul trafic triunghiular: din Europa spre Africa plecau nave încărcate cu marfă ieftină — praf de pușcă, șorțuri de pînză, bare de fier, inele de aramă —

---

[1] Vezi **Magazin istoric,** nr. 11/1975.

în schimbul cărora căpeteniile locale dădeau sclavi, aceştia urmînd să fie revînduţi în insulele bogate în cafea şi trestie de zahăr, marfă cu care corăbiile se reîntorceau în Europa.

Mărfurile de schimb erau, în general, dintre cele mai diferite, în funcţie de porţiunile de coastă. În Luanda, de exemplu, trocul se făcea cu stofă din Harlem, pînză din Silezia şi covoare din Turcia, în Cabinda — cu coral şi dantele, în Dahomey cu pălării de muşchetari, puşti de vînătoare, cremene, cuţite flamande. Tariful varia şi el: în sec. XVIII era de aproximativ 150 bare de fier (15 lire sterline). În lucrarea sa **West Africa** („Africa Occidentală"), J.D. Foge menţionează, pe de altă parte, că plata sclavilor în bare de fier se făcea pe Coasta Grînelor; pe Coasta de Fildeş şi în Camerun, în schimbul oamenilor se dădeau ţesături, pe Coasta de Aur — pulbere de aur, pe Coasta Sclavilor — fier şi cupru (o bară de fier fiind echivalentă cu patru bare de cupru).

Destul de des, prosperul negoţ era perturbat de conflicte internaţionale şi de activitatea contrabandiştilor, ceea ce nu convenea nici şefilor africani, care profitau de pe urma vînzării sclavilor, nici companiilor de resort. De unde şi pactele de neutralitate încheiate din iniţiativa acestor companii sau impuse de suverani africani.

Astfel s-au petrecut lucrurile în anii războiului de succesiune la tronul Spaniei (1700-1714), cînd Insula Gorée de pe coasta senegaleză, posesiune franceză, a fost atacată, în 1701, de o navă de război engleză, iar cîteva luni mai tîrziu Insula James, stăpînită de englezi, a fost ocupată şi devastată de francezi. Între companiile engleză şi franceză care se îndeletniceau cu comerţul cu sclavi a fost încheiat un pact de neutralitate, în virtutea căruia ele se obligau să nu ia parte la ostilităţile în care erau angajate ţările lor, ba mai mult, să-şi acorde ajutor armat pentru a asigura libertatea comerţului şi a navigaţiei în zonele lor de activitate. Acest pact s-a transformat într-un tratat oficial de neutralitate, semnat la Londra, în 1705, între compania Senegalului şi compania engleză din Africa. Tratatul nu l-a împiedicat însă pe un pirat francez să jefuiască, în 1708, fortul englez James, profitînd de o rebeliune a garnizoanei.

Comerţul cu negri a avut ca urmare o gravă depopulare a continentului african. Numărul celor transportaţi în perioada 1580-1880 din regiunea de la sud de Fluviul Congo (corespunzînd, în mare, teritoriului Angolei) este evaluat la aproximativ 3 milioane. Pentru alte regiuni, cifrele sînt mai greu de stabilit; se pare însă că, în ceea ce priveşte depopularea, zona amintită mai sus a avut de suferit cel mai mult. Asupra economiei şi culturii, negoţul cu negri a avut efecte dezastruoase, oprind net procesul de dezvoltare economică pe care l-ar fi putut declanşa vînzarea unor produse africane negustorilor străini. În plus, uneltele şi ţesăturile fiind livrate de negustorii europeni, populaţiile africane n-au fost stimulate să-şi fabrice singure bunurile de consum[1].

În dezvoltarea comerţului cu sclavi, o mare responsabilitate revenea şefilor de triburi, care în felul acesta se debarasau de elementele considerate indezirabile. Firesc, acest mod de recrutare nu satisfăcea cererea negustorilor nesăţioşi. Ei profitau cel mai mult de pe urma conflictelor armate, care le furnizau robi cu miile, şefii de triburi fiind bucuroşi să se descotorosească de elementele tinere şi dinamice din rîndurile populaţiilor cu care avuseseră de furcă. Participarea activă a şefilor de triburi la acest negoţ declanşa aşa-numitul ciclu infernal. Pentru a-şi procura robi, ei trebuiau să întreprindă expediţii armate, iar pentru a obţine victoria, aveau nevoie de arme moderne. Or, în schimbul puştilor, negustorii europeni le cereau sclavi.

În aşteptarea plecării, prinşii erau adunaţi pe coastă, închişi în şoproane şi, pentru a nu putea fugi, ferecaţi în lanţuri. O dată cumpăraţi, li se imprima, cu fierul roşu, pecetea şi iniţialele companiei şi ale negustorului. După unii autori, în acest scop se folosea o lamă subţire de argint; pielea era unsă cu seu şi apoi acoperită cu o hîrtie îmbibată în ulei, peste care se lucra cu metalul incandescent; modelul şi literele astfel imprimate nu mai dispăreau niciodată.

Pierderile de vieţi omeneşti în timpul transportului sînt indicate în cifre care diferă între ele. După unii autori, mortalitatea oscila între 7 şi 26 la sută. James Duffy ajunge la concluzia că în timpul drumului dintre Luanda şi Brazilia, cu o durată de 5-8 săptămîni, mureau 20-30 la sută dintre cei transportaţi. Dacă ţinem seama de epidemii şi de revoltele sclavilor, e şi mai greu să stabilim cifre exacte.

Dacă diferiţi autori indică cifre diferite, faptul se datorează extrapolării libere la care ei recurg, bazîndu-se pe cîteva statistici de care dispunem. Dar sărăcia acestor statistici, variaţiile în funcţie de anii de pace sau de război fac imposibilă, astăzi, determinarea unei cifre cît mai apropiate de cea adevărată.

Cu aceste rezerve, putem evalua global că negoţul cu sclavi cuprinzînd regiunea atlantică (facem deci abstracţie de cel practicat de arabi, despre care vorbeşte Livingstone[2] şi alţi exploratori din secolul trecut) a afectat, pînă în 1800, cel puţin 15 milioane de negri (la care trebuie să mai adăugăm un număr considerabil de vieţi pierdute)[3].

Multă vreme, comerţul cu sclavi a reprezentat principalul gen de relaţii între Europa şi Africa. Încă la mijlocul veacului XVIII, în anumite cercuri europene a apărut ideea că negrii trebuie consideraţi oameni, nu mărfuri. Dar negoţul avea să mai continue şi în sec. XIX, epocă în care, restrîngîndu-se pe coastele apusene, avea să ia proporţii catastrofale pe cele răsăritene.

---

[1] „Comerţul cu sclavi — scrie reputatul africanolog englez Basil Davidson — îşi îndeplinise opera de degradare [...]. Sistemul civilizaţiei africane, cel puţin în regiunile de coastă, fusese în cea mai mare parte distrus [...]". Vezi volumul **Redescoperirea Africii vechi.** Bucureşti, 1964.

[2] Vezi **Magazin istoric**, nr. 1/1974.

[3] Referindu-se la o perioadă de timp mai mare decît cea examinată aici de R. Cornevin (sec. XV-XVIII), unii autori africani indică cifre ajungînd pînă la o sută milioane oameni.

JOSEPH PAUL - BONCOUR

PAGINI DE ISTORIE TRĂITĂ

„Ceci est un livre de bonne foi“[1]. **Ca odinioară Montaigne, care aşeza în fruntea** Eseurilor **sale aceeaşi „precizare pentru cititor“, Joseph Paul-Boncour ţine să-şi proclame sinceritatea şi respectul faţă de adevăr în fruntea** Amintirilor **sale despre cea de-a III-a Republică franceză[2]. Faptul se cuvine semnalat acum, cînd** Magazinul istoric **începe publicarea unor fragmente din lucrare, întrucît, aşa cum ne previne autorul, ea nu-şi propune să facă istoria cronologică a celei de-a III-a Republici, ci doar să înfăţişeze şi, desigur, să interpreteze fapte trăite.**

Dar Joseph Paul-Boncour n-a fost un simplu martor anonim al unor evenimente care includ pagini dintre cele mai semnificative din istoria Franţei şi a Europei, de la primele opţiuni ale celei de-a III-a Republici franceze, trecînd prin primul război mondial, apoi prin prăbuşirea de la începutul celui de-al doilea, incluzînd drama ocupaţiei şi a regimului de la Vichy şi — în sfîrşit — eliberarea cu toate satisfacţiile şi speranţele renăscute. Dimpotrivă, intrat de tînăr în viaţa publică, el a fost vreme de mai multe decenii unul dintre protagoniştii scenei politice a ţării sale, ocupînd funcţii de cea mai mare răspundere, legîndu-şi numele de mari bătălii date de forţele progresiste pe tărîm intern, ca şi de multe dintre orientările Franţei în probleme de politică externă. Iată de ce, în ciuda grijii autorului de a-şi preveni cititorul că nu îi oferă memorii, ci doar „un mănunchi de amintiri [...] de natură să arunce o oarecare lumină asupra aventurii de necrezut care, într-o lună, a condus Franţa la capitulare, Republica la mormînt şi a făcut pe prea mulţi francezi să accepte prea uşor amîndouă aceste evenimente“, lucrarea îmbracă valoare de document istoric. „Nu spun nimic care să nu fie exact; dar nu o spun cu indiferenţă“, declară J. Paul-Boncour, precizînd în legătură cu Republica: „Am originalitatea de a-i rămîne credincios, chiar după ce a fost sacrificată pe altarul înfrîngerii din cauza unor greşeli, dintre care doar o parte îi sînt imputabile şi care, de altfel, au fost comise de cei ce au abandonat-o atît de laş, după ce profitaseră de ea atît de copios“.

E de notat că, scrise între 1940 şi 1942, Amintirile **n-au fost date la tipar decît după eliberare. O notă — redactată la 11 noiembrie 1944 şi destinată să completeze introducerea — ne explică motivul: sub regimul de la Vichy cu greu s-ar fi găsit editorul curajos care să publice lucrarea şi — chiar dacă aşa ceva s-ar fi întîmplat — cenzura ar fi intervenit prompt, pentru a ciunti textul. „Public aceste** Amintiri **— adaugă autorul — acum cînd eliberarea e fapt împlinit, chiar dacă războiul n-a luat sfîrşit, dedicîndu-le tuturor morţilor pe care-i celebrăm azi: morţilor din primul război, morţilor din războiul actual, celor căzuţi sub gloanţele plutoanelor de execuţie în timpul ocupaţiei, ca şi celor din Rezistenţă care au contribuit, atît de mult la eliberare“.**

Cele cîteva pasaje citate aici ne ajută să distingem unele note definitorii ale personali-

---

[1] „Aceasta e o carte de bună credinţă“.

[2] J. Paul-Boncour: **Între două războaie. Amintiri despre cea de-a III-a Republică.** Paris, Librairie Plon, 1945.

tății lui J. P. Boncour; republican convins, atașat ideii de libertate și independență națională, patriot curajos. Examinarea vieții și carierei lui pune în lumină și alte trăsături.

S-a născut la 4 august 1873 în orășelul Saint-Aignan din departamentul Loir-et-Cher, situat în inima Franței. Tatăl său, pe care-l descrie ca pe un „înfocat republican liberal", era un medic respectat și iubit de localnici. După terminarea studiilor secundare, urmează Dreptul la Paris, luîndu-și licența și apoi doctoratul în acel „Cartier latin", dominat de personalități progresiste, care aveau să-i orienteze întreaga concepție politică și să-l determine să devină socialist[1].

Autorul avea să explice că fusese influențat îndeosebi de „socialismul integral" al lui Benoît Malon, ale cărui concepții își aveau rădăcinile în idealurile de fraternitate, egalitate și libertate ale revoluției de la 1789 („Acea revoluție care n-a încetat să facă a bate bătrîna mea inimă").

Colaborarea strînsă cu socialistul Viviani[2], admirația necondiționată pe care a nutrit-o pentru Jean Jaurès au făcut din el un militant convins pentru drepturile clasei muncitoare. Într-adevăr, chiar dacă n-a putut depăși niciodată limitele liberalismului burghez, el a contribuit printr-o luptă tenace, desfășurată cu pasiune și talent, la lichidarea unor vechi stări de nedreptate, la adoptarea unor măsuri de mare însemnătate pentru masele muncitoare. E semnificativ că și-a consacrat teza de doctorat problemei sindicatelor. E vorba de lucrarea, tipărită în 1900 și intitulată Federalismul economic, studiu asupra necesității sindicatului. Șase ani mai tîrziu, făcea să apară o nouă lucrare: Sindicatele de funcționari. În 1912, edita studiul Pensiile, ajutorul reciproc și politica socială. Alături de Waldeck-Rousseau[3] — marele avocat căruia i-a fost colaborator și omul politic în cabinetele căruia a fost ministru — a dus în Parlament bătălia pentru dreptul de asociere și de grevă al muncitorilor.

Același Joseph Paul-Boncour va fi întemeietorul „Cabinetului juridic" de pe lîngă „Bursa muncii", unde, tînăr avocat, oferea consultații și pregătea pledoarii în apărarea celor loviți de nedreptățile unor legi sociale anacronice. Opera lui mai cuprinde lucrări despre descentralizarea administrativă (1904), despre dreptul celor mulți de a avea acces la cultură și artă (Artă și democrație — 1912) sau monografia închinată lui Lamennais, „precursor și martir" (1928). Varietatea tematică a acestei opere nu exclude unitatea de preocupări în spri-

[1] În 1931 avea să părăsească partidul socialist, fără „a renunța la idealul de tinerețe" și va întemeia „Uniunea Socialistă Republicană". Va reveni în partidul socialist în 1945.

[2] René Viviani (1863-1925), fruntaș al Partidului Socialist Francez, președinte al guvernului la începutul primului război mondial.

[3] René Waldeck-Rousseau (1846-1904), om politic francez, președinte al guvernului între 1899-1902.

jinul celor mulți și exploatați. A dovedit în mod consecvent încrederea sa în masele largi populare și în virtuțile lor istorice de a regenera societatea. Vom vedea, de altfel, chiar în acest prim fragment, pe care revista Magazin istoric îl reproduce din volumul I al Amintirilor, cum a știut să facă apel la muncitorii Parisului într-un moment dramatic pentru țară și cum au răspuns aceștia. Ca deputat, ca senator, ca ministru al Muncii, a apărat continuu drepturile proletarilor inclusiv dreptul la grevă chiar dacă, în același timp, limitele concepțiilor și apartenenței lui de clasă îl făceau să sublinieze și „necesitatea de a se respecta ordinea".

Viața politică l-a condus la înaltele funcții de ministru de Război, de ministru al Afacerilor Externe, de prim ministru (1932-1933).

Pe plan extern, delegat adjunct al Franței la Societatea Națiunilor (1924-1926), apoi, după moartea lui Briand, delegat permanent în acest for (1932-1936), a militat la Geneva pentru securitatea colectivă în Europa, întîlnindu-se deseori de aceeași parte a baricadei cu Nicolae Titulescu pentru care nutrea o deosebită prietenie și considerație[4]. A reprezentat, de asemenea, Franța, în deceniul patru, la Conferința dezarmării.

După prăbușirea celei de-a III-a Republici, a avut curajul să se opună la Vichy, în iulie 1940, acordării de puteri constituționale mareșalului Pétain. Legat de bătălia Rezistenței a fost, după eliberare, membru al Adunării consultative (1944), apoi consilier al Republicii (1946-1948) și a semnat la San Francisco, în 1945, ca delegat al Franței, Carta Națiunilor Unite, ce includea multe dintre principiile de relații internaționale pentru care militase de tînăr.

Iată-l, așadar, în cîteva fraze, pe Joseph Paul-Boncour: exponent luminat al unei burghezii liberale și care a crezut cu convingere într-o Europă „unde să nu mai primeze forța". În fragmentul care urmează, el relatează condiția tragică a Parisului aflat, în primul război mondial, sub amenințarea ocupației de către trupele germane. Bătălia de pe Marna[5], care a urmat atunci, a salvat în ultimul moment Capitala și a schimbat, practic, soarta războiului. Faptele sînt cunoscute[6]. Evocarea lor de către J. Paul-Boncour ne relevă încă odată concepția avansată a acestuia care, cunoscînd devotamentul și patriotismul celor mulți a înțeles, totodată, că războaiele de apărare sînt cîștigate nu de generali, care își au evident și ei meritul lor, ci de masa anonimă dar gata de jertfă a poporului care îi dă pe ostași.

Titlurile și subtitlurile aparțin revistei Magazin istoric.

[4] După război, în perioada 1945-1947, primul ambasador al Franței renăscute, în România, a fost un alt Paul-Boncour, și anume Jean-Louis, fiul doctorului Georges Paul-Boncour, fratele omului politic.

[5–6] **Vezi Magazin istoric, nr. 9/1975; 7-8/1968, 10/1968, 8/1973, 10, 11/1975.**

Republica biruie în război

Declarația de război[1] m-a surprins bolnav la pat, acasă în Loir-et-Cher, suferind de un abces al laringelui, pe care-l făcusem în cursul grelei bătălii din ultimele alegeri, bătălie ce mă dovedise. Mă chinuia teribil faptul că nu-mi puteam onora galoanele de locotenent din Corpul teritorial, galoane a căror ridicare nu o cerusem niciodată, ferindu-mă să amestec pozițiile politice pe care le ocupasem cu îndeplinirea îndatoririlor militare.

„Iată omul de care aveți nevoie!"

Încă de la 10 august, nevindecat pe deplin, am hotărît să mă prezint. Căile ferate fiind foarte aglomerate, proprietarul unui garaj din împrejurimi m-a condus la Paris. Pe drum, întîlneam regimente care înaintau într-o ordine perfectă, pe aceeași șosea pe care, în 1940 debandada în sens invers avea să mă facă să resimt și mai dureros contrastul. Cînd am sosit la Paris, m-am și prezentat lui Messimy[2], care, cu părul în vînt, făcea față în palatul din stada Saint-Dominique zdrobitoarei răspunderi a mobilizării. După ce ne-am îmbrățișat, i-am spus:

— Folosiți-mă!

Un chipeș general, cu mustața tăiată după moda galică, aștepta să fie primit în audiență; îl invită să intre și făcu prezentările:

— Generalul Hirschauer. Paul-Boncour, fost ministru al Muncii.

Și adresîndu-se apoi generalului:

— Iată omul de care aveți nevoie!

Hirschauer făcea parte din arma geniului și, în această calitate, era unul dintre cei doi șefi de stat major ai zonei de fortificații din jurul Parisului, ocupîndu-se de întărirea sistemului ei defensiv. La început, n-am înțeles ce aș fi putut face eu, ofițer de pușcași, printre geniști, cărora, de altfel, am ajuns să le prețuiesc foarte repede atît priceperea, cît și seriozitatea, după cum am ajuns să-l prețuiesc și să-l iubesc pe șeful lor, pe care aveam să-l reîntîlnesc mai tîrziu în calitate de senator al Alsaciei eliberate.

După Charleroi[3], am înțeles însă. I s-a reproșat generalului Michel, pe atunci guvernator militar al Parisului, neglijență în organizarea sistemului defensiv al Capitalei. Dar el aplicase în mod strict jurnalul mobilizării. Or, acesta, conceput în întregime în lumina speranțelor de ofensivă pe care le nutriseră cercurile militare din ultimii ani, prevedea un termen de **patruzeci** de zile pentru întreaga operație. Se sconta, de altfel, pe faptul că sistemul defensiv al Parisului nici nu va trebui să fie folosit. Se prevedea ca artileria forturilor și unitățile de asediu de care dispunea Capitala — sau, mai corect, de care ar fi trebuit să dispună Capitala, căci în realitate nu exista mare lucru — să fie transportate, de îndată ce ar fi fost posibil, în fața orașelor Metz și Thionville.

Evenimentele aveau să decidă însă altfel. Într-o după-amiază, ducîndu-mă să-i iau pe generalii Hirschauer și Michel de la Palatul Invalizilor, pentru a merge să inspectăm lucrările de la fortificații, am citit pe chipurile lor dezastrul de la Charleroi.

A doua zi, fără să-mi dea amănunte, generalul Hirschauer, care cunoștea prietenia intimă ce mă lega de Messimy și nevoind să treacă peste capul șefului său direct, îmi ceru să expun, cu titlu personal, amicului meu situația exactă și să-i arăt cît de presantă devenise necesitatea de a da peste cap toate prevederile de pînă atunci.

Messimy, care își păstra sentimentele pentru Gallieni[4], și care oscilase mult între acesta și Joffre[5] atunci cînd se pusese problema alegerii comandantului-șef, își dădea seama de rolul pe care avea să-l joace Parisul, dată fiind întorsătura pe care o luaseră evenimentele și, prin urmare că era necesar un om capabil să grăbească lucrările și să folosească la maximum sărmanele mijloace disponibile. Iată de ce ministrul îl numi pe Gallieni guvernator al Parisului și comandant-șef al trupelor din zona de fortificații a Capitalei. Prin această măsură, făcea presiuni asupra Marelui Cartier General pentru ca o armată să fie constituită în acest scop. Această armată, pusă sub comanda generalului Maunoury[6], trebuia să joace un rol decisiv în bătălia de pe Marna.

La 48 ore după instalarea generalului Gallieni, generalul Hirschauer mă chemă în cabinetul său.

— Guvernatorul, îmi spuse el, e foarte preocupat de gravitatea situației. El socoate că e imposibil să efectuăm lucrări defensive, chiar ușoare, în perioada de timp de care, din nefericire, mai putem dispune, folosind doar unitățile de geniu existente la îndemînă, precum și soldații din unitățile teritoriale aflate în zona de fortificații. El nu vede altă soluție decît aceea de a face apel la mîna de lucru civilă. Există muncitori șomeri. Dumneata ai fost ministrul Muncii. N-ai

---

[1] Germania a declarat război Rusiei la 1.VIII.1914, iar Franței la 3.VIII.1914. Marea Britanie și Japonia au declarat, la rîndul lor, război Germaniei la 4 și, respectiv, 23.VIII.1914.

[2] Adolphe Messimy, ministru de Război în 1911 și, din iunie pînă la sfîrșitul lui august 1914, din nou în aceeași funcție.

[3] Bătălia între trupele franceze și cele germane, dată la Charleroi (Belgia) în august 1914, soldată cu înfrîngerea francezilor.

[4] Joseph Gallieni (1849-1916), mareșal francez, guvernator al Parisului în 1914, ministru de Război (1915-1916).

[5] Joseph Joffre (1852-1931), mareșal francez, comandant al trupelor franceze din nord-est, victorios în 1914 în bătălia de pe Marna.

[6] Joseph Maunoury (1847-1923), mareșal francez, comandant, în septembrie 1914, al Armatei 6 franceză.

Trupe germane mărşăluind spre Paris (august 1914)
În p. 51: *comandantul de batalion J.P. Boncour pe frontul din Lorena în 1917*

vrea să te ocupi de această problemă?

— Bucuros.

— Atunci îţi încredinţez această misiune; unde intenţionezi să mergi?

— Bineînţeles, acolo unde este piaţa muncii: la Bursa muncii.

— Nici să nu te gîndeşti!

Bursa muncii, Federaţia burselor, Confederaţia muncii fuseseră în ultimii ani adevărate focare antimilitariste.

— Lăsaţi-mă să acţionez, domnule general; ceva îmi spune că unele idei s-au schimbat. Şi, pe urmă, aşa cum spuneţi, există şomaj, mai mult chiar decît puteţi dv. să bănuiţi. Trebuie să rezolvăm într-un fel lucrurile. Dacă o să meargă, guvernul va aproba acţiunea mea; dacă nu, demersul meu va fi dezavuat.

Şi am pornit spre Bursa muncii. Cred că era pentru prima dată că un ofiţer în ţinută de campanie trecea pragul acestei instituţii; pentru prima dată de la acel 1 mai 1907, cînd un tînăr locotenent mersese acolo ca să-şi proclame solidaritatea cu muncitorii ce îşi celebrau sărbătoarea. Îi cerui secretarului Bursei să convoace imediat Comisia administrativă pentru o comunicare urgentă. De îndată am fost pus faţă în faţă cu cei mai cunoscuţi reprezentanţi ai sindicatelor. Le-am prezentat situaţia:

— Tovarăşii voştri sînt şomeri. Inamicul se apropie de Paris. Aveţi nevoie de muncă; avem nevoie de braţe. Trebuie să punem zona de fortificaţie a Parisului în situaţia de a ne apăra efectiv şi aceasta în timpul cel mai scurt. Sînteţi de acord să facem apel la dv.?

Se priviră unii pe alţii:

— De ce nu? Dar în ce condiţii?

— La tarifele sindicale.

— Hrana?

— Raţiile reglementare furnizate de intendenţă.

— Dormitul?

— În camere rechiziţionate de la locuitori sau în baracamentele pe care le vom construi. Ar fi bine ca fiecare muncitor să-şi aducă o pătură.

Se consultară din nou:

— E în regulă!

— Atunci, cînd începem şi cîţi oameni puteţi să-mi promiteţi?

— 1 000 oameni în cîteva zile, răspunseră ei, după cîteva minute de reflecţie.

— Sîntem foarte departe de ceea ce ne trebuie. Sînt necesari 2 000 oameni în trei zile, iar apoi, cîte 2 000, din trei în trei zile. Aceasta pînă la efectivul de 20 000 oameni.

— Vom face tot ce e posibil; la revedere, domnule locotenent.

Trebuie să mărturisesc că, plecînd, le-am mai spus:

— Şi, între noi fie vorba, chiar dacă vor cădea obuze va fi cazul să rezistaţi pe poziţii. La urma urmelor, mergeţi să apăraţi Parisul „Comunei".

Numele învingătorului trebuie pus la plural

Totul se desfăşură foarte bine. Trei zile mai tîrziu, am fost însărcinat să supraveghez prima plecare a muncitorilor în zori. Întîlnirea trebuia să aibă loc la Primărie, unde domnul Delanney, prefect de Sena, ne dădea un concurs activ. Cînd am sosit, cei 2 000 muncitori erau deja aliniaţi cu raniţele în spinare şi cu cîte o pătură înfăşurată, pusă în diagonală pe spate. Coloana se puse în mişcare la comanda unui voinic care striga: „Să ştiţi că primul care iese din rînd are de-a face cu mine". Era Hubert, secretarul Sindicatului muncitorilor de la drumuri.

Ritmul făgăduit a fost respectat şi lucrările, care pînă atunci trenaseră, începură să capete formă; desigur, ritmul era încă insuficient faţă de ce s-ar fi putut obţine cu maşinile ce existau pe atunci. Totuşi, lucrările de fortificaţie căpătaseră aspectul unui cîmp de bătălie,

Unități de artilerie franceză se îndreaptă spre linia de front din apropierea capitalei Franței, amenințată de invazia germană (începutul lui septembrie 1914)

organizat dinainte și pe care se putea pune la punct o apărare. În schimb, proprietarii frumoaselor domenii din jurul Parisului găsiră potrivit să murmure ...

Gallieni era hotărît să ducă bătălia Parisului pînă la capăt. Înainte ca guvernul să părăsească orașul plecînd spre Bordeaux, generalul s-a prezentat în fața lui Millerand[1], care-l înlocuia pe Messimy la ministerul din strada Saint-Dominique. Mi s-a povestit că între ei a avut loc următorul dialog, pe care am toate motivele să-l cred exact.

— Ne-am înțeles, domnule ministru, că voi da bătălia la limitele zonei fortificate a Parisului?

— Da.

— Că, dacă inamicul rupe liniile noastre, mă bat la periferia Parisului?

— Da.

— Că mă voi bate chiar în Paris?

— Da.

Trebuie să recunosc că, în acea împrejurare, Millerand a fost ireproșabil ca îndrăzneală și spirit de lucidă hotărîre. Aceasta a dat, de altfel, sens deplin proclamației laconice pe care Gallieni a afișat-o pe zidurile Parisului atunci cînd guvernul a părăsit orașul. Din această proclamație, autorul ei mi-a lăsat un exemplar ca amintire[2].

Din fericire, n-a fost nevoie să se recurgă la soluția extremă. În după-amiaza de 3 septembrie, întîlneam pe un culoar al Palatului Invalizilor, unde se afla cartierul nostru general înainte de a fi transferat nu știu de ce la Liceul „Victor-Duruy“ (nu știu de ce, întrucît bombele erau rare și Palatul Invalizilor era mai solid), un ofițer de cavalerie care mă întrebă unde se află biroul șefului statului major. „Vin, spuse el, din partea generalului comandant al cavaleriei din zona fortificată. Trebuie să anunț că această zonă va fi, după cît se pare, atacată mîine la prima oră“.

De fapt, marșul rapid al lui von Kluck[3], comandantul aripei drepte a armatei germane, pe linia nord-sud, lăsa să se prevadă această eventualitate. Militarii din forturile noastre înaintate și din micile posturi de observație văzuseră deja primele patrule de ulani. În noaptea precedentă, locotenentul Jean de Castellane și cu mine duseserăm ordinele de a se arunca în aer podurile de pe rîurile Marna și Oise, din preajma Parisului. Dar în același moment, aviația destul de restrînsă de care dispuneam, observase o mișcare de deviere a armatei lui von Kluck spre Meaux și sud-est[4]. Gallieni era informat. Într-o clipită (clipită de mare comandant), el întrevăzu posibilitățile ce i se deschideau. Hotărî deci să arunce asupra flancului drept al trupelor generalului von Kluck, armata lui Maunoury, care, la insistențele lui Messimy, deși făcea parte din ansamblul dispozitivului generalului Joffre, fusese încredințată lui Gallieni pentru a apăra Parisul. Și, a doua zi, către ora unu după-amiază, după ce dăduse toate ordinele de atac, îl văzurăm pe general urcînd în automobilul său rapid, condus de un as al volanului. „Aveți grijă să nu-i călcați pe militari“, avea el obiceiul să spună șofe-

---

[1] Alexandre Millerand (1859-1943) om politic francez, ministru de Război (1914-1915), președinte al Republicii (1920-1924).

[2] Proclamația, avînd antetul „Guvernămîntul militar al Parisului“, glăsuia: „Armată a Parisului! Locuitori ai Parisului! Membrii guvernului Republicii au părăsit Parisul pentru a da un nou impuls apărării naționale. Am primit mandatul să apăr Parisul împotriva invadatorului. Acest mandat îl voi îndeplini pînă la capăt“. Paris, 3 septembrie 1914. Guvernatorul militar al Parisului — Gallieni.

[3] Alexander von Kluck (1846-1934), general german. În bătălia de la Marna a comandat Armata 1 germană.

[4] Generalul von Kluck, ignorînd existența Armatei 6 franceză condusă de generalul Joseph Maunoury, care apăra Parisul, a schimbat, la 2 septembrie 1914, sensul înaintării de pe direcția nord-sud pe direcția nord-sud-est, lăsînd capitala franceză în dreapta sa. Scopul lui von Kluck era de a încercui trupele franceze și engleze aflate la sud de Marna. Manevra l-a făcut însă pe generalul german să-și lase descoperit flancul drept al trupelor în fața Armatei 6 a lui Maunoury.

rilor. Se ducea să-i raporteze lui Joffre. Generalul von Kluck, uluit de cele ce se întîmplau, avea mai apoi să încerce să-și scuze înfrîngerea scriind în raportul său că, în tratatele militare, nu se pomenise vreodată ca guvernatorul unei incinte întărite să-și scoată afară armata pentru a o pune să participe la o bătălie exterioară, în loc s-o lase să apere incinta.

Desigur, inițiativa lui Gallieni era îndrăzneață. Dacă ea ar fi eșuat i-ar fi fost aspru reproșată. Dar este tot atît de sigur că această inițiativă a declanșat bătălia de pe Marna. Nu spun că această bătălie nu s-ar fi înscris în planul lui Joffre. De multe ori acești doi bărbați — Joffre și Gallieni — au fost prezentați ca două caractere opuse. Cei din anturajul lor au inventat multe în acest sens. Dar în acea împrejurare, temperamentele lor s-au completat și punctele lor de vedere s-au ajutat unul pe celălalt. Joffre? Un Kutuzov[1] al lui 1914. Nimeni nu era mai aproape de portretul de neuitat pe care Tolstoi îl face în **Război și pace** generalului rus ca acest om masiv, placid, încasînd fără să clipească înfrîngerea de la Charleroi și retrăgîndu-și trupele în ordine pînă la marginea Parisului. El, poate, ar mai fi așteptat cîteva zile ca să reia ofensiva, dacă Gallieni n-ar fi început să acționeze. E ceea ce pare să rezulte dintr-o telegramă prudentă trimisă de Joffre la Bordeaux, unde guvernul se retrăsese, dar în care el îl acoperea pe Gallieni și îi dădea dreptate.

Mai trebuia însă să fie convins și French[2]. Aceasta a fost ceva mai greu. Comandament unic nu exista; el a fost creat mult mai tîrziu. French părea că vrea să continuie retragerea trupelor sale. Dar Joffre era tenace și Gallieni presa. Seara, French s-a declarat de acord. Gallieni revenea la Palatul Invalizilor pentru a da ordinele necesare în timp ce Joffre lansa vestitul lui ordin de zi: „De ajuns cu retragerea [...], de ajuns cu uciderea oamenilor noștri în timp ce ei stau pe loc" etc. Se știe restul. Se cunoaște și neliniștea din a doua zi a bătăliei. Von Kluck reușise să-i desprindă trupele, ca urmare a retragerii puțin cam prea pronunțate, pe care armata engleză continua s-o opereze, în timp ce se desfășurau discuțiile cu privire la ofensivă. Armata germană amenința acum aripa stîngă a armatei lui Maunoury. A intrat în legendă faptul istoric, văzut și trăit de mine, și anume trimiterea de către Lyautey[3] a unităților din Maroc, care fură transportate din Paris cu taxiurile în punctul cel mai sensibil al bătăliei. Și, în acest timp, Sarrail[4], adoptînd aproape o atitudine de neascultare față de ordine, refuza să abandoneze Verdunul, păstrînd acest punct de sprijin pentru ansamblul dispozitivului.

Disciplina strictă e un lucru frumos. Inițiativa e însă și ea un lucru frumos. „Miracolul de pe Marna" s-a datorat, de fapt, acestor voințe convergente, acestei unanimități franceze. Eu nu vorbesc decît despre faptele la care am fost martor sau pe care le-am cunoscut prin mijloacele mele personale. Multe alte glorii ar trebui consemnate în cadrul gloriei comune.

Cine a fost învingătorul de la Marna? Ca și în cazul constructorilor de catedrale, numele învingătorului trebuie pus la plural. Și, mai ales, nu trebuie niciodată să uităm masa soldaților: cei vii și cei morți.

Introducere și traducere de Leon SĂRĂȚEANU

[1] M.G. Kutuzov (1745-1813), general rus, comandantul armatei în timpul campaniei lui Napoleon în Rusia.

[2] John French (1852-1925), mareșal britanic, a comandat trupele engleze pe frontul din Franța în 1914-1915.

[3] Louis Hubert Lyautey (1854-1934), mareșal francez, guvernator al Marocului în acea vreme.

[4] Maurice Sarrail (1856-1929), general francez, comandant al Armatei 3 de pe Marna în perioada respectivă.

„INTERESELE ȚĂRII ÎNAINTE DE TOATE"

(Urmare din p. 17)

cu colegii lor români asupra materialului rulant disponibil.

Aceste contacte aveau loc în lumina negocierilor confidențiale, desfășurate la București încă în noiembrie-decembrie 1876, între premierul I. C. Brătianu și contele Nelidov, consilierul Ambasadei ruse din Constantinopol. Cu această ocazie se căzuse de acord asupra textului convenției româno-ruse ce reglementa, pentru eventualitatea începerii unui război între Rusia și Imperiul otoman, statutul trecerii trupelor țariste prin România. Documentul urma să fie semnat de guvernul român la momentul oportun. În timpul negocierilor, care nu trebuiau cunoscute la Poartă, contele Nelidov a locuit în București, la „Grand Hotel du Boulevard", sub o identitate falsă.

● 19/31 IANUARIE:

în Senat, D. A. Sturdza interpelează guvernul în problema situației financiare a țării, propunînd scăderea cheltuielilor statului, în special a celor militare; G. Vernescu (Interne și ad-interim la Lucrări Publice) și N. Ionescu (Externe) demisionează din guvern, nefiind de acord cu politica externă a cabinetului, care tindea spre o colaborare activă cu Rusia, îndreptată împotriva Imperiului otoman. Cei doi oameni politici erau adepții „neutralității"; premierul I. C. Brătianu este însărcinat cu remanierea cabinetului; N. Ionescu revine asupra demisiei, girînd încă două luni departamentul său, pînă în ajunul izbucnirii războiului ruso-turc; conții Chaudordy și Corti, care reprezentaseră Franța și Italia la Conferința de la Constantinopol, sosesc la București; primul locuiește la Consulatul Franței, iar suita sa la „Grand Hotel du Boulevard", cel de-al doilea la hotel „Brofft"; cei doi diplomați sînt vizitați de un mare număr de oameni politici.

MISIUNEA „DOCTORULUI" KERSTEN

JOSEPH KESSEL
membru al Academiei Franceze

În martie 1939, „doctorul" finlandez Felix Kersten — de fapt un adevărat artist în tehnica masajului ca metodă a alinării suferințelor pricinuite de anumite boli — ajunge medic curant al sinistrului șef nazist, Reichsführerul Heinrich Himmler. Îngrijindu-l, Kersten capătă un puternic ascendent asupra pacientului său, devenindu-i confident[1]. Încet-încet, această influență — datorată „mîinilor miraculoase" ale lui Kersten — sporește; Himmler îl consideră prietenul și binefăcătorul său[2]. „Doctorul" se hotărăște să folosească această influență în acțiunea temerară de apărare a victimelor teroarei naziste abătută asupra țărilor din vestul Europei după izbucnirea marii conflagrații. Uzînd de o ingenioasă stratagemă, el reușește să obțină un lucru aproape nesperat: dreptul de a i se trimite corespondența pe adresa căsuței poștale a lui Himmler, singura inviolabilă față de cenzura hitleristă. În felul acesta, primește informații secrete de la patrioții din Olanda cu care stabilise legături cu ocazia unei vizite la Haga, în septembrie 1940.

În lunile care urmează, „doctorul", prevalîndu-se de recunoștința bolnavului său, îl determină să semneze anularea sau suspendarea unor decrete, să elibereze sau să ușureze pedeapsa unor victime ale nazismului. Dar chiar în primele luni ale anului 1941, Kersten — de mai multă vreme suspectat de către unii apropiați ai lui Himmler — începe să fie hărțuit de Gestapo. Să dăm însă cuvîntul scriitorului J. Kessel, membru al Academiei Franceze pentru a ne relata în continuare, activitatea temerară a lui Felix Kersten, pusă în slujba victimelor nazismului.

Titlurile și subtitlurile aparțin redacției revistei noastre.

Rauter se declară învins

Kersten petrecuse deja cinci zile la Haga, adică jumătate din timpul pe care i-l acordase Himmler, cînd, dis-de-dimineață, în vreme ce era încă în pat, dădu buzna un prieten care îi spuse cu răsuflarea tăiată:

— Doctore, poliția germană a înconjurat, încă din zori, casa lui Bignell, amenințîndu-l cu arestarea.

Bignell era anticar și specialist în evaluarea tablourilor de preț. Cu ajutorul lui, Kersten cumpărase unele dintre tablourile celebre ale maeștrilor flamanzi și-l simpatiza foarte mult.

Doctorul se îmbrăcă, își luă bastonul, se urcă în primul tramvai și se duse la casa anticarului. Era, într-adevăr, încercuită de poliție, care-i interzise lui Kersten intrarea. Se sui într-un alt tramvai și se duse la Rauter, la care se afla marele cartier general al Gestapoului din Olanda.

Acesta nu se miră cînd îl văzu: doar Kersten trebuia să se prezinte zilnic în fața lui. De obicei, medicul scurta pe cît era posibil această odioasă formalitate. Intra și, după

---

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 12/1976.

[2] Ca o dovadă a ascendentului din ce în ce mai evident pe care îl căpătase asupra lui Himmler, acesta i-a dat dreptul, în toamna anului 1944, să aibă un apartament la Stockholm, unde „doctorul" și-a mutat familia. În ajunul prăbușirii Germaniei hitleriste, la sfîrșitul lui aprilie 1945, Kersten s-a stabilit în Suedia.

salutul mormăit al lui Rauter, se grăbea să plece. De data aceasta, lucrurile se petrecură altfel. După îndeplinirea formalităţilor obişnuite, spuse pe un ton indiferent:

— Am vrut să-l vizitez, azi dimineaţă, pe prietenul meu Bignell, dar casa îi era percheziţionată şi n-am fost lăsat să intru.

— Eu am dat ordinul acesta, spuse Rauter. Bignell e un trădător, întreţine legături cu Londra. După percheziţie, îl voi trimite la închisoare, unde am să-l interoghez chiar eu.

Intrînd în clădirea Gestapoului, Kersten îşi propusese să fie cît mai prudent. Dar perspectiva torturilor ce-l aşteptau pe prietenul său, om vîrstnic şi cu o sănătate şubredă, îl înfioră. Spuse pe nerăsuflate:

— Răspund eu de nevinovăţia lui. N-a întreprins nimic rău împotriva germanilor, eliberaţi-l.

Rauter se înfurie. Cum? Un străin, un suspect, care trebuie să se prezinte zilnic la control, îşi permite să-şi dea părerea, ba chiar să emită pretenţii? Lovi cu pumnul în masă şi începu să urle:

— Să eliberez un ticălos? Pentru nimic în lume! Şi, în nici un caz, pentru că mă rogi d-ta! Iar acum, îţi dau un sfat: nu-ţi vîrî nasul în treburi care nu te privesc; altfel, o să ai de-a face cu noi!

Kersten întrebă, însă, cît se poate de calm:

— Se poate telefona de aici?

Rauter se aştepta la orice, numai la aşa ceva nu.

— Firește, spuse nedumerit.

— Foarte bine, replică Kersten. Atunci chemaţi-l, pentru mine, pe Himmler la Berlin.

Nazistul izbucni furios:

— Imposibil! Im-po-si-bil! Nici chiar dacă eu însumi aş avea o treabă urgentă cu el n-aş putea să-l chem. Cînd vreau să-i telefonez lui Himmler, îl anunţ pe Heydrich[1], şeful tuturor serviciilor noastre, ai înţeles? Şi d-ta, d-ta care nu eşti decît un amărît de civil, fără nici o misiune oficială, vrei să-l chemi direct?

Totuşi, după o oarecare ezitare, Rauter ridică receptorul şi ceru legătura cu Himmler; prefăcîndu-se că se adînceşte în dosarele lui, trăgea cu coada ochiului la Kersten. Nu se scurseră nici cinci minute şi soneria telefonului ţîrîi. Rauter ridică receptorul cu un rînjet care nu prevestea nimic bun. O să vadă acum omul ăsta infatuat ce înseamnă să încalci regulamentele... Împinse aparatul spre doctor. Himmler se afla la celălalt capăt al firului.

Kersten puse mîna pe receptor şi spuse aproape cu vehemenţă:

— A fost arestat unul din cei mai buni prieteni ai mei, de care răspund personal. Faceţi-mi favoarea, Reichsführer: suspendaţi urmărirea.

Himmler părea că n-a auzit ce i se spusese. Întrebă cu un glas sfîrşit:

— Cînd te întorci? Mi-e foarte rău.

Kersten simţi o mare uşurare — soarta era de partea lui.

— Mi-aţi aprobat să stau aici pînă săptămîna viitoare, dar dacă prietenul meu e arestat, mă voi întoarce la Berlin extrem de abătut.

— De unde telefonezi?

— Din biroul lui Rauter.

— Dă-mi-l imediat la telefon!, porunci Himmler.

Şeful Gestapoului din Olanda luă receptorul şi, în tot cursul discuţiei, nu spuse decît de cîteva ori: „La ordinele dumneavoastră, Reichsführer!“

Apoi, Rauter îi dădu din nou telefonul lui Kersten şi Hilmmler îi spuse acestuia din urmă:

— Am toată încrederea în d-ta. Prietenul d-tale va fi liber, dar întoarce-te cît mai repede cu putinţă.

— Vă mulţumesc din toată inima, rosti Kersten.

În birou se aşternu tăcerea. Într-un tîrziu, Rauter spuse:

Sinistra operă a Gestapoului, condus de Himmler, în ţările invadate de trupele naziste

---

[1] Reinhard Heydrich (1904-1942), poliţist de profesie, a devenit adjunct al lui Himmler în 1932, apoi în 1934, şef al poliţiei germane. În 1940 a fost şeful Gestapoului şi al SS-ului în teritoriile ocupate, apoi conducător al „Protectoratului“ Boemiei şi Moraviei, unde a comis nenumărate atrocităţi. A fost executat de către un comando al Rezistenţei cehe — **n.t.**

— Himmler mi-a ordonat să-l eliberez pe Bignell. Eu știu că acesta e un trădător, dar ordinul e ordin. Am să-ți dau o mașină și pe unul din oamenii mei de încredere să te duci să-l iei.

Rauter vorbise brutal, așa cum făcea de obicei. Probabil că-și aminti, însă, de încrederea de care se bucura Kersten pe lîngă Himmler, căci își schimbă imediat tonul, încercînd să fie amabil:

— Ești mulțumit?

— Foarte satisfăcut, și țin să vă exprim întreaga mea recunoștință, răspunse Kersten.

După ce-l eliberă pe Bignell, Kersten se întoarse acasă și nu lăsă nici un răgaz servitorilor săi pînă cînd, în 24 ore, totul fu aranjat în lăzi. Totuși, cînd luă trenul pentru Berlin, Kersten nu luă nimic cu el păstrîndu-și casa din Haga, contrar ordinelor lui Himmler. Voia să aibă un pretext pentru a se întoarce.

Rauter îl informă pe Reichsführer, dar acesta era prea bolnav și avea prea multă nevoie de Kersten pentru a reacționa. În orice caz, nu-i pomeni nimic medicului.

Pacientul semnează ordine de grațiere

Brandt, care, ca secretar particular al lui Himmler, știa tot ceea ce îl privea pe șeful său, îl felicită pe Kersten pentru eliberarea lui Bignell. Îi atrase însă atenția că Rauter se bucura de sprijinul absolut al lui Heydrich, șeful tuturor serviciilor Gestapoului din străinătate, ca și din Germania. Iar Heydrich nu va uita niciodată că doctorul a știrbit autoritatea reprezentantului său din Olanda și pe a lui proprie, adresîndu-se, pe deasupra capului său, lui Himmler.

Între timp, Himmler, care își revenise din criză, nu vorbea decît de apropiata victorie germană. Era pe vremea bătăliei aeriene pentru Anglia. Bombardierele aviației germane, spunea Himmler, îi vor face pe britanici să-și bage mințile în cap. Dar piloții englezi au cîștigat lupta. Între timp, scrisorile din Olanda începură să sosească pentru Kersten la singura căsuță poștală inviolabilă în toată Germania — cea a lui Himmler.

Patrioți francezi, urmăriți de ocupanții hitlerişti, sînt ascunși de prieteni

Brandt îi transmitea, făcîndu-i cu ochiul, plicurile pe care le credea pline de declarații amoroase. Toate scrisorile, însă, nu erau decît un lung vaiet înspăimîntat, un strigăt de disperat ajutor.

Lui Kersten îi era, firește, imposibil să intervină împotriva tuturor samavolniciilor și atrocităților despre care îl informau prietenii săi. Din lista aceea groaznică, doctorul alegea cazurile deosebite, cele mai patetice, cele în care erau implicate măsurile cele mai barbare și, la momentul potrivit, în timpul tratamentului, le discuta cu Himmler. Încetul cu încetul, își întocmise, pentru cererile lui, o întreagă tehnică. Cînd Reichsführerul era cuprins de o criză puternică, pe care doar mîinile lui Kersten o puteau liniști, doctorul se adresa sentimentelor de prietenie ale pacientului, cerîndu-i, ca o favoare personală, anularea sau suspendarea unui decret, grațierea unor persoane etc.

Dar, cum îi trecea criza, Himmler devenea nepăsător la rugămințile doctorului. Atunci, Kersten recurgea la o altă stratagemă: îi măgulea vanitatea, comparîndu-l cu marile personalități ale feudalismului german, al căror model Reichsführerul încerca să-l imite.

Himmler îl chema pe Brandt, îi ordona să stabilească o listă cu numele indicate de Kersten și semna decizia eliberatoare. Deseori, cînd rămînea loc liber pe foaie, între ultimul nume și semnătură, Brandt, care devenise cu adevărat colaborator al lui Kersten, după ce-l consulta, mai adăuga două sau trei nume. Datorită semnăturii Reichsführerului, cei desemnați astfel își regăseau libertatea în locul torturilor și viața în locul spînzurătorii.

Fiecare din aceste acțiuni îl bucurau nespus de mult pe Kersten, dar îl și îngrijorau. Era imposibil ca subordonații lui Himmler să nu se întrebe ce motive îl îndemnau pe acesta să dea asemenea ordine. El nu-i obișnuise cu asemenea bunătate. Kersten se gîndea că, într-o bună zi, lui Rauter sau lui Heydrich le va trece prin minte ideea că astfel de dispoziții se datorau influenței sale asupra lui Himmler.

Dar săptămînile treceau fără ca Gestapoul să tulbure acţiunea doctorului.

În noiembrie 1940, Kersten îl însoţi pe Himmler la Salzburg, unde avea loc o întîlnire între Hitler, Mussolini, Ribbentrop şi Ciano. Apoi, şi Ribbentrop îl rugă să-l trateze. Astfel, Kersten rămase două săptămîni la Roma, înapoindu-se în Germania spre sfîrşitul lunii decembrie. Plecă să petreacă sărbătorile de iarnă la Hartzwalde, unde avea o moşie.

O „vizită" inopinată

Se înapoie la Berlin la începutul anului 1941, odihnit, cu forţe proaspete. În automobilul mare, condus de un şofer pe care îl avea de 15 ani, cîntă de-a lungul celor 60 km care îl despărţeau de Capitală. Acolo, îşi regăsi cu plăcere apartamentul familiar şi spaţios, din cartierul Wilmersdorf, în apropierea unui mare parc.

În prima zi, trată o serie de pacienţi, se reîntîlni cu cîţiva prieteni. Nu trebuia să-l vadă pe Himmler decît a doua zi. Or, în acea dimineaţă, la ora şase, soneria apartamentului zbîrnîi puternic. Afară, întunericul nu se risipise încă şi zorile nu albăstriseră ferestrele. Deoarece servitorii încă dormeau, Kersten se duse să deschidă chiar el. „Un bolnav care suferă grozav" îşi zise trecînd prin încăperile mari. Pe palier, dădu peste doi poliţişti ai Gestapoului în uniformă. Surpriza îl făcu să se oprească o clipă locului. Rămaseră faţă în faţă: ei, ţepeni în tunicile lor, el buimac încă de somn şi îmbrăcat doar într-o pijama:

— Vrem să vă vorbim, spuse tăios unul din poliţişti.

— Vă stau la dispoziţie, răspunse Kersten.

Pe cînd îi conducea pe cei doi spre birou, îl frămîntau tot felul de gînduri. În sfîrşit, Heydrich se răzbuna. Dar cum aflase? Să fi trădat unul dintre olandezii cu care era în corespondenţă, să fi mărturisit vreunul sub tortură, că trimitea informaţii doctorului şi la ce căsuţă poştală? Să se fi descoperit oare că Brandt, cîştigat de el, trecea pe listele de graţiere nume fără ştirea Reichsführerului? În ambele cazuri însemna că însuşi Himmler trimisese poliţiştii şi atunci Kersten era pierdut.

În birou, doctorul voi să-i poftească pe cei doi agenţi să ia loc pe fotoliu dar nu avu timp. Cel care îi mai vorbise, îl întrebă cu glas brutal:

— Aţi tratat evrei?

— Bineînţeles, răspunse Kersten, fără să şovăie vreo clipă.

— Nu ştiţi că-i interzis?, ţipă poliţistul.

— Nu, replică medicul.

— Aţi încălcat legea poporului german, se arătă şi mai revoltat agentul.

— Nu v-aţi comportat ca un medic german, adăugă celălalt.

— Eu nu sînt german, răspunse el politicos, sînt finlandez.

Cînd avură în mînă paşaportul, poliţiştii făcură o mutră stupidă, iar cel care fusese mai agresiv deveni servil şi se pierdu în scuze:

— Iertaţi-ne, Herr Doctor — spuse el, nu-i vina noastră; ni s-a dat o informaţie greşită, spunîndu-ni-se că sînteţi medic german.

— Am şi o diplomă germană, spuse Kersten, dar sînt finlandez. Vreţi să v-o arăt?

— O, nu, vă rog, protestă poliţistul, nu-i nevoie! Nu mai avem ce căuta aici. Vă rog, încă o dată, să ne iertaţi pentru deranj.

Kersten îşi trezi menajera şi o rugă să-i facă o cafea foarte tare. Sorbind din lichidul fierbinte, prin minte îi treceau fel de fel de gînduri. Să nu fi ştiut, cu adevărat, cei doi agenţi că el este cetăţean finlandez? Era greu de presupus. Atunci ce a fost? Avertisment? Intimidare? Şantaj?

La prînz, la ora obişnuită, Kersten intră în biroul lui Himmler şi, înainte chiar de a-şi scoate paltonul, spuse vesel Reichsführerului:

— Cînd vreţi să aflaţi ceva despre mine, nu-i nevoie să-mi trimiteţi Gestapoul acasă. Nu aveţi decît să mă întrebaţi chiar dv.

Himmler, care nu-l mai văzuse pe Kersten de la sărbătorile Crăciunului, şi care îl întîmpina cu mîinile întinse, rămase perplex.

— Gestapoul a făcut o descindere la d-ta acasă?, exclamă el indignat. E cu neputinţă!

Himmler ridică receptorul telefonului şi ceru să i se dea imediat lămuriri. Cînd obţinu informaţiile, acoperi receptorul cu mîna şi îi spuse lui Kersten, fără să-l privească, cu un glas stingherit:

— Ar trebui, într-adevăr, să fii arestat, pentru că ai îngrijit evrei.

Brusc, cu faţa albită de furie, Himmler urlă în receptor:

— Vă interzic să vă mai amestecaţi, indiferent de pretext, în viaţa doctorului Kersten. E un ordin categoric. De doctor răspund eu personal.

Trînti receptorul în furcă, şi cu respiraţia tăiată, îşi ridică ochelarii pe frunte. Kersten îşi dădu seama că mînia lui Himmler nu se potolise încă şi se va revărsa asupra lui.

— Dacă eşti medicul meu, nu poţi îngriji evrei!, ţipă Reichsführerul.

— De unde vreţi să cunosc religia pacienţilor mei?, replică Kersten. Nu mă interesează niciodată asta. Evrei sau creştini, pentru mine nu sînt decît bolnavi.

— Evreii sînt duşmanii noştri! N-ai dreptul să-i tratezi.

Himmler se îngălbenise de furie, fruntea îi era plină de sudoare, iar mîinile i se crispau pe stomac.

— A început iar să mă doară, gemu el.

— V-am prevenit doar de atîtea ori să nu vă enervaţi, zise Kersten, ca şi cum ar fi vorbit unui copil neascultător. Vă apucă imediat crampele. Acum, dezbrăcaţi-vă.

Himmler se grăbi să asculte îndemnul doctorului.

Heydrich aruncă o „nadă"

Heydrich îl cunoştea bine pe Kersten. Cei doi se întîlniseră deseori prin uriaşa clădire de pe Prinz Albert Strasse, pe coridoarele Marelui Cartier General al SS-ului, în birourile cancelariei, la popota statului major. Se întîmplase chiar ca Heydrich, în cazuri urgente, să intre la Himmler în timp ce doctorul îl trata. În toate aceste ocazii, Heydrich se purtase amabil şi politicos cu Kersten. Deşi se

bucura de protecţia lui Himmler, Kersten simţea, însă, o neliniște grea ori de cîte ori îl zărea pe Obergruppenführerul Reinhardt Heydrich, cu profilul său ascuţit, părul de-un blond roşcat, ochii cu sclipiri ca de oţel, întotdeauna într-o uniformă perfectă, turnată parcă pe trupul său înalt. „Omul ăsta, gîndea Kersten, nu poate admite ca asupra lui Himmler să se exercite o influenţă care să scape de sub controlul său".

Puţin timp după ce agenţii Gestapoului făcuseră o descindere în casa doctorului, Rudolph Brandt îl preveni să fie cît se poate de prudent. Heydrich spusese adjuncţilor săi că-l bănuia pe Kersten de a fi agent duşman sau, măcar, un partizan activ al ţărilor aflate în război cu Germania şi că, profitînd de influenţa sa asupra lui Himmler, exercită asupra acestuia o influenţă nefastă.

Spre sfîrşitul lunii februarie 1941, pe la ora prînzului, pe cînd Kersten ieşea din biroul în care îl tratase pe Himmler, se întîlni faţă-n faţă cu Heydrich, care îi spuse:

— Mi-ar face plăcere să stau puţin de vorbă cu d-ta, doctore.

— Cînd doriţi, răspunse Kersten cît mai amabil cu putinţă. Chiar azi, dacă vă convine.

Heydrich îi stabili o întîlnire pentru seara aceea, în clădirea rezervată serviciilor lui. Cînd îl văzu pe doctor intrînd în birou, primul gest al lui Heydrich fu să apese pe un buton ascuns sub masă. Gestul fu atît de iute şi de firesc, încît un om neavizat nici nu l-ar fi observat. Dar doctorul ştia de la Brandt că Obergruppenführerul imprima pe bandă discuţiile cu interlocutorii săi. De aceea, spuse cu bonomie:

— Stimate domnule Heydrich, dacă vreţi să vorbim fără nici o reticenţă, aş prefera să vă invit la mine acasă, la Hartzwalde.

— De ce?, replică Heydrich. Putem discuta tot atît de bine şi aici.

— Da, dar la mine acasă, eu aş fi acela care aş apăsa pe buton, răspunse cu faţa înveselită Kersten.

Şeful Gestapoului opri spionul mecanic şi spuse zîmbind:

— Pari să fii bine informat despre aparatele de radioascultare, doctore, şi te pricepi foarte bine în politică.

— Oricine are treburi în clădirea asta îşi închipuie că, aici, trebuie să existe microfoane, răspunse Kersten. În politică, însă, nu mă pricep deloc.

— Ar fi foarte regretabil dacă acest lucru ar fi exact... ceea ce, însă, nu cred.

Faţa şi privirea lui Heydrich se înăspriră brusc. Continuă, însă, cu acelaşi ton prevenitor:

— D-ta îl tratezi pe Reichsführer cu succes. Oamenilor mari li se întîmplă, însă, uneori, ca atunci cînd un medic le alină suferinţa, să-l considere ca pe un salvator şi să-şi aplece urechea la toate sugestiile lui. Aşa că, în cazul dumitale, mi-ar plăcea să ştiu că eşti foarte bine informat. Vei fi astfel în măsură să-ţi alegi, în cunoştinţă de cauză, părerile pe care i le împărtăşeşti Reichsführerului.

Fără să răspundă, Kersten îşi încrucişă mîinile, aşteptînd urmarea.

— Cred, urmă Heydrich, că te-ar interesa să studiezi textele originale — instrucţiuni, rapoarte etc. — care demonstrează spiritul în care lucrează SS-ul şi dovedesc succesele sale.

— În acest domeniu sînt perfect edificat. Lecturile şi întrevederile mele cu Himmler mi-au dat posibilitatea să-mi fac în aceste privinţe o părere cît se poate de clară.

— Aşadar, sîntem mult mai avansaţi decît aş fi crezut, remarcă maliţios Heydrich. Sînt, însă, sigur că ţi-ar plăcea să citeşti rapoartele care-mi sosesc asupra situaţiei din Olanda şi din Finlanda şi să vezi care-i politica noastră acolo.

Kersten se gîndi imediat: „Ştie că primesc informaţii de la prietenii mei olandezi şi finlandezi şi că modificările introduse de Himmler în textul unora din ordinele sale se datoresc intervenţiei mele".

Comportarea lui Heydrich nu justifica, însă, deloc temerile doctorului. Glasul îi era natural, aproape amical, iar ochii nu-i trădau sentimentele. Dar o intuiţie care, pînă atunci, nu-l înşelase niciodată, îi spunea doctorului că interlocutorul voia să-i întindă o cursă.

— Voi fi foarte încîntat să citesc rapoartele despre care îmi vorbiţi. Nu există ţări care să-mi fie mai apropiate ca Olanda şi Finlanda.

— Perfect, perfect, făcu Heydrich. După care urmă:

— Ştii, doctore, că noi ţi-am putea fi cu adevărat de folos? Cînd vin oamenii la dumneata să te roage să intervii pe lîngă Reichsführer, datoria d-tale, nu-i aşa?, e ca, înainte de a face acest lucru, să-ţi formezi o părere precisă despre ei: apartenenţa lor socială şi politică, caracterul lor, veniturile lor etc. Asta, deoarece, în cazul în care ai aprecia greşit în sugestiile făcute lui Himmler, ar fi greu să retractezi. Cred că, pînă acum, ai avut multă bătaie de cap să-ţi verifici informatorii şi spusele lor. De aceea, ne însărcinăm noi cu asta. Tot ce-ţi cer e ca, atunci cînd vei folosi sursele noastre, să spui Reichsführerului că eu te-am ajutat. Va şti astfel că cooperez cu un om pe care îl apreciază atît de mult.

Kersten ascultă spusele lui Heydrich cu un calm aparent. Heydrich îşi dezvăluia, în fine, scopul pe care îl urmărea. Doctorul nu putea, totuşi, să nu-i admire manevra. Cît de sincer părea pretextul final pentru cine cunoştea dorinţa arzătoare a lui Heydrich de a fi cît mai bine văzut de Himmler! De fapt, toate aceste tertipuri nu urmăreau decît un singur scop: să-l facă pe Kersten să destăinuie Gestapoului numele corespondenţilor săi din Olanda şi din Finlanda. „Niciodată, niciodată!", îşi jură doctorul. Spuse, totuşi, cu cel mai nevinovat aer din lume:

— Vă sînt foarte recunoscător pentru propunerea pe care mi-aţi făcut-o. Asta mă va ajuta, într-adevăr, mult.

Heydrich păru satisfăcut de răspuns. Şi, cu aceasta, discuţia luă sfîrşit.

Doctorul îi povesti lui Brandt convorbirea.

— Te rog, te rog stăruitor, fii cît mai prevăzător, insistă secretarul particular al lui Himmler.

— Fii liniştit, nu voi comite nici o imprudenţă, îl asigură Kersten.

În româneşte de
Paul B. MARIAN

poșta mi

În ultimele zile ale anului abea încheiat, au sosit la redacția noastră un impresionant număr de scrisori, prin care cititori din toate colțurile țării, ne-au adresat odată cu tradiționalul „La mulți ani!" *și expresia prețuirii și fidelității pentru* Magazin istoric, *formulînd totodată valoroase sugestii și propuneri pentru activitatea noastră viitoare.*

Le mulțumim tuturor, în acest început de an, cel de-al zecelea al apariției Magazinului istoric.

MONUMENTUL DE LA FÎNTÎNELE

În completarea notei O inițiativă lăudabilă, *publicată la* Poșta Magazin istoric, *din nr. 4/1974, dr.* STANCIU STROIA, *din* București, *ne scrie:* „După trei ani de trudă și perseverență, în vara anului 1976, cu aprobarea forurilor superioare de partid și cu sprijinul Comandamentului garnizoanei Sibiu, al Muzeului Militar Central, al Studioului de Arte Plastice, al Ministerului Apărării Naționale și al Consiliului Popular al comunei Sălișteși prin contribuția locuitorilor din satul

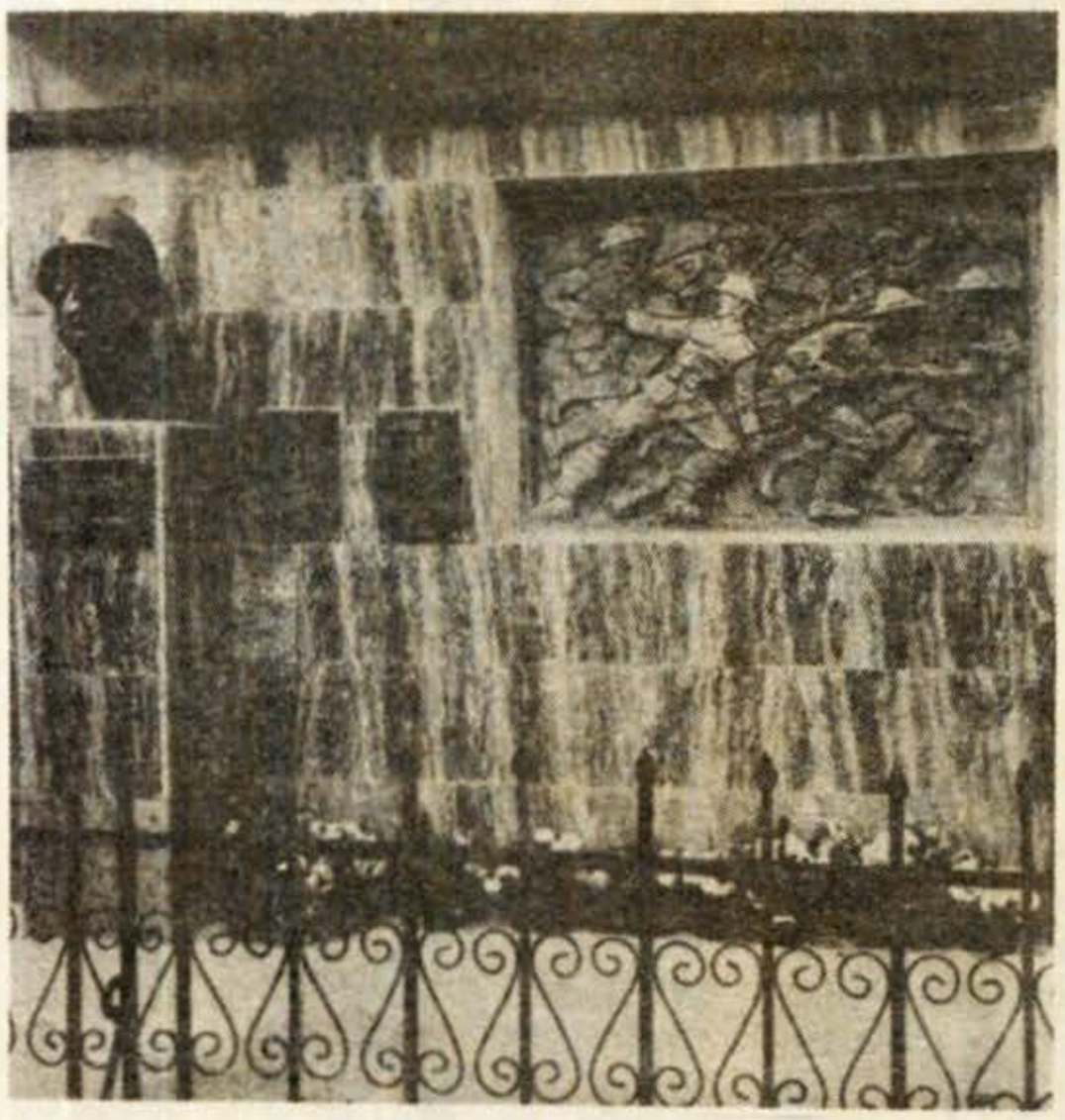

Fîntînele, s-a ridicat în această localitate, în memoria ostașilor eroi din această așezare, căzuți în cele două războaie mondiale, un monument", *a cărui imagine o reproducem în fotografia alăturată.*

CETATEA DAFNE = IZVOARELE = MÎRLEANU

În completarea ipotezelor emise de Petre Diaconu în nr. 10/1976, privind localizarea cetății Dafne pe teritoriul comunei Pîrjoaia-Izvoarele, din jud. Constanța, ing. VICHENTE TRIBOI, *din* București, *ne scrie:* „În timpul unor lucrări de cercetare a solului, efectuate în 1956 pe teritoriul localităților Izvoarele și Satu-Nou, am remarcat prezența, în proporție apreciabilă, a unor resturi de moloz, în amestec cu fragmente de rocă dură, provenite probabil de la o construcție demolată. Au fost găsite, de asemenea, monede din timpul lui Aurelian (270-275) și Iustinian (527-565)".

În legătură cu același subiect, ne scrie și COSTACHE MARIN DUMITRU, *din* com. Archita, jud. Mureș, *care emite supoziția că Dafne s-ar fi aflat* „la cîteva sute de metri nord de satul Mîrleanu-Dunăreni, jud. Constanța" *unde pot fi observate și acum ruinele* „bine conturate" *ale unei presupuse cetăți.*

DECRETUL ÎN CINSTEA LUI ACORNION

TEODOR SCARLAT, *din* Bistrița-Năsăud, *ne solicită textul complet al inscripției de la Dionysopolis, în care este amintit Burebista și despre care a citit în nr. 9/1976 al revistei noastre.*

Textul respectiv este următorul: „Iar în timpul din urmă, cînd regele Burebista a ajuns cel dintîi și cel mai mare dintre regii din Tracia, stăpîn al tuturor ținuturilor de dincolo și de dincoace de fluviu, [Acornion] a fost și pe lîngă acesta în cea dintîi și cea mai mare prietenie, obținînd cele mai bune rezultate pentru patria sa, inspirînd și colaborînd la cele mai eficace măsuri [luate de rege] și cîștigînd totodată bunăvoința regelui spre mîntuirea cetății sale. De asemenea, în toate celelalte ocazii el s-a oferit fără ezitare să plece în solii pentru cetate și a luat asupră-și fără întîrziere înfruntarea primejdiilor, numai pentru a contribui la obținerea unui folos pentru patria sa. Și fiind trimis de regele Burebista în solie, la comandantul roman Cnaeus Pompeius, fiul lui Cnaeus, și întîlnindu-se cu el în părțile Macedoniei, lîngă Heraklea Lynkestis, nu numai că și-a îndeplinit cu bine însărcinările primite de la rege, cîștigînd pentru acesta bunăvoința romanilor, ci a purtat și pentru patria noastră tratative foarte folositoare".

DOAMNA RUXANDRA, O DILEMĂ?

ORZA GHEORGHE, *din* Piatra Neamț, *ne adresează două întrebări provocate de* „erorile ce se mai comit încă în publicarea materialelor istorice".

„Pentru mine, doamna Ruxandra constituie o dilemă", *ne mărturisește corespondentul nostru.* „A fost ea soția lui Radu de la Afumați — cum scrie *Magazin istoric,* nr. 2/1969 — sau soția lui Neagoe Basarab, cum am întîlnit-o într-un almanah din 1970"?

Neagoe Basarab, căsătorit cu doamna Milița-Despina, a avut două fiice: Stana și Ruxandra. În 1525, Radu de la Afumați s-a căsătorit cu frumoasa Ruxandra.

Cealaltă nedumerire exprimată de cititorul nostru este cauzată de „fresca care îl reprezintă pe Alexandru cel Bun". *În revista noastră, nr. 12/1968, respectiva pictură este menționată ca aparținînd Mănăstirii Sucevița, în timp ce în unele manuale școlare* „este prezentată ca aflîndu-se la Mănăstirea Bistrița".

Fresca la care se referă corespondentul nostru se află la Sucevița, pe peretele nordic al bisericii și reprezintă aducerea moaștelor Sfîntului Ioan cel Nou (patronul Moldovei medievale) la Suceava. Cortegiul religios este întîmpinat de domn, alături de soție și de sfetnici, la intrarea în cetatea de scaun.

PRIN ORAȘELE INDEPENDENȚEI

LAZĂR ALEXANDRU, *din* Turda, *care în vara acestui an a parcurs pe jos un traseu incluzînd principalele localități din țara noastră și din Bulgaria, legate de războiul de independență, ne scrie:* „Am plecat la 1 iulie 1976 din Turda, pe itinerarul Alba-Iulia, Deva, Tg. Jiu, Craiova, Calafat, Bechet, Corabia, Turnu Măgurele, Zimnicea, Giurgiu, Rusè, Nicopole, Rahova, Lom, Vidin, Smîrdan, Grivița, Plevna, Tolbuhin, Silistra, Turtucaia, București, Vaslui, înapoindu-mă la Turda în 20 august 1976.

În fiecare localitate legată de evenimentele istorice, de la 1877 am făcut fotografii. La Plevna, Griviţa şi Vaslui am depus coroane de flori la mormintele eroilor".

MOISE GROZEA

COROIANU T. OLIVER, *din* Călimăneşti, jud. Vîlcea, *ne trimite, în completarea celor publicate în nr. 11/1976, cîteva date suplimentare — transcrise din volumul* Războiul oriental ilustrat, *apărut în 1878, la Graz — privind biografia lui Moise Grozea. S-a născut în 1844, în comuna Obreja, de lîngă Caransebeş. În 1862, după absolvirea studiilor militare, a intrat în rîndurile Regimentului 13 de graniţă bănăţeană. Între 1867-1868, a fost profesor la Şcoala militară de cadeţi din Lemberg (Lvov). În anii 1869-1870, a urmat cursul superior al Institutului geografic din Viena. În 1874 s-a căsătorit cu Elena Mureşianu, fiica lui Aurel Mureşianu, directorul proprietar al* Gazetei Transilvaniei.

În timpul războiului din 1877-1878, a participat la campaniile armatei române, ca ofiţer de stat major. S-a distins în mod deosebit în atacul din 30 august/11 septembrie 1877 de la Griviţa 2, în urma căruia trupele române au ocupat această puternică redută otomană.

BANAT SAU TURNU ROŞU?

ILIE FĂINIŞ, *din* Rîmnicu Vîlcea, *ne atrage atenţia că în articolul* Decebal *(nr. 9/1976, p. 7) lupta dintre oştirea condusă de viteazul rege dac şi armata romană a generalului Fuscus este localizată în Banat, în timp ce, în alte lucrări, aceeaşi bătălie este prezentată ca fiind dată pe Valea Oltului.* „Nu este cumva o greşeală la mijloc?", *ne întreabă corespondentul nostru. Nu, deoarece în articolul amintit se vorbeşte de* „intempestiva înaintare a armatei lui Fuscus prin Banatul actual".

Confruntarea dintre cele două oştiri a avut loc, probabil, în pasul Turnu Roşu, după cum precizează şi recentul Dicţionar de istorie veche a României.

AVEŢI DREPTATE !

COSTIN PRESADĂ, *din* Buftea, jud. Ilfov: *Şerban Cantacuzino (1678-1688) nu a putut construi, în 1690, hanul ce-i poartă numele, domnitorul fiind mort la acea dată. În realitate, edificiul a fost început în timpul domniei sale şi terminat în 1690, precizare omisă în articolul* Palatul de la Cotroceni, *din nr. 4/1976, p. 38.*

Dobrogea a căzut sub stăpînirea Imperiului otoman în al doilea deceniu al sec. XV şi nu XIV, cum din neatenţia autorului a apărut în articolul Coloana de pe „Colnicul Hora", *din nr. 11/1976, p. 28.*

Cristian POPIŞTEANU

CERERI ŞI OFERTE

URSACHI TEODOR, str. I. C. Frimu, nr. 55, bl. 28, sc. A, ap. 5, Cîmpulung, jud. Argeş, *solicită: nr. 1, 2, 4, 6, 7, 9/1968; 2, 3, 5, 6, 10, 12/1969; oferă: nr. 12/1968; 7, 11/1970; 2, 4, 8, 12/1973.*

DRUŢĂ GAVRILĂ, str. Gala Galaction, nr. 15, Oradea, jud. Bihor, *oferă colecţia completă.*

NIC. IONESCU, B-dul Nicolae Bălcescu, nr. 18, sc. A, et. III, ap. 22, Bucureşti, *solicită: nr. 1, 2/1967; oferă colecţia completă.*

ION MARDARE, B-dul Republicii, nr. 95, Bucureşti, *solicită: nr. 9/1970; 3, 4/1973; 6/1974; oferă: nr. 3, 9-12/1968; 6, 8, 9, 11/1969; 2-4/1970.*

JELER DUMITRU, str. Vasile Lucaciu, nr. 17, Cluj-Napoca, *solicită: nr. 1-4/1967; oferă: nr. 6-9/1967; 11/1968; 12/1971; 3, 9/1972; 12/1974.*

LUPU FELICIAN, str. Stadionului, nr. 76, Făgăraş, jud. Braşov, *oferă colecţia completă.*

ABAGERIU NADEJDA, str. Luică, nr. 23, bl. M-1, et. 8, ap. 51, Bucureşti, *oferă: nr. 1-6, 10-12/1976.*

S. STĂNESCU, str. Alex. Orescu, nr. 36, Bucureşti, *oferă colecţia completă.*

DIMA ALEXANDRINA, str. Albineţi, nr. 25, Iaşi, *solicită: nr. 1/1967; 1/1968.*

V. IONESCU, str. 1 Mai, nr. 7, Mărăşeşti, Vrancea, *solicită: nr. 1, 4, 5, 10-12/1968; 3/1970; 7/1975.*

I. IONESCU, B-dul. Gh. Gh. Dej, nr. 69, Bucureşti, *oferă colecţia completă.*

BERZUICĂ NICOLAE, Str. Cameliei, bl. 22 A, sc. D, ap. 64, Ploieşti, *solicită: nr. 2/1976; oferă colecţia 1973-1974.*

MARIN BAZGĂ, str. Navigaţiei, nr. 16, Bucureşti, *oferă colecţia 1969-1976.*

STĂNESCU NICOLAE, Calea Cîmpulung, bl. 36 A, sc. B, ap. 32, Tîrgovişte, *oferă colecţia 1968-1976.*

ILIE IONEL, Zona Ostroveanu, bl. S1, sc. B, et. II, ap. 12, Rîmnicu Vîlcea, *solicită: nr. 1 (2 ex), 2/1967; 1, 2, 6/1968.*

PRIMA SERIE DE 20 ÎNTREBĂRI

(Urmare din p. 47)

19. Dorobanţul, acest prototip al vitejiei ostaşilor români, i-a inspirat sculptorului italian R. Romanelli statuia, a cărei imagine o reproducem.

Cînd şi unde a fost dezvelit monumentul? (1976)

20. Iminenţa unui atac otoman, îndreptat asupra Ţării Româneşti şi a Transilvaniei este subiectul unui document deosebit de semnificativ pentru începuturile scrisului în limba română.

Sub ce nume este cunoscut acest document? (1971)

TALON DE PARTICIPARE

CONCURS 1977

CONTENTS (Romanian History) **C. C. GIURESCU** 1877: The Historical Circumstances in Which The Romanian People Won State Independence... 2 • **G. MACOVESCU, C. POPIȘTEANU** and **I. GAL** Diplomatic Courier... 6 • **F. TUCĂ** Stone Chronicles of Independence... 14 • **B. MARINESCU** and **Ș. RĂDULESCU-ZONER** Bucharest Calendar ...15 • **P.P. PANAITESCU** Iancu of Hunedoara, the Gallant Voivode of 15th-Century Transylvania... 18 • **L. BOICU** Talleyrand's Grandson among the Romanians... 22 • Readers Write History... 30 • **A. VULPE, M. PETRESCU-DÎMBOVIȚA, H. GEISS** and **M. GARAȘANIN** The Thracians in European Antiquity... 33 • **A. BARNEA** and **B. MITREA** Thracian Peoples and Tribes... 35 • **C. BOTORAN** The General Strike of Britain (1926) and Its Echo in Romania... 36 • The **Magazin Istoric** Contest, 1977 Edition ...46

SOMMAIRE (Histoire roumaine) **C.C. GIURESCU** 1877: Premisses historiques de la conquête de l'independance d'État par le peuple roumain... 2 • **G. MACOVESCU, C. POPIȘTEANU** et **I. GAL** Courrier diplomatique... 6 • **F. TUCĂ** Chroniques en pierre de l'Indépendance... 14 • **B. MARINESCU** et **Ș. RĂDULESCU-ZONER** Calendrier bucarestois... 15 • **P.P. PANAITESCU** Iancu de Hunedoara, le vaillant voïvode de Transylvanie **au 15e** siècle... 18 • **L. BOICU** Le neveu de Talleyrand parmi les Roumains... 22 • **Nos lecteurs** écrivent de l'histoire... 30 • **A. VULPE, M. PETRESCU-DÎMBOVIȚA, H. GEISS** et **M. GARAȘANIN** Le monde des Thraces dans l'Antiquité européenne... 33 • **A. BARNEA** et **B. MITREA** Peuples et tribus thraces... 35 • **C. BOTORAN** La gréve générale d'Angleterre (1926) et ses échos en Roumanie... 36 • Le concours de **Magazin istoric**, édition 1977... 46

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) **К.К. ДЖУРЕСКУ** 1877-ый г. Исторические предпосылки получения обратно государственной Независимости румынского народа... 2 • **Г. МАКОВЕСКУ, К. ПОПИШТЯНУ, И. ГАЛ** Дипломатический курьер... 6 • **Ф. ТУКЭ** Каменные летописи Независимости... 14 • **Б. МАРИНЕСКУ, Ш. РЭДУЛЕСКУ ЗОНЕР** Бухарестский календарь... 15 • **П.П. ПАНАИТЕСКУ** 15-ый в.: Иоан де Хунедоара, храбрый воевода Трансильвании... 18 • **Л. БОЙКУ** Племяник Талейрана среди румынов... 22 • Читатели пишут об истории... 30 • **А. ВУЛПЕ, М. ПЕТРЕСКУ-ДЫМБОВИЦА, Х. ГАЙСС, М. ГАРАШАНИН** Фракийский мир в европейской древности... 33 • **А. БАРНЯ, Б. МИТРЯ** Фракийские племена... 35 • **К. БОТОРАН** Всеобщая забастовка в Англии (1926) и её отклики в Румынии... 36 • Конкурс **Магазин историк**, издание 1977-ого г. ...46

SUMARIO (Historia rumana) **C.C. GIURESCU** 1877: Premisas históricas del recobro de la Independencia de Estado del pueblo rumano... 2 • **G. MACOVESCU, C. POPIȘTEANU, I. GAL** Correo diplomático... 6 • **F. TUCĂ** Cronacas en piedra de la Independencia... 14 • **B. MARINESCU, Ș. RĂDULESCU-ZONER,** Calendario bucarestino... 15 • **P. P. PANAITESCU** Iancu de Hunedoara, el valiente vaivoda de Transilvania del siglo XV... 18 • **L. BOICU** El sobrino de Talleyrand entre los rumanos... 22 • Los lectores escriban historia... 30 • **A. VULPE, M. PETRESCU-DÎMBOVIȚA, H. GEISS, M. GARAȘANIN** El mundo de los tracios en la antiqüedad europea... 33 • **A. BARNEA, B. MITREA** Estirpes y tribus tracios... 35 • **C. BOTORAN** La huelga general de Inglaterra (1926) y sus ecos en Rumania... 36 • Concurso **Magazin istoric** (Almacen histórico) edición de 1977 ...46

INHALT (Rumänische Geschichte) **C.C. GIURESCU** 1877: Historische Voraussetzungen zur Wiedererlangung der Staatsunabhängigkeit des rumänischen Volkes... 2 • **G. MACOVESCU, C. POPIȘTEANU, I. GAL** Diplomatischer Kurier... 6 • **F. TUCĂ** In Stein gehauene Chroniken der Unabhängigkeit...14 • **B. MARINESCU S. RĂDULESCU-ZONER** Bukarester Kalender... 15 • **P.P. PANAITESCU** Das XV. Jahrhundert: Iancu von Hunedoara der kühne Wojewode Siebenbürgens... 18 • **L. BOICU** Talleyrands Neffe unter Rumänen... 22 • Leser schreiben Geschichte... 30 • **A. VULPE, M. PETRESCU-DÎMBOVIȚA, H. GEISS, M. GARAȘANIN** Die Thrakerwelt im europäischen Altertum... 33 • **A. BARNEA, B. MITREA** Thrakische Stämme und Geschlechter... 35 • **C. BOTORAN** Der Generalstreik in England (1926) und dessen Widerhall in Rumänien... 36 • Wettbewerb **Magazin istoric** — Auflage 1977 ...46

ABONNEMENTS : ILEXIM — Departamentul export-import presă, București, strada 13 decembrie, nr. 3, P.O.B. 136-137, telex : 11226

magazin istoric

București, Intrarea Ministerului nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 702, telefon 16 68 72.

REDACTORI : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ștefan Sorin Gorovei, Ioan Lăcustă, Vasile Șimandan, Marian Ștefan, Ioana Ursu, Domnica Zavoicinschi
SECRETAR RESPONSABIL DE REDACȚIE : **Valeriu Buduru**
PREZENTAREA ARTISTICĂ : Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURA : Constanța Avram, Ana-Maria Șerbănescu

Apare lunar, se găsește de vînzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali, difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate. Prețul unui număr 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii" — București

42 427
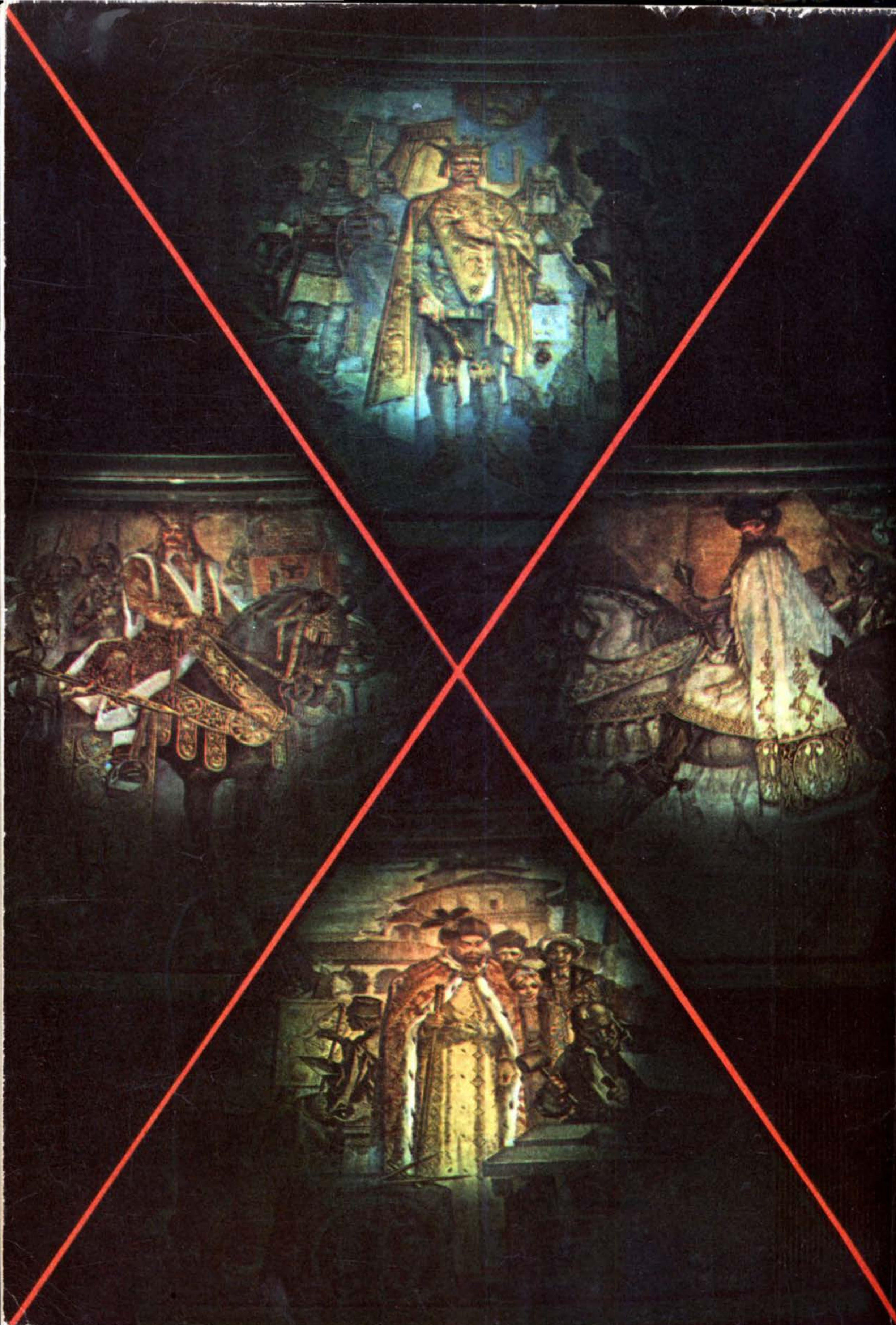
PRIMVS REX SVEONVM PATRIS POST FATA MAGOGI
SVENO FVI, ET FÆLIX AVXILIANTE DEO
EIVSDEM REGNI CVM GOTHIS IVRE FVTVRI
CÕDITOR: HIC DE MEGÊS QVOQ; NOMẼ HABET.